

63

2700

==== Rīgas Laukfaimnezības Zentralbeedriba ====

63  
2700

# Laukfaimnezības raksti.

(Peelītums 1914. gada Latviešu Laukfaim-  
nezības Kalendaram) =====

Ugranoma P. Kreišmana redakcijā.


==== Rīgā, 1914. =====

Dzirnawu eelā Nr. 68.

842

247  
L

==== Rigas Laukfaimnezibas Zentralbeedriba ====

A. M. Galvenā štaba  
BIBLIOTEKA 3314. 

63  
—  
2700

63  
—  
2700

№ 6884.

# Laukfaimnezibas ratsti.

==== (Beelikums 1914. gada Lātveefāhu Laukfaim-  
neka Kalendaram) ====

Agronoma B. Kreifšmana redakzijā.

==== Rigā, 1914. ====  
Dfirnawu eela Nr. 68.

L

L

10006 80 411

paib. 62

ПРОВЕРЕНО  
1949 г.

Latv. PSR Valsts Biblioteka  
Inv. 60-43

0309065236



D. Wilfa drukatava,  
Rigā, Aivotu ceļā 1.

Laußaimneezibaß

= = raksti = =

1871  
1872  
1873

Handwritten text, possibly a title or heading, appearing as a faint, mirrored impression.

== 1871 ==



## Saknu augi uslabo semi.

Jau tehwi sehja kartupelajā — toreisejā saknu laukā — agros meeschus un eewahza no teem labafās raschas. Ta ir sihme, ka jau toreis ir atsinuschi saknu lauka labās ihpašchibas preefch nahkofchas sehjas, jo meescheem latweeschu laufsaimneeks ari tagad wehl meklē labako weetu starp wasarajeem, lai ari tas daschreis ir nepareisi pee tagadejam zenam.

Tagad muhsu laiku laufsaimneekam beeschi nahkas dsirdet apgalwojumu, ka saknu augi uslabojot semi, bet dauds, loti dauds wehl ir tahdu, kas schoš wahrduš tura par tuffscheem neekeem un naw wehl pilnigi atsinuschi un apfwehruschi saknu augu milfigo nosihmi taisni semeš uslaboschanas sinā.

Tapeh3 apzeresim wisā ihsumā, kahdā kahrtā taisni saknu augi uslabo semi.

1) **Saknu augi tihra semi no nesahlem.** Kas saknu augus sehjis un audsinajis, tas ari bailibu un nepatiffchanas redsejis un skahdi dabujis no nesahlu eelaischanas saknu laukā, tapeh3 ikweens saknu draugs jau rudeni un tāpat ari pawasari, semi preefch saknem sagatawodams, ar ruhpiigi, ežē wehl ruhpiigati, nokafa, nolafa, ispurina it wisas, kautkahdi safneedsamas nesahlu saknes un funkulus, kuros tās tweras. Un tomehr winsch sina, ka nesahles katrā sinā dihgs, waj nu reisē ar saknem, waj pat agrati un tapeh3 daschureis pat ar nepazeetibu gaida, kad wares ar winām ussahkt karot. Tahdā zihnas karstumā laufsaimneeks, domadams tikai par sawām saknem, rawedams, kaplodams ar rofas kapleem, wagodams ar spihlu arflu un irdinadams ar „efi“, waj zitu kahdu darba rihku, nemas par to nedomajot, newehrojot un nerehkinot, wareni istihra sawu, no wahrpusahlem un zitām nesahlem pahrnemto lauku.

Wehlah, kad saknes fanehmuschās un sahlt ar saweem kuplajeem lassteem apehnot wispahri semi, tad nesahlu pehdejas deenas ir skaititas, jo sem kartupelu, burfanu un zitu saknu kuplajeem lassteem janonihkt un janobeidsas wisu nesahlu dsihwibai.

Nesahles nu ir pagalam un winu saknes katruhdedamas dod baribas weelas kulturās augeem nahkofchajā sehjā.

2) **Saknu augi pawairo semē organisko weelu daudsumu.** Birmahrt, saknu augi dod fewischi leelu masu, kas baribas weidā kuhiti nonahkuschi, stipri pazel mehslu daudsumu un labumu un jau nahkofchā gadā mehslu weidā atgreeschas us tihruma atpakal. Otrkahrt, wisām saknem ir loti stipri attihstita saknu sistema. Pee nowahlfchanas semē paleef atpakal wisas sihās saknites un schito saknu augeem ar ir loti dauds, kas atkal dod nesalihdsinami leelaku masu, nekā peem. graudu labibas, waj linu un taml. saknes.

3) **Saknu augi irdina semi un eewed semē ruhgumu.** Saknu augi ar saweem kuplajeem lassteem apehno semi un tahdā kahrtā

nelaisch leetum winu faskalot un fasisht un karstajeem faules stareem nelaisch fakaltet wirfû garosu. Tahdâ puspatrehfli, mitrajâ, siltajâ, irdenajâ semes wirskahrta nu ir bakterijam, kuras isjel semes ruhgumu un dod irdenumu, ihstâ paradise.

4) **Saknu augi pazet no semes apatschgrunts leelu daudsumu augu baribas weelu.** Muhfu laukos weenmehr wehl wiswairaf teef fehsta graudu labiba, bet wina starp lauku augeem ir pasihstama kâ leela flahpekka patehretaja. Tahdâ gadijumâ seme teef weenpufigi ismantota un pahrejâs pahrpalikuschâs stahdu baribas weelas nogrimst lihds ar uhdeni dsilakos semes flahnos. Zaur to laukfaimneekam zelas leeli saudejumi. Saknu augi nu nahf kâ palihgi taikâ, glahbt, ko wehl war aissneegt. Un saknu augi aissneeds dauds, jo wineem ir neween loti bagatas, kuplas un refnas faknes, bet ari loti dsilas. Sewischki burkanu, runkulu un rahzenu faknes dodas ar warenu sparû semé eekschâ un zel us augschu nogrimuschâs baribas weelas no desmit reises leelata dsiluma, nekâ arama kahrta. Uri wehlfaku sehju faknem tahdejadi teef fagatawots zelsch. Rahdâ dsilumâ saknu augu faknes preeksch mums strahdâ, to katriis pats war ussinat un pahrlleezinatees. Uisrahdischu tifai wehl us to, ka no W. Rotmistrowa Odefâ ir ismeklets un atrasts, ka runkulu faknes jau pir:ajâs 4—5 nedelâs fasneeds 65 cm. un apm. 10 nedelâs jau pat lihds 146 cm. leelu garumu, (t. i. apm. 5 pehdas), — tã tad pahrspehj daudsfahrtigi katras arschanas dsilumu. Tahlak es pats us sawu saknu lauka 1911. gada rudeni tikû iswilzis daschus loti garus burkanus, no kureem weens kãhdâs godibâs, daudsu leezineeku flahbtuhtnê mehrits, israhdijs (6) feschas pehdas garsch (lãstju garums weena pehda), pee kam skaidri bij redsamis, ka faknei leels gals notruhjis, jo truhkuma weetâ fakne wehl bij sakma refnumâ.

Rã nu redsam, tad saknu augl pateesi uslabo semi, tomehr daudsi ir kas sehj gadu no gada tanis paschos lauzinos ap mahju waj nu weenmehr faknes pehz faknem, waj ar pahrmainus faknes ar salbaribu. Tee ir tee laukfaimneeki, kas saknu augu nosihmi lopkopibâ atsinuschî, pret faknem deesgan ruhpiigi isturas un pat warenas raschas panahf, bet furi naw paguwuschî pahrlleezinatees un atsiht, ka faknes uslabo neween lopbaribas fastahwu, bet ari semi, kurâ winais teef audsetas. Wiseem teem man wehl sewischki jaaisrahda, ka ja saknu laukâ kãhdreis nepadodas wasaraja labiba, tad wainigas newis faknes, bet pats sehjeis buhs kãhdû fluhdu pee apstrahdaschanas nodarijis. Wiswairaf grehfots teef fefoschâ kahrta. Saknes nowahz rudeni paschas pehdejâs. Daschureis flapjdrankis un kala jau eestahjuschees un leetus un sneegs nahf us fakla. Nobeidsis scho darbu faimneeks nolaisch noguruschâs rokas. Nomihditais un nopliskhinatais saknu lauks paleef rudeni neaparts. Pawasari gadas un israhdas ziti darbi steidsamaki un saknu lauks neteef tuhlin eewehrots un usirdinats. Pastahwejis kaut tifai pahris nedelas pawasara faule un wehjâ nekustinats, bijuschais saknu lauks, pahrwehrtes par flonu un pasaudejis wisu seemas walgumu, naw wairs glahbjams. Tãpehz ifweenam jaewehro, kã saknu augu lauks teef wehl rudeni usarts. Rudeni war art ari flapjaku semi, tas neko nenosihme, seemas kala scho fluhdu islabo, bet ja nu tomehr nebuhtu paspehts rudeni apart, tad pawasari jastahjas pee usplehschanas ar atperu ezeschu un pee arschanas, tiklihds kã seme peeteekoschi ap-



ſchuwufe, lai pehz eespehjas glahbtu dahrgo seemas mitrumu. Welama un atmetama ir ari rihziba, fur lauffaimneefs atstahj rudeni kartupelaju ezejumos. Jaerihko darbs pee ſihko kartupelu nolafifchanas ta, ta pa preeſſchu eze un tad ar un ta kartupelajs nahf seemas arumos. Tahdejadi winsch usnemſ pawafari, ſneegam kuhſtot, dauds wairaf mitruma un buhs ari agrafi ezejams un ruſchinams.

Ta, nu tu, ſchaubigais ſaknu audſinataj', wari nahkofcha pawafari droſchi apſeht ar ſaknem weenu weſelu pirmo lauku.

Lifumas Budijumos.

J. Sebris.

## Plawu mehſloſchana.\*)

Ja tihumeem reis par ſeptineem waj deſmit gadeem dod 20—40 weſumu kuhſtmehſlus uf puheweetas, ja reis pa reiſei, ta prowes waj paraſchas dehl, uſſehj rudſeem waj meescheem pa maifam kaulu miltus, waj „ſupuru,“ — tad par plawu mehſloſchanu lauffaimneeku wairumam i prahta nenahf. Dauds ſtarp wineem tahdu, kas neſaparaſchanâ eepheſch azis, kad eeminas par plawu mehſloſchanu; tehwi tehwi naw likuſchi plawam mehſlu, to naw dſirdejuſchi neds redſejuſchi ari dehli un ta katra gadu plauj un ſagrahbâ nodſeltejuſcho grihſli waj ſilo dſelſſſahli. Schahda ſeena eeguhſt paraſti 1—4 birkawi no puheweetas; atals ataug kahdai deenai lopus ko paganit. Ur katra gadu peeaug wairaf kuhnas un raſcha — kaut ari no tas paſchas ſliktas ſahles — maſinas. Gan teefa — plawu un purwu noſuſinaſchana (pa leelakai dalai beſ kulturtechnika plana un aiſrahdijumeem) paſihstama waj wiſos muſhu dſimteneſ apgabalos, bet ar ſcho noſuſinaſchanu tad ari peeteef, — mehſlu noſuſinatam gabalam nedod, un tad nu noteef tas, ka ſahle noſuſinatâ gabalâ iſaug wehl maſata, nekâ zittahrt ſlapjajâ purwâ.

Bet labi koſtas plawas ir wiſas ſaimneeziſbas dwehſele. Pee neezigas koſſchanas, ziteem wahrdeem ſakot — pee neezigeem iſde-wumeem tas dod 10—15 un wairaf birkawu laba ſeena no puheweetas. Kad dauds laba ſeena (un dauds wina buhs, ja plawas peenahzigi mehſloſim, jo plawu deesgan dauds), tad war turet dauds gowu, kas dos dauds peena; tapat atteezigi pawairojas ari mehſli; un pawifam zitadi aug no teem mehſleem, kas zehluſchees labu ſeenu iſbarojot, nekâ no tahdeem mehſleem, fur lopeem ſtahw rebeles tikai ſalmi un ſkabhais purwa plawu ſeens. Ta tad pahrgroſiſbas uf wiſas linijas.

Lai dotu eeroſinajumu uf plawu mehſloſchanu, lai peerahditu ſchi darba leelo eenefibu, tad peewediſchu pahris plawu mehſloſchanas iſmehginajumus ar daschadeem mehſleem. Iſmehginajumi eerihkoti no R. L. Zentralbeedriſas inſtruktora (R. Bebra) un iſweſti 1912. un 1913. gadâ. Ubi iſmehginajumi iſweſti pahrlabotâs plawâs; tas pawirſchi noſuſinatâs (grunts uhdens paraſti ſtahw 15—20 zollu dſili), reis apartas, uſſehſti mahſflige mehſli, nonemta weena raſcha auſu un apſehſtis ahbolinſch ar timotiau. Pehz tam plawa pameſta ſawam liktenim un tagad, 6 waj 7 gadus pehz aparſchanas, eerihkoti mehginajumi. Otro iſmehginajumu lauzinos tomehr wehl tif ſtaigns, fa ar

\*) Schis rakſts eewetots jau „B. L.“ Nr. 21. 1913. g.

firgeem gruhti eet wirfû; tadehl ari fainneefš lihdi ſchim atturejees mehfluſ leetot, baididamees, ka tee nogrimš ſlapjumâ, nekahda eeſpaيدا neparahdijufchi. Pirmee iſmehginajumi eerihfoti 1912. gada pawafari un par teem eeguhtee ſkaiſti ſafopoti I. tabelê. Mahkfligo mehflu eeſpaids leelâ mehrâ parahdijees ari otrâ (ſhini 1913.) gadâ un, leekas, ka buhš nomanamš ari wehl turpmaſ; otra gada raſcha pateefibâ buhtu leelaka, bet noplautais ſeens leetaina laika dehl 8 deenas ſtahweja iſflaiduſ uſ ſemeš un zaur to kahda dala no ſwara ſudufe. Raſcha aprehkinata pudoš no puhrweetas un pelna nemta par abeem gadeem. Mehflu zenai peerehkinata ari atweſchanas maſfa. Seena raſchas wehrtiba aprehkinata à 30 kap pudâ. I. table.

Lauzinu numuri un mehfluſchana pudoš.	Raſcha pudoš			Raſchas wehrtiba.	Mehflu wehrtiba.	Pelnas + waj ſaude- jumu —.
	pirmâ g.	otrâ g.	ſopâ.			
I.						
Tomaja milti . . . 9 p. Kaliſa ſahls 30 <sup>0</sup> / <sub>0</sub> 6 " Sehrſt. amonjaſš 2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> "	100	60	160	48 rbl.	15 r. 79 f.	+11 r. 51 f.
II.						
Tomaja milti . . . 9 p. Sehrſt. amonjaſš 2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> "	76	37	113	33 r. 90 f.	11 r. 9.	+2 r. 11 f.
III.						
Nemehſlotš. . . . .	48	21	69	20 r. 70 f.	—	—
IV.						
Kaliſa ſahls. . . . 6 p. Sehrſt. amonjaſš 2 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> "	62	48	110	33 rbl.	10 r. 57 f.	+1 r. 73 f.
V.						
Tomaja milti. . . . 9 p. Kaliſa ſahls . . . . 6 "	100	84	184	55 r. 20 f.	9 r. 92 f.	+24 r. 58 f.

Otree iſmehginajumi eerihfoti 1913. gada pawafari un tur panahfumi wehl leelaki, kâ to rahda ſefoſhâ otrâ table un uſnehmumš.

Taiſnibu ſafot, peewestee ſkaiſti ween wehl neiſteiz wiſu; pateefibâ mehfluſchanaš noſihme ir wehl leelaka, jo wehrâ naw nemts atals, kaš pirmajā iſmehginajumâ 1912. gada rudeni daſchoš lauſinoš bija ihſti leelš un dotu wiſmaš puſi tiſ daudš raſchaš, kâ pirmâ ſahle. Beſ tam ſeens no wiſeem lauſineem (ari no nemehſlotâ) rehkinats par 3 rbl. birkawâ, kaut gan ſtarpiba ſtarp atſewiſchku lauſinu ſahli miſſiga. Kur ſehſti foſſorſkahbeš mehſli, tur auga tiſai labaš ſahleš — ahbolinſch, timotinſch, wanaga ſirni, — kamehr nemehſlotâ un nepilnigi mehſlotoš lauſinoš auga mašwehrtiga ſahle.

Iſmehginajumi ſkaidri rahda, ka ſlahpekla mehſli ſchai plawâ pilnigi leeki un wiſu leetoſchana atneš tiſai ſaudejumuš. Kur ſehſti ſlahpekla un foſſorſkahbee mehſli (NP.), tur aug gan labaš ſahleš, bet iſ-

Lauzinu numuri un mehslu apšihmejumš.	Rajča	Rajčas wehrtiba.	Mehslu wehrtiba.	Peņas + vaj faudejumu. —
I. Superfosfats 18 <sup>0</sup> / <sub>0</sub> 6 pudi Kalija šahls 30 <sup>0</sup> / <sub>0</sub> 6 " Tšhili šalpeters. 2 "	111 p.	33 r. 30 f.	12 r. 50 f.	+ 11 r. 80 f.
II. Superfosfats. . . . . 6 pudi Tšhili šalpeters. . . . . 2 "	50 p.	15 rbl.	8 r. 50 f.	— 2 r. 80 f.
III. Nemehslots . . . . .	30 p.	9 rbl.	—	—
IV. Kalija šahls . . . . . 6 pudi Tšhili šalpeters. . . . . 2 "	39 p.	11 r. 70 f.	8 r. 50 f.	— 5 r. 80 f.
V. Superfosfats. . . . . 6 pudi Kalija šahls . . . . . 6 "	112 p.	33 r. 60 f.	8 rbl.	+ 16 r. 60 f.

štatas glušči nowahrguščas, tā ar šlimibu apkrituščas. Ar šlahpeklī un kaliju (NK.) mehslotā lauzinā selmena šastahwš gandrihš nemas nebija ismainijees, tikai tas pats agrakais grihšlīs waj dšelsu šahle, kas atkal pilnīgi wišzauri eenehmušchi šehtā ahbolina un timotina weetu, pašteepušchees leelati augumā. Un to rahda abi ismehginajumi. Šar



Ismehginajumu lauzini ar mahtšligeem mehšleem Westeenas Kalnšehtu plawā 1913. gadā.

weenigi derigeem schajos ismehginajumos israhdijschees tikai fossorfschabes un kalija mehslu, un tee tad ari leef eepleshst azis katram mastizigajam. Tã schini gadijumã plawa pate skaidri pasazijuse, kahdu mehslu tai wjadstigs un ari dewuse nelauschamu, newiltojamu solijumu par isdewumu bagatigu atmaschachu. Surpmalais darbs ir — ussinat, zif dauds taisni wjadstigs dot kalija un fossorfschabes un pehz zif ilga laika, lai „ar wismasal isdewumeem schneegtu wisleelafos panahstumus.“

Tagad daudsi lauschaimneeki, kureem to paschu nelabo plawu ta pamasa, mekle, kur dabut plawas zitur pirkt, waj us pusem plaut, plaut to paschu maso, newehrtigo schli sweschã plawã. Tã deedele, kawe, laifu, bet par sawu plawu laboschachu nedomã; it ta newehlas fanemt zaur scho darbu eeguhstamos 8—12 rublus tihras pelnas gadã no puheweetas, pee tam wehl schaimneekam war usnahkt „raises,“ ta rudenì noganit trefno atalu.

U. Jr.



## Austrumu Schweizesch lauschaimneezibas kooperaziju saweeniba.

Si kooperatora peesihmem.

Latweeschu lauschaimneeks lai nelaunojas, ka tam nerahdischu Schweizesch sneega klastos kalnus, straujã kalnu upeš, dsitos eserus un Schweizeeeti ta weefnizneeku. Pa schim eemihditãm tekam lai eet gara laika tramditee zitu tautu turisti. Latweeschu lauschaimneeks war tikai garãm ejot pamest skatu us Schweizesch wareno dabu, bet jau nahkoschã azumirkli ta usmanibu waldsina darbigais semneeks — Schweizeeetis, wina zihna ar dabu, wina sãbeedristãs organisazijas.

Sahlot ar 1291. g., Eid Schweizesch, Uri un Nidwaldenes semneeki noslehdsã trejsaweenibu, lai isdsihthu sweschos habsburdseeschus, — lihds schim laikam Schweizeeetis ir strahdajis pee sawu sãbeedristko organisaziju iskopschanaš, sawas mantas un kulturãš wairošchanaš. Neskaitamas paaudses brihwo Schweizeeschu ir radijuschas sãbeedristãs un schaimnezifkãs organisazijas, kuras war noderet par paraugu wisai Siropai. Pahrsleidšoschi tas, ka blatus walstis un komunu plaschajeem schaimnezifkeem usnehmumeem, tas radijis plaschus un warenaš kooperatiwu usnehmumus. Tas leezina, ka pat walsti, kur tautai wisplaschakãš teesibas, ne walstis, ne komunu schaimnezifkã programã nespehj eetilpt wifu tautãš šlahnu intereses. Dsihweš teeschamiba speesch tautu apweenotees kooperazijas, kuras, nesdamãš teeschus schaimnezifkus labumus, ari soli pa solam guhst leelaku eespaidu us walstis un komunalpolitiku. Uri tautschaimneeku usmanibu sahkt schistit if deenas wairaf, senaf tik mas ewehrotã, kooperatiwã kustiba.

Uf jautajumu: kuri usnehmumi šaimneeziskā sinā dsihwes špehjiġaki un kuri stahw wištuwak taišnigakai šaimneeziskai eefahrtai, — muhslaitu tautšaimneeki wairš nedod weenprahtigu atbildi. Tagad jau daudš tahdu tautšaimneeku un pat walštš wihru, kas kooperaziju stahda pirmā weetā. Prof. J. Fr. Šhārs, Baselē, jau 1896. gadā iškafas tā: „Mehš neprasam, lai waldiba muhš materiali pabalstītu, mehš ari neprasam, ka ta isdotu likumus, kas muhš fargatu. Mehš tīfai prasam, lai mums neleef šchēhršklus zelā un lai muhš nostahda teesiskā sinā lihdsigi priwatusnehejam. Ja mums buhš šchi brihwiba, tad kooperazija, dabiski attihstidamās, atšwabinās tautu no tām nodewam, kuras ta tagad špeesta makat mafai lauschu šaujinai.“ Bijušchais Itālijas ministris L. Luzati šaka: „Daudsu tautu nahkotne, to starpā ari italeeschu, atkaraš loti masā mehrā no waldibas un parlamenta. Sautas laimigā nahkotne breest tās kooperazijas usnehmumos.“ Zīf daudšahrt leelata nosihme kooperazijai tahdās walštīs, kur tautai wehl naw eespaida ne us walštš mehanīsmu, ne us komunalām eestahdem, kur tautas pašchdarbiba war ispaustees tīfai kooperazijā.

Latweeschu šemneekš peedšihwojiš laifmetu, kad ta šaimneeziba wairš newar pastahwet beš kooperazijas, kad agronomiskā organizacija Latwijā wairš naw domajama beš kooperazijas.

Lai taupītu laifu, šajuhsmu un materialuš lihdselkus, latweetim jaecet mahzibā pee wezajām kulturtautam, kas šawas kopdarbības organizācijas weidojuschas gadu-šimteneem.

Šweizes brihwalsi wehl azumirkli pastahw daudšas kooperazijas kalnu ganību un wihna kalnu ismantošchanai, kas dibinatas jau XV. gadu-šimteni, peem. Nidwaldenes, Graubündenes un zitos kantonos. Pat kahda kredītkooperazija „Rübgartifondus der Bäuerl Reuti und Weissensfluh am Hasleberg“ tur pastahw jau no 1561. gada! Ne beš pamata iškafas dašchi Šweizes wehsturneeki, ka pat Šweizes walštš eefahrtā organiski isauguši is pirmatnejeem kopihpašchuma un kopdarbības weideem.

Pirmee Šweizes kooperatori ir tās šemneeki, tapehž naw brihnumš, ka no Šweizes apm. 6400 kooperazijām laufšaimneeku widū darbojas 1911. gadā 4256 kooperazijas. Šcho škaitā tur darbojas dešmit kopmoderneezību šaweenības, septinas šaweenības, ap kurām grupejas Šweizes laufšaimneeku beedribas, kas apgahdā laufšaimneekem laufšaimneezibā wajadšigos preešchmetuš. Daudš tur ari zita weida zentralorganizaciju. Sinams, daudšas šaweenības naw šewišchka štipruma šihme, bet tīkahl, zīf šchai parahdibai pamatos un teretoriāli un nazonāli eemešli, ta pa dalai attaišnojama.

Starp laufšaimneeku šaweenībām wišewehrojamakā, tā apgrošijumu, tā ari šawas usbuhwes sinā, — ir Austrumu-Šweizes Šaweenība Winterturē (Verband ostschweizerischer landwirtschaftlicher Genossenschaften). Beš tam šchi ir weenigā laufšaimneeku šaweenība, kas tirgojas (šahkot ar 1890. g.) ari ar patehretaju prezem. Ar šcho šaweenību šchoreis tad ari eepašihstinaschu latweeschu laufšaimneekuš.

## Sekoſcha ſtatiftika doš maſu pahrkatu par taš darbibu:

	1887.	1890.	1900.	1910.
1. Saweenibâ apweenoto kooperaziju ſkaiſ	27	49	122	162
2. Weetejo kooperaziju beedru ſkaiſ	1283	2889	8305	12652
3. Pretſchu apgroſtjumš:				
a) kopejaiš (frankoš)	257232	282406	3649730	7544921
b) uš fatra beedra (frankoš)	200	98	439	596
4. Diwidendš kooperazijam:				
a) uš pirkteem mehſleem, frankoš	8738	9661	21153	31879
b) uš patehretaju prezem, fr.	—	—	45487	100929
5. Reſerweš fondš	—	—	70000	170000

Laſitaju ſewiſſchu wehribu greeſchu uš to, ka augſchejâ ſtatiftikâ naw ſkaiſtlu ne par paju kapitalu, ne par diwidendi, kaš iſmakkaſ uš pajam.

Rahdâ 1911. g. rudens deenâ mušš, diwuš latweeſchu lauffaimneekuš, wiłzeenš nowed uš Winterturi, kur atrodas ſaweenibaš waldeš mitekliš, galwenee ſpihkeri un noliktawaš. Schweizeeſchi darba beedri ſanem mušš maſleet atturigi, bet tomehr laiپni. Saweenibaš darbwediš Schrämli-Steinmannš dod mumš kâ pawadoni kaſeeri Dawidu Angſti, kaš mušš wairakaš ſtundas wadâ pa noliktawu un darbniſſchu labirintu. Saweenibaš peežu un septiau ſtahwu ehkaš atrodas weenkopuš uš paſchu ſemeš. Rahda maſaka ehka oglem, maſchinam un mahkſligeem mehſleem zelta uš dſelšzela ſemeš. Dſelšzela ſleedeš peewilktas pee ſaweenibaš ehkam. Ehkaš buhwetaš ar leeſeem ſtarpbriſſcheem; to un eeſſchejo eerihkojumu wehriiba ſneedſaš tuwu pee miljona franku. Wiſa ſchi ſemneeku darba pilš pilna daſchdaſchadakaſam prezem, ſahkot ar maſchinam uu beidſot ar behrnu rotaku leetinaſ. Apakſchâ atrodas milſigi wiہna pagrabi, furoš eetilpſtot ap 10000 hektolitru wiہna. Beſ Schweizēš wiہneem eſot ari Spanijaš wiہni. Ka wiہnu pehrkot ahrſemēš, ar to neeſot meerâ Schweizēš wiہnkoپji, tomehr, ta kâ leelakaſi dalaſi ſemneeku neeſot ſawu wiہna kalnu, tad tee pahrbalkojot wiہnkoپjuš, lai eeguhtu labakuš un jo beeſchi lehtakuš wiہnuš ahrſemēš. Kâ ſinamaš, wiہnuš ſkaiſtamaš par Schweizēš ſemneeka eewehrojamu uſturas lihđſekli. — Ehku augſchejee ſtahwi pahrpilditi ar wiہu to, kaš wajadſigš lauffaimneeziہa un mahſſaimneeziہa. Uš aſſewiſſcheem galdecem ſalkiti pretſchu paraugi, lai pirzejeem buhtu weeglat pahrkata-maš prezeš. Ihpakſhaš telpaš pretſchu eepakaſchanaſ. Ihpakſhaš eſpedizijaš telpaš. Ratru mehneſi iſfuhtot ap 150 wagonu pretſchu. Dſelšzela eerehdni nahtot uš ſaweenibaš ſpihkereem, lai ſanemiu prezeš uš weetaš. Iſ Rigas pehrkot auſaš, wiہkuš, pupaš un linfehlaš. — Pretſchu iſwadakſchanaſ eegahdati 2 automobili un 1 ſirgš.

Spehka un gaiſmaš radikſchanaſ ir ſawaš 40 ſirgu ſpehka elektromotoſ. Ur to darbina ſudmalas, ſehklaš tihrijamaš maſchinaš, kaſejaš

graufdetawu, elewatorus un daschadas maschinas darbnizâs, kur isgawo tiklab jaunâs maschinas, kâ ari isdara wajadsigoš islabojumus. — Schkas stuhri eerihkots konsumweikals, kur pahrdod prezes masumâ. Apfstatam ari šapultschu telpas, kur noturot ari grahmatweschanas kursus.

Birojâ galwenais grahmatwedis lauj eestatitees grahmatâs. Peeturas pee amerikaniškâs grahmatweschanas sistemas, leetojot pa starpâm walejo lapu sistemu. Ar laiku pahreeschot pilnigi us walejo lapu sistemu. Sewischku wehribu peegreesch pretschu statistikai. Bilanziustahda fatru mehnesi, tâpat ari ikmehnescha fastanojot rehkinus ar beedrenem — kooperazijam. Inwentaru usnemot reisi gadâ. Darba deena saweenibâ šahkas plfst.  $7\frac{1}{2}$  rihtâ un ar 2 stundu pušdeenâs pahtraufumu ilgstot lihds  $6\frac{1}{2}$  wafarâ.

Naw schein ta šposchuma un daudspušibas, ar kahdu war lepotees peem. „Schweizes Patehretaju Beedribu Saweeniba“, Baselê, kas apweenojuse galwenâ fahrtâ Schweizes pilsehtu patehretajus; sewischki leelu skaitu strahdneeku un šamehrâ mas semneeku. Uri apgrošijumu sinâ ta newar šazenstees ar Baseles saweenibu un zitu semju leelafâm patehretaju saweenibam.

Somehr kas atteezas us Wintertures saweenibas weengabala usbuhwi, tad tai lihdsigu welti meklet Siropâ. — Schweizeeschu semneeki maldijâs ilgi, šamehr tee tika pee tagadejâs saweenibas usbuhwes. 1881. gadâ Austrumu Schweizes laufšaimneeku beedribas nodibinaja pirmo saweenibu pretschu eepiršchanai. Ta laika šchweizeeschu semneeku organizazijas bija apmehram tahdâ pašchâ stahwolli, kâ tagad latweeschi; tâpat šchweizeeschu ta laika saweenibas usbuhwe stipri atgahdina latw. semneeku lihds šchim pilnigakâs saweenibas — R. L. Z. Konsuma usbuhwi. Jhî šafot — Schweizes semneeku šaimneeziklâs organizazijas, kâ weetejâs tâ zentralâs, bija preešch 30 gadeem tahdâ pašchâ nepilnigâ stahwolli, kâ muhsejâs 1913. g. pehz Kristus dšimšchanas.

Dsihwe drihši speeda šchweizeeschus us pilnigakâs organizazijas dibinaschanu. Jau pehz feschem gadeem, 1887. g., nodibinajâs us jaunu statutu pamata tagadejâ Austrumu Schweizes saweeniba. Lihds ar to, sem prof. Dr. A. Krâmera wadibas, tika isstrahdati normalstatuti ari weetejâm laufšaimneeku patehretaju kooperazijam.

No šchi brihšcha jaunajâ saweenibâ usnehma par beedreem tikai tâs lauff. organizazijas, kas afsina jauno normalstatutu pamata prinzipus.

Kad mehš saweenibas darbmedi Schrâmlî-Steinmanni jautajâm.

„Waj naw gruhti šadabut wajadsigo rihzibas kapitalu?“

— „Ne masakâ gruhtuma!“ — tas pašchapsinigi atbildeja.

— „Tâ tad saweenibas beedrenes ir tik apsinigas, ka saweenibu peeteekofchi apgahdâ ar naudas lihdselleem?“

— „Beedrenes naw maksajuschas un nemaksâ ne eestahšchanâs, ne paju naudas. Mehš šahkâm ar neko!“

— „Râ tad juhs eeguhstat wajadsigo rihzibas kapitalu?“

— „Mehš to ašnemamees. Saweenibas beedrenes galwo šoli-dariski par sinamu sumu, azumirkli ta noteikta us 300000 fr. Šchi šodarisfâ atbildiba ir tik droššs kredita pamats, kura preešchâ dewigi,

atdaras wiſas naudas lahdes," — atbild darbweidiſ un paſneeds mums ſtatutuſ. —

Weetejo kooperaziju normalſtatuti ir diwaſ ar puſ lapinaſ beefti un faſtahw no 16 paragraſeem; ſaweenibaſ ſtatutoſ atſihmeti tikai 21 paragraſ. — Un ſchee plahnee ſtatuti ir iſrahdijuſcheeſ par tik pilni-geem, ka 25 gadu laika tee naw iſlaboti. Normalſtatutu galwenee pa-mata prinzipi iſteikti ſekofchoſ paragraſoſ:

- § 2. Prezeſ teef pahrdotaſ pret ſkaidru ſamaſu. Ratrſ beedriſ ir ſpeeſtſ pirft wiſas tam wajadſigaſ prezeſ patehretaju kooperazija, ja ar tahdam tur tirgojaſ.
- § 3. Wajadſigaiſ kapitalaſ ſagahdajamaſ aiſnehmumu zelâ.
- § 7. Beedriſ nedrihtſ ſtrahdat pretim kooperazijaſ intereſem un atbild perſonigi un ſolidari par kooperazijaſ parahdeem, ja to ſegſchanai nepeetiftu kooperazijaſ kapitala.
- § 9. Kooperazijaſ preeſſchneeziſa newar tiſt eewehleti beedri, tureem ir ſawſ tirdſneeziftſ uſnehmumſ.

Saweenibaſ galwenee pamata prinzipi atrodami taſ ſtatutu ſeko-ſchoſ paragraſoſ:

- § 3. Ekonomikaſ kooperazijaſ, kaſ registretaſ, pehz eepreeſſche-jaſ rakſtiſkaſ peeteiſſchanâſ, teef uſnemtaſ no wiſpahrejaſ ſapulzeſ un ſkaitaſ par beedrenem no taſ deenaſ, kad taſ eeweſtaſ beedrenu ſarakſta un parakſtijuſchaſ ſaweenibaſ ſtatutuſ.
- § 6. Ceſtaſſchanâſ waj gada maſkaſ maſſajamaſ tikai tad, kad wiſpahreja ſapulze to nolemtu; lihdiſ tam laikam weetejaſ kooperazijaſ ſaweenibai tahdaſ nemaſſa.
- § 14. Skaidraiſ atlikumſ top peekſkaitiſ nedalamam reſerweſ fondam, kamehr taſ ſaſneeds maſakaiſ 50000 franku.

Wehlatee atlikumi pahreet (uſ inſtrukziju pamata) wee-tejo kooperaziju ihpaſchumâ, kuru peenahkumſ ir atteezigu ſchaſ ſumaſ datu atſtaht ka aiſdewumu pret % % ſaweeni-baſ riſziſa tik ilgi, kamehr ſaweenibai nebuhtu peeteef-koſcha riſziſaſ kapitala.

Prozentuſ par ſcheem aiſdewumeem noſaka wiſpahreja ſapulze.

Schoſ aiſdewumuſ kooperazijaſ newar uſteift, kamehr taſ ſkaitaſ par ſaweenibaſ beedrenem; peezi gadi pehz iſ-ſtaſſchanâſ iſ ſaweenibaſ kooperazijaſ war aiſdewumu at-praſit, uſſakot aiſdewumu trihſ mehneſchi eepreeſſch. Sa-weeniba war uſteift katrâ laika.

- § 16. Weetejaſ kooperazijaſ ſpeeſtaſ eegahdateeſ prezeſ no ſa-weenibaſ, ja ſaweeniba ar tam tirgojaſ. Iſnehmumi pee-laiſchami ſwarigoſ gadijumoſ, ar ſaweenibaſ preeſſchneezi-baſ peekriſchana.
- § 17. Saweenibaſ preeſſchneeziſaſ peenahkumſ ir — maſakaiſ weenreiſ gada eepaſihteeſ ar weetejo kooperaziju pahrwaldi, grahmatweſchana un kaſi. Beſ tam preeſſchneeziſaſ pee-nahkumſ ir — darit to ari tahdaſ reiſeſ, kad no weetejaſ kooperazijaſ beedreem peefuhtitſ motiwetſ rakſtiſkiſ pee-praſijumoſ.



§ 18. Weetejās kooperazijas atbild par šaveenibas p a r a h d e e m lihdš 300000 fr. leelumā.

§ 19. Wiši šihumi nošafami instrukzijās.

Tā tad pamatoš listi šchetri wareni stuhrakmeni:

- 1, Beedru solidarā atbildiba;
- 2, Beedru peenahkums pirkt prezes šawā kooperazijā, resp. kooperaziju šaveenibā;
- 3, Pretšchu pahrdošhana pret šcaidru šamafku;
- 4, Par šaveenibas beedreem war buht tikai kooperazijas un ne atšewišfkas personās.

Statutu § 14. minetais aišnehmums no šcaidrā atlikuma aug kā lawine. 1910. g. beigās šaveenibai no šceem atlikumeem ween bij peeaudšis 719,000 fr. leelš rihzibas kapitals, par furu šaveeniba maškā weet. kooperazijam  $4\frac{1}{2}\%$

Ar solidarā atbildibu un weenas diwidenda dalas eatureschanu šchweizeeschi ir špihdoschi atrišinajufchi gruhto rihzibas kapitala jautajumu. Kaš atteezas uš beedru solidarā atbildibu, tad 23 gadu laikā ta tapa išleetota tikai weenā weetejā kooperazijā un ari tikai tapehž, ka kooperazijas preeššneeziba bija rihkojufšs pahrak nolaidigi.

Peeteekofchs rihzibas kapitals un peespeesta pretšchu pirkšana (Bezugszwang) šawā kooperazijā, resp. šaveenibā, šadragaja tirgotaju un to organizaziju boikotu, kas gadeem ilgi karajās pahr šaveenibu. Šaveenibas wehšturē atšihmeti laikmeti, kad tās preeššchā uš laiku aišdarijās Šchweizes dšells, manufaktur, kolonial pretšchu, apawu un zitu tirgotaju durwis, — kad ta bij špeesta šinamas prezes pirkt ahršemšs, lihdš kureenei Šchweizes tirgotaju sindikatu eespaids nesneedšās. Pat iš konflikta ar kalija sindikatu ta išgahjufe kā ušwahretaja.

Weenā šinā mehš waram buht weenprahtigi, ka Austrumu Šchweizes Seweeniba nostahdita uš nesatrihzinameem pamateem: un pateizotees tam ir špehjuše a p g a h d a t s e m n e e k e e m l e h t a k a s u n l a b a k a s p r e z e s, nekā to ir špehjušchi waj gribejušchi tirgotaji. Sewiškhi šaveenibas darbibas pirmā laikmetā statistika ušrahdija leelisku zenu frišchanu uš wišam prezem, ar furām ta tirgojās. Peemehram mahšfligos mehšlos zenas

	par šlahpekli	pamašinajufchās	par $40\%$
	" šofforškahbi	"	" $50\%$
	" kaliju	"	" $36\%$
Zenas	par dalšcham	"	" $43-111\%$
"	" lahptam	"	" $114\%$
"	" naglam	"	" $35\%$

Peeteek škaitu! Mehš gaischi redšam, ka uš pareiseem pamateem organizeta šaveeniba špehji patehretajeem dot to, ko no winas gaida; pat ari tai gadijumā, ja wina apweeno tikai semneekus kā patehretajus.

Patehretaji Latwijā lihdšigus rezultatus wehl newar ušrahdit, un ari nespehs nekad ušrahdit, ja tee ari uš preešchu paliks pee šawas pirmatnejas patehretaju kooperazijas ušbuhwes. Ja patehretaji Lat-

wijà negrib peedsihwot nepatihkamus pahrsteigumus, tad teem wairaf jainterefejàs par kooperazijas teoriju un bej faweschanàs jareorganifè fawas pušfaweenibas, reifè reorganifejot ari fawas weetejàs puškooperazijas.

Семнеес.



## Slahpeklis lauffaimneezibâ.

Lauffaimneeks war fawus augus apgahdat ar slahpekli wairafos weidos. Wisparastakais, wisintensiwafais un wisahtraf darbojoschais weids ir — Eschilles salpeters. Deesgan beeschi teef leetots ari fehrsfahbais amonjaks, lai gan tas darbojas lehnakt. Schee diwi ir weenigee weidi, kuros lauffaimneeks war augeem eedot slahpekli ahtri un neaprobeshotâ daudsumâ.

Stipri isplatits lauffaimneezibâ ir wehl treschais slahpekla apgahdashanas weids: isleetojot taurinseedaino augu starpneezibu, eekraht semè gaisa slahpekli. No pirmeem diweem schis weids atschkiras zaur to, ka sche uskrahjamâ slahpekla daudsums aprobeschots ar taurinseedaino augu spehju usnemt gaisa swabado slahpekli un slahpekla apgahdashana noteef salihdsinot lehni.

Sehrsfabais amonjaks rodas kâ blafus produkts deggahses fabrikazijâ no afmenoglem. Ap 90% no wisa raschotâ fehrsfahbâ amonjaka isleeto lauffaimneezibas wajadsibam. Somehr wina, kâ zitas fabrikazijas blafus produkta, tirgû atrodoschais daudsums peemehrojâs newis lauffaimneezibas wajadsibam, bet galwenâ fabrikazijas produkta — deggahses — patehrinam. 1910. gadâ wiss fehrsfahbâ amonjaka patehrinsch sneedsâs lihds 1112000 tonu (Grassmann „Die Stickstofffrage“ 1911). Nahkamibâ, zerams, fehrsfahbâ amonjaka raschoschana paleelinasees, jo ir radusees eespehja eeguht to pee torfa faufas destilazijas.

Eschilles salpeters teef, kâ sinams, newis mahksligi fabrizets, bet gataws eeguhts no semes Deenwidus Amerikâ daschâs Eschilles un Peru prowinzês, kur atrodas milsigi schâ wehrtigâ schals slahni, daschâs weetâs pat wairafus metrus beesi. Bes schaubam, tur atrodas milsigi gandrihs tihra salpetera krahjumi; bet no otras pušes, ari wina ismantoschana ir koti leela un ar katru gadu ta stipri peeaug, ko rahda sefoschee skaitli: salpetera raktuwju ismantoschanas schkumâ

1831. g. no Amerikas isweda	100 tonu salpetera.
1870. " " " "	103000 " "
1900. " " " "	1334000 " "
1910. " " " "	2274000 " "

Râ redsams, salpetera eksports no raktuwem nepilnos 80 gados ir audsîs wairaf tuhkschsch reis un schi peeaugschana nemas wehl naw mitejusees. Tadehl, eewehrojot to, ka minetâs raktuwes ir weenigâ salpetera eeguhshanas weeta un ka salpeters kopâ ar fehrsfahbo amon-

jaču bij weenigee faistita ſlahpekla awoti, itin dabigi daſchuš gadu deſmituš atpakal zehlàs jautajumuš: waj wehl ilgi ſalpetera raktuweš muš baroš ar ſawu ſlahpekli? waj taš reiš neišſihtš?

Uš ahtru roku iſdarija pehtijumuš un aprehkinuš, un winu reſultatš bij, ka patehrinam arween tàpat peeaugot, kà lihđš ſchim, ſalpetera krahjumu peetiš wehl tikai 30—40 gadeem. Taħlak draudeja ſlahpekla badš. Draudošhàš breefmaš newareja iſklichdinat ari atraſtà taurinſeedaino augu ſpehja krahť un faistit gaiša ſlahpekli, jo ſchiš prozeſš ir loti lehñš un ekſtenſiwš.

Pehdeja laikà gan iſrahđijàš, ka uſtraukumuš bij ſtipri pahřpiletš, jo 1908. un 1909. g. Šchilleš waldibaš ſarihkotee pehtijumi rahđija, ka peenemot iſgadigu ſalpetera ekſportu  $3\frac{1}{2}$  miljonu tonu, Šchilleš raktuweš kalpoš wehl wišmaš 150 gaduš (A. H. Сахановъ „Полученіе азотной кислоты и ея солей изъ воздуха“ 1912 г.) Somehr wairakuš gaduš paſtahwejušhàš tiť tuwa ſlahpekla bada breefmaš ſpeeda meklet jaunuš ſlahpekla awotuš.

Dabigà kahrtà wišu pehtneeku un iſgudrotaju ažiš wehršàš uš ſwabado gaiša ſlahpekli. Gaiša ſcha ſlahpekla ir tuwu pee 80%o; wajađſeja winu tikai faistit, lai tà padaritu winu augeem peecetamu. Lihđš ſchim iſdeweesh atraſť diwuš zeluš, kà peecluht gaiša ſlahpeklim. Birmaiš dod eeſpehju faistit gaiša ſlahpekli ar ta paſcha gaiša ſkabhelli un tà pahřwehřt to ſalpeterſkabhè — teeſchi augeem wišderigatà weidà. Otrš zekšch ir: faistit ſlahpekli ar kalzija karbidu par tà ſauzamo zianamidu; ſchiš pehdejaiš faistità ſlahpekla wetdš ari ir iſrahđijeeš par augeem wiſai labi peecetamu.

Ubejadà zelà gaiša ſlahpekli faista ar elektriſkàš energijaš palihđſibu. Tadehl ari ſchi wehl tiť jaunà kihmiſkà ruhpneezibaš noſare wišwairak attitiſtijeesh tur, kur wišleelakà mehrà peecetama brihwa energija uhdenš křitumu (krahťſchu) weidà, kà peem. Norwegijà.

Jau 1783. g. angļu pehtneekš Rewendiſchš ſinaja, ka ar elektriſkàš đirřſteleš palihđſibu eeſpehjamš ſaweenot gaiša ſlahpekli ar ſkabhelli; tàpat wairaki pehtneeki ſinaja, ka taš patš prozeſš noteek ari Wolta loka leeſmà. Bet tikai 20. gadu ſimteni iſdewàš iſgatawot aparatuš, ar kuru palihđſibu atmaſfajaš techniſka ſalpeterſkabhesh pagatawoſchana no gaiša ſlahpekla. Birmaiš mehginajumuš ſchini ſinà bij 1902. gadà nodibinajuſeeš ſabeedriba, kura luħkoja iſmantot datu no Niagaràš uhdenš křituma (150000 ſirga ſpehku) elektriſkàš energijaš eeguħſchanai, kuru tad ſawukahrt leetoja minetam mehrkim. Somehr winu leetotee Bradleja un Lowejoij'a aparati iſrahđijàš par loti neiſturigeem un jau 1904. gadà fabrikaš darbibu pahřtrauza. Uš to paſchu laiku norwegu profeſorš Birkelandš ar inſcheneeru Gyde uſbuhweja ſawu „ſalpetera“ zepli, ar kuru Notoddenà (Norwegijà) uſſahka ar ſekmem pagatawot fakka ſalpeteri, kuru ſauz par Norwegu ſalpeteri. Notoddenàš ſalpeterš ir deeſgan tihrš produktš, kura wehřtiba kà mehřloſchanaš lihđſekla pehž prof. Praniſchnikowa, nekahđà ſinà naw ſemaka par Šchilleš ſalpetera wehřtibu; ſemèš ar wahju uſfuħſchanaš (abſorbzijaš), ſpehju Norwegu ſalpeterš pat augſtaki wehřtejamš, tadehl ka Šchilleš ſalpeterš, kà ſalpeteřſkabhaiš natrija ſahlš, rada tahđàš ſemèš ta ſauzamo fiſiologiſko baħiſtkumu (ſalpeterſkabhì iſleetojot rodaš ogļu ſkabhaiš natrijš, kam



bahsiska reakzija), kas augeem kaitigš un pee Norwegu salpetera naw nowehrojams (jo tas ir salpeteršlahbais kalzijs, kas salpeteršlahbi isleetojot, dod ogļšlahbo kalki, kam neitrāla reakzija). Uri zeolitu naba-gāš semēs kalka salpeters labaks, nekā natrija salpeters. Weenigaiš peemaišjums kalka salpeterim, lai gan neezigā daudsumā, ir salpeterpaskahbais kalzijs (азотпстокислый кальций). Bet Grando un Stuzera mehginajumi rahda, ka salpeterpaskahbee šahli semē darbojas tāpat, kā salpeteršlahbee, ja tee laikus semē eenesti, jo wini loti ahtri pahrwehrščas par salpeteršlahbeem. Bet waj norwegu salpeters neišnahk stipri dahrgš?

No'oddenas fabrika zentās pahrdot šawu produktu pehz tām pašām zenam, šahdas pastahweja us Šchilles salpeteri, lai gan wina isgatawoschana pašcheem ismaksaja apmehram diwreis lehtaki. Tas rahda, ka paleelinotees kalka salpetera ruhpnenezibai, rodotees daschadu fabriku šawstarpejai konkurenzei, kalka salpeteri warēs pirkt pat lehtaki par Šchilles salpeteri.

Šchimbrihscham kalka salpetera ruhpneneziba wehl naw wišai plašča, bet winaš ahtrā peeaugšchana norahda us winaš leelo nahkotni. No Norwegijas

1905. gadā isweda	115 tonu kalka salpetera.
1908. " " "	8407 " " "
1910. " " "	13531 " " "

Kreewijā eeweda 1910. gadā 100 tonu norwegu salpetera. (A. H. Caхановъ). Šchimbrihschant Norwegijā nodibinajuschās diwas leelas kapitalistu šabee dribas, kas ismanto ap 400,000 širgu špehku energijas, gaisa šlahpekla ismantoschanas noluhkā. Uri zitās walstis jau pastahw lihdsigās fabrikās: Austrijā, Franziijā, Italiijā, Schweizē, kuras ari ismanto desmitteem tuhštoshu širgu špehku energijas.

Somehr paregot, ka tehniskais salpeters warēs pilnigi stahtees Šchilles salpetera weetā, ir deesgan rīfanti, jo daschi isrehkinajuschi (Chem. Industrie 1905.), ka pee tagadejās isgatawoschanas metodeš, nodarbinot pat wišus Eiropas uhdenš špehkus, nebuhtu eespehjamš raschot tif daudz salpetera, zif eeguhst Amerikas raktuwēs, un wehl 1910. gadā no Šchilles iswestš 170 reis wairak salpetera, nekā no Norwegijas.

Otrs gaisa šlahpekla ismantoschanas weids ir kalka zianamidš jeb kalka šlahpekliš (Kalkstickstoff), kā to ari mehds šaukt. Uri šche fen jau Bunsenam bij pašihstams tas faktš, ka bahses un ogles maishjums pee augstās temperaturās usnem šlahpekli un dod ziana šaweenojumus. Bet wehl daudz laika pagahja, kamehr nonahza lihds zianamida tehniskai fabrikazijai, un tikai 1895. g. Frankš pirmo reis isteiza domas, ka šcho produktu warēs isleetot laufšaimnenezibā kā mehšlojumu. Leeta ta, ka kalka šlahpekliš, nahkdams ar uhdeni šafarā, pee paaugstinata špee-deena dod amonjaku un ogļu šlahbo kalki ( $\text{CN}_2\text{Ca} + 3\text{H}_2\text{O} = 2\text{NH}_3 + \text{CaCO}_3$ ). Wehslaki mehšlošchanas mehginajumi Franka domas pilnigi apstiprinaja un peerahdija, ka ari semē pee parastā atmosferās speedeena kalka šlahpekla pahrwehribu gala rezultats ir tas patš.

Uri šchis produktš arween wairak eefaro šew tirgu un peewelk pehtneeku un praktišku laufšaimneeku wehribu. Wahzijā ween jau

pastahw 5 fabrikas, kas 1908. gadā islaida tirgū ap 50,000 tonu kalfa šlahpekla.

Ar neweenu zitu mehšļošchanas lihdsekli naw isdariti tik daudš un daščadi mehginajumi, tā ar kalfa šlahpekli. Šchee daudšee mehginajumi un sinama laukjai meeku atturiba kalfa šlahpekla praktiskā isleetoščanā isflaidrojas ar to, ka daščados apstahkļos wiņš daščadi pahrwehrščas un dod ari daščaduš panahkumus tā šlahpekla mehšļojums. Tadehl ar šho mehšļošchanas lihdsekli ir pamatigi jacepahstas, pirmš wina leeto mehšļošchanai.

Jau minejam, ka pee paaugstinata spēdeena un temperaturas kalfa šlahpekliš ar uhdeni ahtri un pilnigi šadalaš, pee tam wišš šlahpekliš pahreet amonjakā. Tas patš noteek ari parastoš apstahkļos (ari semē), tikai daudš lehnaki, tā ka gala rezultati rodas tikai pehz wairakām deenam; beš tam starplaitā nowehrojamas pahrwehrščanās starp pakahpeš, no kurām eewehrojams dizian-diamidš, kas ir kaitigš augeem. Pehz kahda laika ari wiņš šadalaš lihdš amonjakam. Mums tadehl no šwara sinat, kahdoš apstahkļos šhā kaitigā produkta attihstas wairak, kas weizina wina isdališchanos?

Wina attihstišchanos weizinošchi apstahkli ir: augsta temperatura, leeli daudšumi ogluščahbeš un šewišchi šwabadaš truhda (purwa) šlahbeš.

Otradi, wina attihstibu nošpeedošchi apstahkli ir darbiga, bakterijam bagata seme; tihrā smilti, kurā nemas naw bakteriju, augi ar kalfa šlahpekli mehšļoti pilnigi nobeidšas. Šche naw telpaš peewest daudšo mehginajumu rezultatuš, kuri isdariti gan pee Maskawas Lauķ. Instituta, gan ahrsemēs no prof. Wagnera un ziteem. (Toš war atrašt grahmatāš: Прянишниковъ, Дояренко и Шуловъ „Изъ результатовъ вегетационныхъ опытовъ 1904, 1906 и 1907 г.“ и Д. Н. Прянишниковъ „Ученіе объ удобреніи“ 1908 г.) Peewedišču no wineem tikai rafsturigakoš.

Kalka šlahpekla eespaidu uš dihgļeem rahda šekoščaiš Hafelhof'a mehginajums (Landw. Jahrb. B 34)

Šehklas eefehčas pehz mehšļu isfehščanas		tuhlin	8	14	21	28 d.	
ušdihga no wišam fehklam	normalā	šinepes	75 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	97 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	92 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	95,5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	96,0 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
	semē	ahbolinšč	93 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	89,5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	90 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	95,5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	92,0 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
		smiltš semē ahbolinšč	0 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	35 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	88 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	95 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	94,5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>

Šchee škaitli rahda, ka normalāš darbīgāš semēs kalka šlahpekliš atstahj kaitigu eespaidu tikai uš šinepu dihgļeem, isfehjt toš tuhlin pehz mehšļeem, bet smiltiš wiņš ir nahwigš ari ziteem augeem; isfehjt 14 deenaš pehz mehšļeem, kaitigaiš eespaids gandrih pilnigi suhd. Tomehr, ari ušdihgušchee dihgļi smiltiš (pehz mehginajumeem Maskawas L. Instit.) 10—15. deenā pehz ušdihgščanas nobeidšas.

Kalka šlahpekla eespaids uš rasčas pazelščanu tur, fur wiņš leetojams, ir loti labš, tā to rahda šekoščaiš mehginajums ar grikeem

		Beš šlahpekla mehšļeem.	Ar šalpeteri.	Ar kalka šlahpekli.
Mahlainā semē	graudu rasča	3,2	18,8	18,4
	wiša	8,5	44,8	42,6
Išfuhkta mahla, podsola semē	graudu	1,8	14,0	16,0
	wiša	5,5	33,5	33,5

Behz Wagnera daudsfahrtigeem mehginajumeem ar scho mehslöfchanas lihdsfekli war ustahdit fekofschu famehru: ja salpetera darbibu peenemam par 100, tad kalka flahpefla darbiba japeenem par 90, dodot winâ tilpat dauds flahpefli. Kalka flahpefla darbibu daschadâs semês wehl raksturo fekofschs mehginajums

	Ves flahpefla.	Ar salpeteri.	Ar kalka flahpefli.
Uufas mahlainâ semê	15,7	32,1	31,1
Sinepes smiltz "	3,6	6,5	0,05
Meeschî tihrà smilti	1,0	16,0	0

Wifu kopâ fanemot jafaka, ka ar kalka flahpefli wehl jaisdara mehginajumi ari pee mums. Bet ari schimbrihscham jau wina leeto= schanai war ustahdit fekofschus noteikumus: kalka flahpeflis leetojams normalâs, darbigâs, batterijam bagatâs semês un iskaifamas 1—2 nedelas (wismaf daschas deenas) pirms sehjas, lai nekaitetu dihgleem. Weeglâs smiltz un purwa semês tas gluschi atmetams. Uri kâ wirs= mehslöjumus winsch naweeteizams, fewischli wasaras sehjai (karstâ laikâ). Sinepju dihgli fewischli juhtigi pret kalka flahpefli. Ja winsch loti smiltz (puteklu weidigs), tad to eeteiz iskaifot fajaukt us pusem ar semi. Behz isfehshanas tas tuhlin jaeear (fewischli filtâ laikâ). Ar super= foffatu kalka flahpefli newar jaukt, jo tad maisijums fasilft un noteef flahpefla saudejumi; ar kaliija sahleem un Tomas'a milteem war jaukt.

Wehl te daschas peesihmes par kalka flahpefla usglabaschanu. Wagners bija atradis, ka kalka flahpeflis, nahkdams sakarâ ar gaisu un wina mitrumu, war saudet lihds 70% no sawa flahpefla. Tuwaki ispehtot scho apstahfli israhdijs, ka tahdi milsigi saudejumi noteef tifai tad, ja mehslî islaisti tif plahnâ kahrtâ, ka katra atfewischka dalina nahf ar gaisu sakarâ un ja gais ir mitris. Sausâ gaisâ un beesakâ kahrtâ saudejumi ir neezigaki: peem. 10 kilogramu mehslu glabati maisâ, mitrâ schkuhni 2 gadi, saudejuschi pee tam 10% no sawa flahpefla. Usglabajot mehslus maisos pa 6 pudi, kuru eefscheenê gais newar eekluht, un sausâ weeta, saudejumi buhs tifko manami.

Insch. techn. P. Kulitans.



## Bukka nosihme lopfopibâ.

Beegreeschot nopeetnu wehribu lopfopibas pazelschanas darbam, ruhpiigi isdarama waislas lopu iswehle. Sewischli tad, ja audseshanas darba mehrkis ir ari sugas eeaudseshana.

Ja atskatamees us muhsu lopfopju rihzibu pee waislas lopu iswehles tifai daschus gadus atpakal, tad redsam schini sinâ wisai prah= wus truhkumus. Par gowim, no kuram schkihra audsejamos telus, nebija nekahdu rashibas un baribas ismantosch= nas skaitlu. Wehl leelafus truhkumus toreis redsam bullu iswehlê.

Uri tagad wehl daudsoš apwidsoš ar to leetu labaki neapstahw. Toreis galwenâ prasiba no bulla bija, lai gowš nepaliftu „ahlawâš“. Neprasija daudš, waj bullis zehlees no peenigas, waj maspeenigas gowš. Nerunajot nemas par tahdâm lectam, kâ taulu % un eedsemdešchanas spehjam. Galwenais, nebija sinama bulla zilts un preekštetšchu raschiba. Samdehl newa eja ari neko noteiktu zeret no bulla pehznahzejeem, sinamu wehlamu ihpaschibu pahrraidišchanâ. Schahds usfkats jeb pareisak pawirschiba bulla iswehlê, gluschi preteji gowš iswehlei (lai gan us azumehra pamata) wareja azim redsot zeltees no domam, ka wisas labâs ihpaschibas telinsch manto galwenâ kahrtâ no gowš. Te interesanti atsihmet, ka eedsimtibas jautajumâ agrak ari mahziti lopkopji turejâs pee usstateem, ka peena daudsumu, (peenigumu) tauku % telinam eedsemde gowš, bet ahrejo isfkatu, spalwas trahfu, wahrdu fakot, masak swarigas ihpaschibas — bullis. Tikai wehlat, eedsimtibas jautajumam zaur ismehginajumeem noskaidrojotees, nahza pee slehdseena, ka ihpaschibu pahrraidišchanas (eedsemdešchanas) sinâ, sihmejotees us raschibu un zitâm ihpaschibam — abi waislai leetotee kustoni spehlê weenadu lomu\*). Ja tas tâ, tad protams jamainâs ari usstateem par leetojamo bullu ihpaschibam.

Râ tahlatee truhkumi bullu iswehlê buhtu minami — pahraf jaunu bullu leetoschana un pahraf beescha, gandrihs ikgadiga winu mainischana. Nowehrojumi rahda, ka pahraf jauni bulli sliktak eedsemde sawas ihpaschibas un dod wahjakus isturibas un meefas buhwes sinâ — pehznahzejus. Nenoteiktiba bulla fugas sinâ un bullu ikgadiga mainischana neespehjamâ kahrtâ famistro ganamu pulku. Zaur to nahk preekščâ daudsi atawisma gadijumi (atpakal šischanas šentschu ihpaschibâs) un leelâ nenoteiktiba eedsemdešchanas sinâ. Pehdejais apstahklis war buht par kawekli pee fugas ecaudsešchanas, us ko daudsi tagad zenschas.

Râ jau teiktis, tad pehz tagadejeem usstateem par eedsimtibu, kâ bullis, tâ gowš nem zaurmehrâ weenadu dalibu pee ihpaschibu pahrraidišchanu. Skatotees no scha stahwofla, pee waislas kustonu iswehles weenadâ mehrâ buhtu eewehrojamas kâ bulla, tâ gowš ihpaschibas. Leetâ tuwak eedšilinitees, nahkam pee pahrliezibas, ka audsešchanas šekmes leelakâ mehrâ atkarigas no leetotâ bulla un masakâ mehrâ no gowš ihpaschibam. Ja runa ir par lopkopibas uslabošchanu plaschumâ, (ari atšewiščâ šaimneezibâ) tad leelâ mehrâ kriht swarâ pehznahzeju škaitis, ko eeguhstam no katra kustona gadâ, jeb wina dšihwes laikâ. No gowš gadâ eeguhstam weenu telu, (išnemot dšihnuš), wisâ winas dšihwes laikâ gabalu 12. Telu daudsums no bulla, pee pušlihds kahrtigas un pilnigas isleetoschanas waislas stazijâ aissneegs 70—80 telus gadâ. Reškinot bulla leetoschanas laiku wisai ihšu — 4 gadi, tas buhs 280—320 telu. Šchis apstahklis ween jau rahda, ka bullim us kahda pagasta, waj nowada lopkopibas uslabošchanu wisai leels eespaids. No tam škaidri, ka us bullu iswehli greešchama wisai nopeetna wehriba. Semês, kur lopkopibâ ilgati sistematiski strahdats, kur westas zilts grahmatas un nowehrojumi par

\*) Atskaitot protams gabijumus, kad weenam no kustoneem ir loti štipras eedsemdešchanas spehjas un otram wahjas. J. B.

kustonu eedsemdeſchanaſ ſpehjam, ſakrahti intereſanti dati, kaſ rahda, kaſhdi eewehrojami panahkumi tauku  $\%$ , peena raſchaſ zelſchanaſ un zitadâ ſinâ, ſaſneegti zaur wehrtigu waiflaſ bullu leetoſchânu. Eſhini ſinâ war teift Daniſa biſa pirmâ, kaſ weda ſchahduſ nowehrojumuſ, jo te wiſpirmſ nodibinajaſ lopu pahrraudſiba.

Apſtaſiſim tuwaſ kaſhduſ panahkumuſ ſaſneediſ ar labu bullu leetoſchânu. Wiſpirmſ tauku  $\%$  zelſchanaſ. Te eekrahti intereſanti nowehrojumi. Domaſ, ka tauku  $\%$  waretu zelteeſ zaur uſlabotu gowu ehdinâſchânu, lai gan ſchur tur teeſ apſtiprinataſ, tomehr par peerahditam tâſ ſchimbriſſcham neuſſkata. Zitadi taſ ir ar bulkeem, jeb tauku ſatura „ceaudſeſchânu“. D. Bûrigſ ſawâ grahamatâ par Daniſaſ, Sweedrijaſ un Wahzijaſ kontrolbeedribam peewed intereſantus iſmehginajumuſ datuſ par bullu eeſpaidu uſ pehznahzeju tauku  $\%$  zelſchanoſ. Tâ, bulla „Birika“ 8 meitaſ, — ſalihdſinot ar winu mahtem, uſrahda ſchahduſ raſchibaſ ſkaitluſ:

(pehdejaſ nowehrojumuſ gadſ):

Meitaſ:			Mahtes:				
Peena mrz.	Tauku $\%$	Sweeſta mrz.	Peena mrz.	Tauku $\%$	Sweeſta mrz.	Tauku + $\%$	
1.	6794	4,07	310	6660	3,74	277	0,33
2.	6056	4,16	283	5543	3,67	227	0,49
3.	5823	4,01	261	8112	3,38	305	0,63
4.	3646	4,60	189	6943	3,80	252	0,80
5.	5886	4,27	282	5196	4,02	284	0,25
6.	3971	4,35	194	5974	3,78	252	0,57
7.	5541	3,97	246	6799	3,72	282	0,25
8.	6033	4,50	305	7605	3,70	314	0,80
Zaurm. —		4,24 $\%$	—	—	3,73 $\%$	—	+0,51

6 pehdejaſ gowiſ ir pirmpeeneſ, tamdehl to peena daudſumuſ ſamehrâ ſemſ. Toteeſ tauku  $\%$  wiſzaur zehleeſ par 0,25 $\%$  — 0,80 $\%$ , zaurmehra 0,51 $\%$ ! Pee kaſhda zita bulla „Tauruſ“ pehznahzejeem, par leelaku ſkaitu gowu — 76 mahtem un 88 winu meitam, kaſ zehluſchâſ no „Tauruſa“, redſam ſekoſchuſ tauku  $\%$  ſkaitluſ: mahtem zaurmehra 3,45 $\%$ , meitam 3,64 $\%$ ; tâ tad zehleeſ par 0,19 $\%$ . Ja peenemtu, ka tauku prozents zehleeſ par taſhdu ſamehrâ maſu ſkaitli, intereſanti tad iſweſt te maſu aprehkini. Beſ pehdeja peeweſtaſ ſkaitliſ iſleekâſ loti maſſ un leekâſ neko neleezina. Ekoſchſ aprehkiniſ tomehr rahda, ka ſchahduſ maſſ ſkaitliſ tauku  $\%$  rada leelu ſkaitli ſweeſta daudſumâ un eenehmumoſ. Niemſim wideju pahrraudſibaſ beedribu ar 200 gowim â 6000 mahrz. peena = 1,200,000 mahrz. peena gadâ; peenemſim, ka tagad zaurmehra tauku  $\%$  ir 3,6. Tad no wiſa peena iſnahſ = 48720 mahrz. ſweeſta. Peenemot, ka tauku  $\%$  zaur labu bullu leetoſchânu pehž ſinama laika pazelaſ par 0,2 $\%$ , kâ augſcheja peemehra. Tad no minetâ peena daudſumaſ pee augſtaka tauku  $\%$  iſnahſ 51,600 mahrz. ſweeſta; tâ tad wairâſ par 2880 mahrz.  $\times$  40 kap. = jeb naudâ 1152 rubli. Ta jau ir prahwa ſumina. Taſ ir rehſinot ar maſeem ſkaitteem un weenigi tauku  $\%$ . Minetee



„Taurusa“ pehznahzeji, salihdsinot ar wiau mahtem dewufchiwairak peena, ko rahda fekofchee flaitli:

peena daudsums mahtem 7194 m., meitam 7404 m.  
 fweesta „ „ 282,6 „ „ 302,5 „

Protams uf jauno gowu raschiguma un eenesiguma zelschanos warès atstahst eespaidu tikai tahds bullis, kas buhs zehlees, ne ween no loti peenigeem, bet ari ar treknu peenu wezakeem, un tikpat wehrtigeem attahlakeem preekschteischeme, — tad wiss schahda fustona zilts foks pee gowim usrahdis augstu un deesgan weenadu raschibu. Pretejã gadijumã warès notift tã, ka tauku  $\%$  pehznahjeem zelsees, bet peena daudsums fritisees, kã to redsam no fekofcheem profesora Kirchnera\*) ismehginajumu dateem:

#### Nr. 4. Breitenburgas gowš.

Kuru peenu	Gada iislaukumš kilogramos**)	Tauku %	Peena tauku kilogramos
3.	3154,2	3,64	114,81
4.	3061,1	3,54	108,56
5.	3544,3	3,66	123,72
6.	4324,6	3,84	162,61

#### Nr. 4. Breitenburgas gowš un Gernsejas bulla meita.

1.	2243,5	4,43	99,39
2.	2808,7	4,19	117,60
3.	2815,4	4,26	119,94

Se flaidri redsama tauku  $\%$  zelschanas zaur bulla eespaidu, pee kam gan peena daudsums krihtas. Somehr peena daudsuma krišchanas teef atfwehrta ar prahwo tauku  $\%$  zelschanos un jaunã gowš peena tauku jeb fweesta daudsumu sinã treschã peenã salihdsinot teef lihdsi šawai mahtei. Minetã grahmatã, bes šcha, peewesti wehl daudsi ziti minetã profesora dati, furi interesantã fahrtã peerahda, ka peenigums, tã ari tauku  $\%$  pahreet leelã mehrã no bulla puseš.

Interesantus nowehrojumu rezultatus par bulla eespaidu uf pehznahzeju tauku  $\%$  zelschanos sneeds turpat ari prof. Knieriems:

1) Mahte Mihle tauku $\%$ 3,08	
Meita Gurli „ 3,55	} = 3,57%
„ Gera „ 3,46	
„ Jãna „ 3,70	
Starpiba = 3,57 — 3,08 = + 0,49%	
2) Mahte Beeta tauku $\%$ 2,64	
Meita Elena „ 3,48	} 3,38%
„ Jda „ 3,28	
Starpiba = 3,38 — 2,64 = + 0,74%	

\*) Профессоръ И. И. Калугинъ. Главнѣшіе моменты въ области теоріи скотоводскаго искусства 1904. г. стр. 119. З. В.

\*\*\*) 1 kilogramš — 2,44 mahrs.

Ja peenemam, ka gowš un bulliš weenadi stipri eedsemde tauku  $\%$ , tad isnahk, ka bulla preeſchtetſchu tauku  $\%$  ſwahrſtiješ ap ( $3,08 + 4,00 : 2 = 3,54\%$ ;  $2,64 + 4,00 : 2 = 3,32\%$ )  $4,00\%$ , kaš par noſcheloſchanu naw minetš apraſtitâ iſmehginajumâ. Nowehrojumi par weena bulla un 7 gowu pehznahzejeem Knieriema iſmehginajumâ rahda, ka tauku  $\%$  pirmâ paaudſê zaur bulla eſpaidu zehlees par  $0,28 - 0,74\%$ . Ja nu ſcha bulla pirmo paaudſi, teiſim gowi ar tauku  $\%$  peenâ  $3,70$  tahlafi pahro ar to paſchu bulli (preeſchtetſchu tauku  $\%$   $4,00$ ), tad teoretiski nemot un matematiski rehkinot, — kaš protamš katrreiš nenoteek, — isnahk, ka tauku  $\%$  waretu wehl zelteeš ( $3,70 + 4,00 : 2 = 3,85\%$ ). Nemot wehlaſ, teiſim, bulli ar preeſchtetſchu tauku  $\%$  wehl augſtaku, kâ minetaiš eſpehjamš ſaſneegt tahlaku tauku  $\%$  zelſchanoš. Pee ſchahda darba un panahkumeem wajadſiga, neween wiſai ruhpiga waiſlaš kuſtonu iſwehle, bet ari peeteekofſchi ilgš laiſš. Wiſai ſihmiga un intereſanta ir peeweſtâ peemehrâ tauku  $\%$  zelſchanâš pee gowš pehznahzejeem, kurai bijiš wiſai ſemš tauku  $\%$  —  $2,64$ , kaš leezina, ka leetotam bullim bijuſchaš ari ſt i p r a š e e d ſ e m d e ſ c h a n a š ſ p e h j a š, kaš ir no loti leela ſwara.

Tâ tad ſkaidri, ka labi un pareiſi iſwehleti waiſlaš bulli war atſtaht eewehrojumu eſpaidu uſ peena daudſuma un trefnuma pawairoſchanoš pee wimu pehznahzejeem. Slitti, maſwehrtigi bulli turpretim war eewehrojumi faitet. Šhini ſinâ man uſglabajeeš kašdš deeſgan intereſantš peemehrš no manâš wirſpahrrauga darbibâš. Rahdaš pahrraudſibaš beedribaš ſaimneeziſibaš gowu (mahteš un meitaš) aſewiſchku mehneſchu tauku  $\%$  ſkaitli bija ſchahdi:

mahte:	meita:
$3,7\%$	$2,7\%$
$3,8\%$	$2,8\%$
$4,0\%$	$3,1\%$
Zaurmehrâ $3,80\%$	$2,86\%$

Starpiba pawiſam pahrſteidiſoſcha ( $3,80 - 2,86 = 0,94$ ), bet tomehr pilnigi eſpehjana un tizama. Sewiſchki eewehrojama ſchi ſtarpiba tamdehl, ka a b â m g o w i m i r w e e n a d š p e e n a d a u d ſ u m š d e e n â. Jaunâš gowš ſaimneeziſtâ wehrtiba bija gahjuſi leeliſki atpaſal, beſ pahrraudſibaš to nemanot. Un eemeſliš, — kam peefrita ari ſaimneekš, — maſwehrtiga bulla lectoſchana. Šchahduš peemehrūš muhſu ſaimneeziſibâš waretu atraſti ſimteem.

Intereſanti te wehl peeweſt atteeziguš ſweedru datuš. Peena daudſumuš ſaſneeguſchi loti augſtuš, tee zeniſchaš „eeaudſet tauku  $\%$ “.

Nowehrojumi par trim bulleem \*) rahda ſekoſcho:

Bulli	M e i t a š :			M a h t e š :			Starpiba	
	pehznahzeju ſkaitiš	peena mahrz.	tauſu $\%$	ſweeſta mahrz.	peena mahrz.	tauſu $\%$	ſweeſta mahrz.	+ jeb —
Udolfš	23	11512	3,36	434,0	11673	3,18	414,4	+0,18 +20,0
Björnš	29	11934	3,25	434,4	10829	3,10	374,7	+0,15 +59,7
Wilhelms	12	11214	3,02	376,8	12309	3,17	435	-0,15 -59,9

\*) „Вѣстникъ Животноводства, № 4, 1913 г. Стр. 360.

No skaitteem labi pahrredsamš, ka pee Udolfa meitam zehlees galwenā kabrtā tauku % par +0,18%. Björna meitam zehlees tauku % +0,15 un peenigumš, tā tad ari sweesta rascha. Turpretim no Wilhelma zehluščās jaunās gowis, tā peena daudsuma, tā trefnuma sinā eewehrojami paleet patai šawām mahtem. Starpiba starp bulleem Björnu un Wilhelmu waišlas špehju sinā — wifai leela. Šif pat leela war buht starpiba winu naudas — pirkščanas wehrtibā. Protamš, atšewiščkos gadijumos augstaka pehznahzeju raschiba, ne katreis isškadrojas ar bulka eedsimtibas eespaidu. Še špehlē eewehrojāmu lomu ehdināščana, kopschana un taml. apstahkli, tā ari tā šauzamee pahrmainas, jeb pahrweidoschānās šifumi. Pee minetā ismehginajuma wifitureschānās apstahkli bijušchi pilnigi weenadi.

Ne masaks eespaids war buht labi iswehleteem bulleem u s f o r m u u s l a b o ņ c h a n u. Šhur tur muhfu šaimneežibās šastopamas šaulu un meešas buhweš sinā kreetni pawirtuščas gowis. Šas zehlees zaur weenpušibu un formu pilnigi ignoreščanu pee waišlas šustonu iswehles. Protamš, ka šas ir loti newehlamu un war nowest pee šaitigām šekam. Ššlabot šchahduš newehlamuš truhkumuš, pee pahršmalžinatu gowu pehznahzejeem warēs leetojot bulluš ar labi attihšitu, špehžigu kermena buhwi, — labeem eksterjera mehreem. Naw glušchi weenalga, waj pee gowš ar peemehram 30 zent. platām kruhtim leeto bulli ar 40 jeb 50 zent. platām kruhtim. Pirmā gadijumā buhš eemesliš gaidit pehznahzejuš — peeauguščuš, ar kruhšču šlatumu 35 zent., otrā turpretim ar wišmas 40 zent. Šas patš atteektos uš žitām kermena dalam: frusteem, guhšču šauleem un t. t. Eksterjera mehru šalihdšinajumi rahda, ka muhfu masgruntneeku gowim šalihdšinot ar leelgruntneeku žilš grahmatā ušnemtām ir zaurmehrā šchaurakāš kruhtiš (pee weenada šaušas augstuma) un šchauraki guhšču šauli (gruhta atneščanās pee gowim). Šchee ir wifai šwarigi eksterjera truhkumi. Zehluščees tee beš šchāubam buhš no tam, ka lihds pat pehdejam laiškam netika peegreešta nekahda wehriba eksterjera mehreem un nekahda išlase kermena formu sinā netika išdarita. Eksterjera sinā waišlas bulleem jaapmeerina šekoščas prašibas. Žabuht kreetni prahwākeem dšihwšwarā un augstakeem šaušā par gowim.

Šchis starpibas šastopamas pee iškoptām un galigi nodibinatām kulturaš šugam, kur šustoni loti weenadi. Žnteresanti te dašchi prof. Kornewena škaitli, šaušas augštums:

hollandes šugas bulleem	— 146 zent.
" " gowim	— 135 "
angelnaš šugas bulleem	— 138 "
" " gowim	— 125 "

Bulleem, — šalihdšinot ar gowim ir wišpahr šlataka, rupjaka, šmagaka galwa, — te atteežigi škaitli:

	galwas garums žentim.	galwas šlatums žentim.
Oštrifu bullim	57,5	24
" gowei	53,0	22
angelnaš bullim	52,0	22,5
" gowei	49,5	19,5

Rauli bulleem rupjafi, smagafi, wiß sfelets smagafs kà gowim, to rahda fefofchi skaitli:

bulka sfelets 102,5 mahrz.  
gowß " 70,7 "

Uri ahda bulleem dauds beesafa, stingrafi un labaf attihstiti muskuli. Starpibas ahdas smagamâ schahdas:

		uf 100 mahrz. dšihwswara
bullim	135,4	7,6
gowei	84,2	5,6

Wisjahrejais stats salihdsinot gowis ar bulleem rahda, ka pehdejeem preekscheja kermena dala, kruhschu gross, dauds wairaf attihstiti; gowim turpreti wairaf attihstita kermena pakaleja dala. Bulku rumpis masiwaks, dsilaks, smagaks. Wiß issstats wihrischkigs. Tahdas ir normalas dsimumu starpibas pee ragu lopeem. Ja darischana ir ar rupjas buhwes gowi un pahrsmalzinatu bulli, tad schas starpibas paleef dauds masafas. Gadijumâ, tad kahda apwida, jeb atfewischkas schainneeziabas gowis pahraf smalkas, — pawirtuschas buhwes sinâ, — wehlams apghadat bulli ar rupjaku buhwi, un otradi. Bulki ar rupjaku buhwi (resni rahi, strupa, plata galwa, rupja, asa spalwa), mehds dot masaf peenigus pehznahzejus. Tomehr arween no diweem launumeem jaiswehlas masafais. Nehada sinâ waiflai naw leetojami bulki: ar schauram eekrituschamees fruhlim, eeleekiam muguram, schauweem, slihpeem, eekrituschem krusstem, schauru asu pakalu — schauweem guhschu kauleem, seklu rumpi, garam kahjum, pahraf smalku eegarenu, ta sauzamo „gowß galwu“. Ta tad ruhpiwa un pareisa bulku iswehle palihdsetu uslabot pehznahzejus buhwes sinâ, kas usflatams par ne masaf swarigu, ka rashiba. Spehzigi buhweti kustoni waras buht weseligi un tikai tahdi sawukahrt rashigi. Rats schapratiss, ka schahdi bulki, kas war atstaht eewehrojamu eespaidu uf audschchanas panahkumeem, ne buhs lehti eegahdajami. Daudsi laufschainneeki teiks, mehß atsihstam labu bulku nosihmi, bet kur nemt naudu to eegahdashanai, kur dabut pafchus bullus?

Jautajumu, kur nemt naudu, weeglat atrisinat par to, kur nemt bullus. Daudsu schainneeziabu lopfopibas eenehmumi tiftahl zehlschees, ka ihpafschneekam ir pa spehkam seedot prahwaku sumu bulka eegahdashanai. Ratram schainneekam preeksch sewis bulli apghadat neatmaksafees. Se jaislihdsas ar beedribu bulku stazijam. Teiksim 10 schainneeku kahda apwida ir ar meeru kopeji eegahdatees waiflas bulli. Rats dod, teiksim, 60 rub.; sanahf kopsuma 600 rub. Apgahdajot scho bulli zaur weetejo laufschainneeziabas, jeb zitu beedribu bulka eegahdashanai dabu 300 rub. leelu krona pabalstu no R. L. Zentralbeedribas. Weeteja lauff., jeb kopmoderneziabas beedriba peeschkir nereti kahdu simtu rublu. Ta ka weegli eespehjamß sawahft 1000 rublu bulka eegahdashanai. Par scho naudu war eegahdatees wehrtigu kustoni. Peeremsim, ka scho bulli leetos wismas 4 gadi. Sweedrijas lopfopibas praffe bijuschgi gadijumi, kur bullis ap 10 gadu leetots. Rehknasim, ka bulka tureschana katru gadu maksas 100 rub.  $\times 4$  gados = 400 rub. pats bullis pee eepirschchanas . . . . . = 900 "

Ropâ 1300 rub. buhtu

janodelde. Galas wehrtiba ſchahdam bullim pehz wina noleetofchanas buhs apm. 150—200 rub. Paleef 1100 : 4 gados = 275 rub. gadâ. Rehfinot, ka no bulla gadâ zeltoſ 60 telu  $\times$  4 gados = 240, t. ir uf katra tela ſcho iſdewumu iſnahktu ap 5 rub. Daſchuſ gaduſ tikai at-pakal, — warbuht ari tagad, — par nedelu wezu waiſlaſ telu maſſaja muiſſham — 15—25 rub. gabalâ. Tâ tad gahdadami labuſ bulluſ, ſchkindami teluſ no ſawâm labafâm gowim, eeguſſim lehtakuſ un wehrtigakuſ audſejamoſ teluſ, nekâ nemtuſ no muiſſham. Lihdſ ſchim no muiſſham bij weeglaſ eeſpehjamſ dabut tikai bulliſchuſ. Wehrtigu bullu pehznahzeji, — kureem ſinami preeſſchtetſchu raſchibaſ ſkaitli, — atradiſ pirzejuſ pee tuwakâſ apfahrtnes laufſaimneeſeem. Laudonâ Tora teli teektot leelâ mehrâ peepraſiti pat par 30 rub. gabalâ, nedelaſ wezumâ. Ja deſmit ſaimneeki bulla leetoſchanaſ laiſâ pahrdotu waiſlai 50 teluſ, tikai par 10 rub. dahrgafi, fâ agraf, tad eenahktu 500 rub. Tâ tad. Gewehrojot agraf mineto peena daudſuma un trefnuma zelſchanoſ, formu uſlaboſchanoſ, dahrgakuſ waiſlaſ teluſ — redſam, ka dahrgi, bet labi waiſlaſ bulli war leelâ mehrâ atmaſſateeſ.

Rahduſ bulluſ apgahdat, atkaraſeeſ no audſeſchanaſ metodeſ, ar ſahdu katrſ apgabalaſ ſtrahdâ. Pee ſahrtigaſ kruſtoſchanaſ jeb aſinu pahrweidoſchanaſ katraſ ſinâ jaegahdajaſ tikai tihraſinu bulli. Pretejaſ gadijumâ kruſtoſchanaſ buhs maſi panahktumi. Schahdeem bulleem jauſrahda augſti preeſſchtetſchu raſchibaſ ſkaitli wairakâſ paaudſeſ. Pee tam wehlamaſ, ka ziltſkoka eſoſcho gowu raſchiba ir neween augſta, bet ari eeſpehjami weenada, kaſ uſſſtatama fâ puſſlihdſ laba garantija par bulla eedſemdeſchanaſ ſpehjam. No ſwara ari taſ, ka bulli teek nenti no tahdaſ ſemeſ, kuraſ klimataſ kraſi neaſſchkras no ſemeſ, kurâ tee teek pahrweſti. Pretejaſ gadijumâ, eeweſtee kuſtoni ſinamâ mehrâ zeeſch no klimata un zitâm pahrmainam un pirmâ laiſâ uſrahda ſliktakaſ eedſemdeſchanaſ ſpehjaſ. Uſ ta paſcha eemeſla naw eeteizamaſ eeweſt pahraſ jaunuſ un ari galigi peeauguſchuſ kuſtonuſ, furi gruhtaſ akklimatiſejaſ. Ne no maſata ſwara preeſſch kruſtoſchanaſ ſekmem ir taſ, lai eegahdajamee bulli tihpa, iſſkata, leeluma, diſhwſwara ſinâ daudſ maſ lihdiſnatoſ lopeem, ar kureem kruſtoſchanaſ iſdarama — buhtu zoologiſkâ ſinâ ar wineem radneezi. Wiſaſ minetaſ praſibaſ apmeerina ſinu, jeb danu ſarkanâſ fugâſ bulli.

Toſ apwidoſ, kur tagadejaſ lopu materialſ un ſaimneeziſſee apſtahli pamudina zenſteeſ no weetejeem neſajaukteem lopeem iſſkoyt weetejo fugu, uſmeklejami weetejo eedſimto tihpu bulli, labakee pehz buhweſ un pehz eeſpehjaſ tahdi, par kuru mahtem ſinami raſchibaſ ſkaitli, Te ſo plaſchafi warêſ eeſahkt darit titai tad, kad lopkopibaſ iſpehtiſchanaſ materialſ buhs galigi apſtrahdati un palikſ par wiſpahribaſ mantojumu.

Nekahdâ ſinâ naw leetojami waiſlaſ bulli, furi peeder pee wairaku fugu maiſijumeem. Sahda audſeſchana buhs tad ta pati wezu wezâ jauſſchana, ſahda bija agraf un ſahdai naw weetaſ tagad. Ir daudſi apwidi, kur bullu jautajumu naw mehginataſ noſahrtot. Tur eeteiktſ leetot „latweeſchu fugâſ“ bulluſ!

Labi bulli, kaſ teeſſham war atſtaht eewehejojumu eeſpaidu uſ lopkopibaſ pazelſchanaſ un tâ tad atmaſſateeſ — maſſâ deeſgan dahrgi

800—1500 un wairaf rubluz. Schahdi skaitli preefsch mums deesgan neparasti. Daschu apwidu lauffaimneeki nospreesch peemafsat pee krona bulla apgahdaschanas naudas 50 rubluz un domà, fa daudf tas darits aptahrines lofopibà. Man leefas, fa par 350 rub. naw eespehjamš apgahdat kaut zit wehrtigu fugas kustomi. Se lauffaimneekeem jaleeto leelaki lihdselki. So ari dara jau daschas beedribas. Rà peemehrš te minama Laudonàs lauff. beedriba. Ta pirmà apgahdaja dahrgaku bulli 1200 rub. wehrtibà. Nestatotees uf prahwo peelaischanas mafsu, — 5 rub. par beedru gowim un 10 rub. nebeedru, — gada laifà peelaitas wairaf fà 120 gowis. Ja peenem, fa peelaitas 90 beedru gowis à 5 rub. = 450 rub. un 30 nebeedru gowis à 10 rub. = 300 rub.; tad no peelaischanas mafsam ween gadà eenemts 750 rublu! Tas ir eespehjamš, ja lauffaimneekeem ir pahrlleziba. Wehrtigus bulluz, ne lehtafuz fà Laudonà tekofchà gadà apgahdà Zehswaines un Sarkan-Pattules I. beedribas.

Dahrgee waislas bulli jaleeto pehz eespehjas ilgaf, lai tos pilnigaf ismantotu un tee labaf atmastotš. Bulla waislas spehjas war ufturetees lihds 10 gadu. Eespehjamš tas ir tikai pee bullu fahrtigas tureschanas un leetofchanas, eewehrojot fetofcho: 1) Neleetot pahraf jaunus bulluz, jaunafuz par 1½ gada. 2) Nepeelait brihwo pahrofchanos, bet gan peelaischanu no rofas. 3) Naw peelaischama bulla tureschana tumfchà, peefmafufchà, fchaurà kuhiti, bes brihwàm kufstibam fwaigà — tihrà gaisà, fo tit beefchi redsam tagad. 4) Nepeelait wairaf par 2 gowim deenà, un ja peelaischana pušlihds weenlihdsigi isdalas — ne wairaf par 100 gowim gadà. Labs lihdselkis bulla waislas spehju uftureschanà ir braufschana un wispahr darbs, fo beefchi praktifš So mijà un Sweedrijà.

Alfrahdijsimi, fa wezati bulli paleef smagi, ne katreis dibinati. Bulli smagi war palift: 1) zaur nepeemehrotu daudsumu un mafwehrtigu barofchanu, 2) ausu atraufchanu, 3) kufstibu tuhkfumu u. t. t. Ari pret bullu nifnumu ir lihdselki. Nifnuma zehlonis beefchi ween ir nerahtnu sehnu „skolas“ nopelnš. Rahrtigi apejotees ar bulleneem, wineem wehl maseem esot, eespehjamš tos isaudset rahmafuz. Ari laifà bullim nahfis eeliktis rinkis padara tos weeglaki waldamus.

Bullu stazijas eerihfojot zeeschi jaraugàs uf to, lai tiftu leetoti weenigi wefeli bulli un fa peelaitas tiftu tikai wefelas gowis. Nolaidibas fchini finà war buht par eemeflu lipigu flimibu isplatifchanai. Tahdi gadijumi bijufchi Danijà un pa dalai Somijà.

Uhrsemju walstu lofopibas panahfumos leelu lomu spehlejufchas lauff. beedribu eerihfotàs waislas (bullu, ehrfefu, kufilu) stazijas. Ar leekeem isdewumeem tur kustomi eegahdati, ar leelu ruhpihu un ufmanihu iswehleti, stingri teef raudfitees uf to eedsemdeschanas spehjam, tam kalpo iiftahdes un apftati.

Instr. J. Wiholinfch.



## Ihfi aifrah dijumi, kà jaaudsè un iafopi auglu fokfi.

Ratrs sin, ka no eesehtas ahbolu jeb bumbeeru sehklinas isaug gan isturigs kozinsch, bet augli tam sfahbi un ruhgti. Ir no dascheem aifrahditš, ka wajadsetu luhkot ifaudset no nepoteteem kozineem labus ehdamus auglus. Ir ar to daubst jau nopuhlejuschees, pah'r's pašugas ir ari padewuschas, tomehr pee ihsti gresnàm galda sortem neweens wehl naw tizis, un tapehz auglu kozini ir un buhs jaaudsè tàpat kà lihds schim — zaur poteschanu waj okuleschanu.

Lai ifaudsetu isturigu kozinu — ir jagahdà par atteezigu potzelmu (pazelmu). Tam noluhkam noder 1) muhsu meschahbele (Pyrus sylvestris), 2) meschahbeles un dahrsahbeles frustojumi (P. hybrida) un 3) pluhmlapaina ahbele (P. prunifolia). Bumbeereem wišlabafais pazelms ir muhsu pašchu meschabumbeere (Pyrus communis sylvestris).

Sehflu sagatawofchana. Ahbolu jeb bumbeeru sehklas janem no pilnigi gataweem nobreeduscheem augleem. No augleem sehklas jaisnem, ja to dauds newajaga, weentahrschi rokam, bet leelumà rihkojas schà. Saber pilnigi gatawus auglus trauktà, uslej drufzin uhdeni un lauj teem eepuht — trunet. Tad fahersch, fahscheesch wisu masu, kamehr augli pilnigi isjuht, ar feeteem atschkir sehklas no galas, atskalo ar uhdeni un pehz tam apfaltetas usglabà wehsà weetà, kamehr laiks isseht us dobes, jeb stratifizet (usglabat samaisitas ar semi).

Sehflu isfehščhana un tahlakà kopščhana. Sehklas war isseht wehlu rudenì, oktobra mehnescha otrà pušè, jeb atkal samaisit ar smilti (1 dalu sehflu us 2 dalu smiltš), fahehrt maisà jeb fastès un islikt laukà us semi un wehlat eerakt sneegà. Smiltei jabuht walgai. Ugrà pawafari, tillihds ir eespehjamš jau dahrsà strahdat, sehklas isfehj us dobes schkehràm jeb eegareniski wadsinàs, 5 zollu attahlumà weenu no otras. Sehklas isfehj pabeeschi un jaapber ar plahnu kahrtu semes. Pawafari, tillihds sehklas fahf dihg, fehklotnu lapinas atplehščas un widu parahdas ihsto lapinu gali, — tad tuhlin jakeras pee jauno dšnumu pahrstahdišchanas, jeb tà fauktàs „pifeščanas“. Bes pifeščanas, us weetas audsejot, stahdi isaug wahji, bes bahrschu fahnem, pee wehlatàm stahdišchanàm stipri zeesch un tapehz daschu aifrah dijumi, ka war islikt bes pifeščanas ir nedibinati.

Semei, kur jaunee stahdini nahf pifejami, jabuht loti labi sagatawotai un mehslotai, tahdai, ko fauz par „labu fahn u dahrsu“. Birmfahrt, tai jabuht labi mehslotai un ar truhdu weelam; 2) dšli isstrahdatai un 3) peeteefochi mitrai. Saušas weetas schim noluhkam nederigas. Preešč pifeščanas jaiswehlas apmahzees laiks; ja tahds neefriht, tad darbi iswedami pee wakara (pehz rlfst. 4 p.p.). Stahda pa leelakai dalai schkehršrindàs, 5—6 zollu weenu no otras un stahdu leef rindàs 4—5 zollu attahlumà.

Pee pifeščanas jaewehero: stahdu fahnite ir janofneebj us pušì; stahdot ta nedrihst buht faleekta semè un semei wajaga buht zeeti

peespeestai pee faknitem. Pehz eestahdischanas za'ir feetinu labi jaaplej. Ja usnahf faufs laifs, tad rasinaschana jaisdara 2 reis deenâ — rihtâ un wafarâ. Rad stahdini eeaugufchees, tad seme jairdina. Ja redi, fa augums wahji attihstas, toš der 1—2 reises pahrfaisit ar tšhillisalpeteri, dodot 1 mahrz. uf 10 kw. asim.

Ja seme ir laba un stahdini agri ispiheti, tad tee isaug peeteekofchi stipri jau pirmâ gadâ (teem jabuht masakais sihmula refnumâ), pretesâ gadijumâ jaaudsè wehl weenu gadu. Rad tee jau fasneegufchi sinamo refnumu, tee derigi pahrdofchanai jeb tablakai audsinaschanai pašchu wajadsibam.

Toš rudeni isrof un schkiro uf 3 dalam: I. tahdus kas ne teewafi par sihmuli, taisni, ar labâm faknem, II. kas teewafi drufku par mineto mehru (apmehram 6—7 millimetri), bet taisni un noder wehl stahdischanai un III. kas loti teewini un stahdischanai wairs naw derigi, fa ari lihfee, kam weeta schagaru tšchupâ waj kompostu kaudsè. Teewinos wehl war isleetot, isstahdot nahkamo pawafari tâpat fâ pikejumus, uf dobem. Iščkhirotos stahdinus eesit (eerof) semè; tikai jaraugas, lai weeta nebuhtu par semu: tur war seemâ eepluhst uhdens un no ta war stahdini stipri samaitatees.

Stahdu audseschana fokufkolâs. Nahkamâ pawafari inem eesistos stahdus un stahda tâ fauktâ „fokufkolinâ“. Rokufkolinas semei wajaga buht loti labei. Wahjakâs semès jadod, masakais, 200 wesumu fuhtsmehslu un 100 wesumus torfa uf 1 puhwheetas; labâs semès war istift ar pufti no minetâ daudsuma. Seme jaapstrahdâ jau rudeni masakais  $1\frac{1}{2}$  pehdas dsilumâ. Tad pat ari eestrahdâ mehslus. Naht japeedod wehl 8 pudi tomas miltu un tikpat dauds kalija fahls. Stahdus leef rindâs, rindu no rindas  $2\frac{1}{2}$  pehdas un stahdu no stahda no 1— $1\frac{1}{2}$  pehdas. Pee stahdischanas leeto schnori, kurâ fasihmè wajadsigâ attahlumâ mesglus; tad uf ufsteptas schnores war strahdat wairaf strahdneeku pee stahdischanas. Pee stahdischanas jakeras loti agri pawafari (aprila pirmâs deenâs); tad wehl seme mitra un war apeetees bes stahdu leeschanas un tee ahtri peenemas. Stahdeem fakenes jaatgreesch ihfi — apmehram 5 zollas garumâ; stahdot seme japeesch zeeti. Ja wiš tas teef eewehrots, tad kozini jau isaug tif stipri, fa toš ap 15. jeb 20. juli ju war jau ofulet. Ja nodomats toš potet frona augstumâ, tad jaaudsè wehl tif ilgi, kamehr pazelms isaug wajadsigâ refnumâ un garumâ, kas ilgt pehz eestahdischanas ap 3 gadi (pee labas isdewibas tikai 2 g.) Okuleschane isdara tikai tad, kad atlez labi misa. Uf meschena, netahlu no semes taifa T weidigu greefeenu, atloba drufzin misu un aishahsch nogreesto no labas ahbeles farina azi. Weena dala ofule atdalot malfas dalu no misas, otra neatdala, bet tad taifa a3s nogreeschaneu tâ, fâ aifker no fokufmasu masu schlehliiti, tâ teift gremfdu fahrtianu. Panahkumi fâ weeneem, tâ otreem, ja pareisi greefeeni isdariti, — ir labi.

Pehz  $2\frac{1}{2}$ —3 nedelam ofulanti japahrkata, faires japahrfeen, lai tâs neeegraufchas dsili fokâ. Ja wehl misa atlez, tad tee, kas naw peenehmufchees, ir par jaunu jaokulè. Nahkamâ pawafari, loti agri, nogreesch mescheneem galus 6—7 zollas wirs okulejuma. Pee scha atstahdâ stumburina peefeen wehlat no eeliktâs a3s isdsinuscho atwaf dsinumu. Zitas atwafites, kas nahf no meschena, tiklihds tâs parah-



das, tuhlin jaisnihzina, lai neatnem spehku ihstam, okuletam dsinumam. Okulanta peeseechana jaisdara pirmo reis, kad tas 3—4 zoll. garfch un otrreis, kad tas 6—8". Julija beigās nogreesch wirs a3s atstahto stumburinu. Pehz nogreeschanas tas jaapmet ar semi, lai greefumš nesa-sprehgatu. Kad loti laba seme, tad pirmā wafarā jaunais dsinums šasneeds ap  $1\frac{1}{2}$ —2 arsch. garumu, tā ka to jau treschā pawafari war eegreest froni; ja tas naw wjadfigā garumā isaudsis, tad jaaudsē wehl weenu gadu.

Kroni eegreeschanu isdara schahdi: atmehro no semes wjadfigo garumu (apmehram  $1\frac{1}{4}$  arschinas), tad atskaita 6 pumpurus, isgreesch wirs ta wehl 2—3 un tad nogreesch galotni. Sestajam pumpuram wajaga buht preti nogreestajai pee semes meschena stumburina rehtai. Palaiškam apafschejee kronam lemtee pumpuri attihstas lehnaf. Lai wisi 6 dsinumi auglu weenadaf, tad apafschejeem 3 kronam lemteem pumpureem aisgreesch wirs a3s pušmehnesch' weidigu rehtu lihds gremšdeem. Sula zaur to teef aptureta pee pumpura un tas drihsaf isdsen. Rozinu, kam 5 šahnsari un sestais auguma turpinajums, šauz par pareisu jeb pilnschrijas kozinu. Augschejais 6. dsinums ir japeeseen pee atstahta pulkischā tāpat, kā tas pag. gadā tika darits ar okuleto dsinumu. Tahlaf, apafsch 5 krona šareem isaugušchos dsinumus atkneebj us 3—4 pumpureem. Schee jaatstahj par to, lai šula konzentretos ari ap stumburu, zaur ko taš isaug rehnaf. Pulkits krona galwenā dsinuma turpinajumā, kā ari minetee šahnsari isgreeschami augusta šahumā; tad wehl lihds rudenam greešuma malas spehj ašwilttees ar misu, bet otrā gadā rehta pilnigi apaug. Šā tad kozina isaudseshana koku školinā welkas no 3—4 gadi. Tahds isaudsis kozinšch teef škaitits par pilnigu un noder nahkama gada stahdishanai auglu dahrsā.

Potejot kozina audseshana welkas pahrs gadu ilgat. Poteschana isdarama maija šahumā, kad šula jau ir darbā. Ja meschens ir ar pots saru weenadā refnumā, tad labaf kopulet, — masaka rehta paleef, bet ja meschens refnafš, tad japotē, waj nu aš misas ašbahschot jeb leetojot kihlweidigu isgreesumu. No pirmā gada dsinumeem weens jawada taišni us augfchu. Schis dsinums nahkamā gadā jaeegreesch froni, tāpat kā to isdarijam pee okulanteem. Naw schaubu, ka us mescha stumbura poteta ahbele buhs isturiga pret wehscha un karšona šlimibam pawirfchi koptā dahrsā, bet pee pareišas kopschanas un usraudsishanas okuletee koki ar ir weseli un isturigi; wis atkarajās no labas kopschanas.

Auglu kozinu stahdishana un kopschana. Auglu kozinus war stahdit kā rudenī, tā pawafari. Breeschroziba jadod tomehr pawafara stahdishanai. Rudenī war stahdit tur, kur seme šilta, ar dšilu gruntsuhdeni, bet mitrās, aukstās semēs, ar šeklu gruntsuhdeni, beš kahdas eerunas, jastahda pawafari. Auglu dahrsu eerihkojot jaleef wehrā tas, lai koki nestahwetu par beeschu. Masakais attahlums starp kokeem 4 ašis; bet ja ir nodomats ar auglu kokeem ašnemt wairaf 10 puhweetas uu semi ismantot lihds raschas laikam ar parastajam laufkukuram, tad jastahda koks no koka 5—6 kwadrat ašu attahlumā. Semei jabuht labi dšili isstrahdatai. To isdara arot ar 2 širgu arflu 7—8" dšilumā, laišchot pakaf pa to pašchu wagu wehl špihlarflu, kurfch semi wehl usirdina ne masaf par 6 zollam. Bedres nedrihft dšili raft.

Rur gruntsuhdens dsili (6—7 pehdu dsilumâ), tur peeteef ar  $1\frac{1}{2}$  pehdas dsilâm bedrem, tur tas fekli (pee 3 pehdam), tur bedres nemas newajaga raft. Ap meetu apber neleelu tshupinu semes, nem auglu kozinu, atgreesch fâknem galus, tad leef to pee meeta, fâknes isfalot uf wisâm pufem weenlihdfigi un tad tās apber ar no tihroma wirsfahrtaš nemto semi. Tagad eestahdita ahbele isskataš, ittâ ta buhtu eestahdita usfalniti. Stahdot ir japeeleeft pee usberamâš semes 1 mahrz. tomasmiltu, 5 mahrz. pelnu jeb 1 mahrz.  $30\%$  kali fahlš un 5 mahrz. kalku. Pee stahdischanas ap kozinu seme ir stipri japeemin un pehdigi labi jafalej (3—4 spaini uf koka) un pehz tam japeeseen pee meeta. Krona sari jaapgreesch uf  $\frac{1}{4}$  dalu no fawa garuma. — Ja kozini buhtu israfstiti no zitureenes un pa datai eewihtufchi, tad jagreesch krona sari ihfi (uf  $\frac{3}{4}$  no winu auguma). Tâ eestahdits kozinsch augš, bes schaubam, labi. Kopschana pirmos gados: semes irdinaschana un apleeschana fâufâš wasarâš. Seemâš jatur apseeti ar eglu sareem jeb fâlmeem waj needram. Pawafari agri un rudenî pehz lapu nobirschchanas jaapflaka ar kalku peenu (nemot 3—5 mahrz. kalku uf 1 spaini uhdens). Otrâ gada pawafari, ja ahbelu fâhnu sari fâfneegufchi  $1\frac{1}{2}$  pehdu garumu, toš war eegreest otrâ pakahpê (ferijâ), ja ne, tad ta jaatstahj uf nahfâmu gadu. Otrâ pakahpê eegreesch tâ: No pirmâš pakahpes augschfara atmehra  $1\frac{1}{2}$  pehdas, tad atfâita 5 pumpurus otras ferijas sareem un 6. wiffjêâ âuguma turpinaschanai. Pee tam rihtojas tâpat, fâ tas jau bij teiktš pee krona saru eegreeschanas. Pirmâš ferijas fâhnu sarus, turpretim, greesch tâ, lai to greesuma gali nahktu weenâ horizon-talâ lhnijâ ar otras pakahpes (ferijas) issauzameem dsinumem. Weenigi, eewehrojot schahdu greeschanu, ir eespehjamš attihstitees abu feriju sareem weenadâ spehkâ, bet ja apafschjêâš ferijas sarus atgreesch ihfi, tad fûla pazelas ahtraf otras ferijas dsinumos un tee attihstas un isaug dauds garaki par apafschjeem. Apafschferijas fâhnu sari, kad tee ir ar 6 lapam, jaatkneebj aif 4. jeb 5. lapas; kad tee isdsen no jauna, tad jaatkneebj jaunajam dsinumam wirš pirmâš. Tâ war issaukt 1. jeb 2. gadâ auglu pumpuru lapas attihstibu.

Sahlaka auglu koku kopschana nahfâmajos 4—5 gados pastahw eefsch tam, lai dahrsu usturetu irdenâ stahwofli, fo isdara audsejot dahrsâ starpfulturas (ap kromeem jausirdina weenigi ar rokas kapleem). Râtru pawafari, pirms lapu plaukschanas, fâ ari rudenî pehz lapu nobirschchanas koki jaapflaka ar kalku atschkaidijumu, pee kura klahd dselšš witrîolš (3 mahrz. kalku un  $\frac{1}{2}$  mahrz. dselšš witrîola uf 1 spaini uhdens) Tas noehd kofeem fuhnas un pa datai isnihzina daschadu fâiteflu olinas, zaur fo koki buhs weenmehr tihri. 7. un 8. gadâ pehz stahdischanas koki fâht nest jau auglus, isdodot ap 20—40 mahrz. no koka, fkatotees pehz fugas.

Wisahtraf auglus fâht nest *Leifchu Pepinich*; schis ir weens no eenefigakajeem seemas ahboleem. — Ar 8. gadu ari *Antonowka* fâht jau dot labu raschu. Schis ir weens no wisisturigakajeem un peeprafiteem seemas augeem Peterburgas tirgû.

No glesnakâm pasugam seemai wehl war minet *Ribstona Pepinu*; schis usglabajas lihds veeldeenam; ir loti gahrds ahbolš; *Nitfchnera semenahbolš* nahf gataws uf Seemas fwehtkeem, turas pahrs mehneschus. Schis 2 pasugas daschreif zeesch seemelos,

tapeh3 tàs der potet uf mescha ahbeles zelma fronu augstumâ. Uri Dseltenais Richard s loli labs un gahrds seemas auglis, bet pee semes potets daschâs seemâs issalst. — Seemelu Widsemei war ceteift jaunu pafugu Ufero, seemas ahbols; gataws nahf ap Seemas swehtkeem, usglabajas ilgi; schis ir tahdâ paschâ rosa mahlainâ krahsâ tà Semenu Nitfchner s, nahzis no Sweedrijas un tapeh3 pilnigi isturigs.

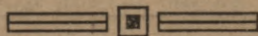
No rudens augleem wislabakâs sortes: Serinka un Widsem. Strihpains.

No wafaras ahboleem: baltais dsidrais un Senis-leppers (roschu ahbols).

No bumbeereem glesnas pafugas pee mums nepadodas, tapeh3 bumbeereem sortiments mums naw bagats. No wafaras bumbeereem labakee: Widsemes salais sweesta bumbeers. No rudens: Rigas pudetu bumbeers, Labais pe'ekais un Mescha fkaistule (loti labs). No seemas bumbeereem: Seemas bergamote ir wisisturigafais un raschigafais.

No wisa schi apraksta redsam, fa auglu kozinu audseschana un kopschana ir interesantis un patihkams darbs un tapeh3 katra faimneeka, katra mahju ihpafschneeka peenahkums buhtu, waj nu auglu kozinus pascham isaudsei, jeb ar nopirkt un eestahdit pee sawas mahjas, eerihkot dahrsu. Audsejot auglu fokus leelumâ un labi kopjot, tee atmaksâ darba puhles 10 un 50 kahrtigi, tà to jau dauds kursemneeku auglkopji ir peerahdijuschi. Tapeh3 auglu foku audseschana lai neatbaida neweenu, pat konserwatiwo 3 lauku sistemas semkopi. Stahdat fokus sawos laukos 5—6 asu attahlumâ, peeseeneet labi pee meeteem un apstrahdajat tahlat semi un kopjat lauku iâpat, tà agraf to darijât; neaismirsteet tikai seemâ tos apseet, lai saki neapgrausch misu, — un peh3 8 jeb 10 gadeem juh s nahkfat pee atsichschanas, zif weegli ir tad semi lopt, kad juh s eenahkumi wairojas ne tif ween no semes wirskahrtas ismantoschanas ar tihroma augeem. bet galwenais, no bagatigâm auglu foku rascham!

B. Dindons.



## Putnu usbaroschana.

Lauffaimneeku masâs faimneezi bâs, lai nu zif leela ta putnu faimne ir pawafari, lai nu fa eet zahlu perinaschana un audsinaschana, tomehr uf rudens pusi daschat labai faimneezi bai farodas labs pulzinsch jaunu putnu. Leelako teefu gan wehl putnus tura „paraduma dehl,“ nepegreesdami putnkopibai nekahdas nopeetnas wehribas un tad jau ar isnahf tà, tà dascha nama mahte mehds teift: „wistas meh s turam preeksch olam un zahleem, neesim taf winus pirkt.“.. Daschu labu reisi to spahrnaino ir usaudsis wairaf tà preeksch „Mahrtineem“ wajag un tad nerefi

toz pah:doð sch:hdam jeb uspirzejam pat masaf, kà par puszenu. Sur-pretim no weetejeem un ahrsemju tirgeem peeprafijumi pehz kauteem un dsihweem putneem augtin aug it fewischki pehz labi usbaroteem putneem, kuruð war nosuhtit kautà weidà. Peeprafijumi ir tif leeli, ka spezialas putnu audsinatawas naw spehjigas wisus ispildit, jo tahdu audsinatawu wehl naw dauds un winas wairaf audsina waislas putnuð, bet usbarofchanai nolem tikai brahkus. 10 gadu wehl naw pagahjis, kad labafajàs restorazijàs un weefnizàs leetoja tikai arhsemju puljardas usbarotos putnuð. Tagad pateizotees daudseem zentigeem putnkopibas eerosinatajeem mehð jau waram ehst paschu semeð usbarotos „puljardas.“ Nesin, waj tif buhð fahðs labums no putnu usbarofchanas? prafa daschð fainneeks un wehl tà sihmigi nosmihu. Usbarotu putnu galas zenas grohas no 50—60 kap. mahrz. (Maslawà un Peterburgà), bet neusbarotu tikai no 15—20 kap, tad wehl, putnu swars usbarojot paleelinas; un tas nahf ar famehrà neezigeem isdewumeem un puhlem. Tà tad putnu usbarofchanai ir sawa nosihme.

Loti dauds ir tahdu fainneeku, kuri neprot un nesina, kà kertees pee putnu usbarofchanas, domadami, ka schis darbs peceetams tikai bagatneekem. Lai isklichdinatu wisas schaubas un eerosinatu nodarbofchanos ar putnu usbarofchanu, apstatisim galwenakos scha darba weidus un wineem lihðsi sekodami apgaismosim ihsumà scho preekschmetu, lai fairð waretu pahrllezinatees, ka teescham putnu usbarofchana neprafa dauds puhlinu un isdewumu, bet gan ir peceetama katram putnu turetajam.



Seno Egipteeschu wehsture mums slahsta, ka jau ap 4000 g. atpafal Egiptè nodarbojuschees ar putnu usbarofchanu un spreeschot pehz atrasteem sihmejeem, wini wiswairaf ir usbarojuschi sofis, ar no mihklas farulletem kluzisheem (stat. sihmejumu). Sewischki attihstita bijusi putnu usbarofchana Lukullas waldifchanas laikà, kad jau ir pasinuschki wairakus usbarofchanas weidus.

Pat pee mums Kreewijà jau no Jahna Breesmigà laikeem Jaroslawas gub. knasa Kurakina semneeki nodarbojàs ar putnu usbarofchanu un no Jaroslawas gub. tagad iswed simteem tuhfstofcheem usbarotu putnu. Razionala putnu usbarofchana tomehr teef peekopta tikai paschos pehdejos gados un to eeweda nedaudsi freewu putnkopji, no kureem daschi scho leetu ir mahzijuschees Franzijà, kur putnu usbarofchana jo fewischki attistijusees. Tagad daudsas putnkopibas pagatawo tif labus

puljardus, furi war fazenstees ar Franzijas un Anglijas raschojumeem, tàpat Peterburgas, Maskawas, Harkowas, u. 3. tirgos eewesla usbarotu putnu pahrdoščana pehz swara.

Wisi dsihwneeku kermenì usbarošchanas periodà isstrahdà wisihjakà laikà wisleelako galaš un tauku wairumu, noapalinajas meefas formas un paleelinas swarà. Gluschi tàpat taš ir ar putneem. Usbarotu putnu gala top mihshtaka, garščigaka, barojošhaka un no winas isnaht samehrà wairaf galaš, nekà faulu un atkritumu, zaur ko ari winas wehrtiba ir dauds leelaka.

Usbarota un neusbarota putna fastahwš pehz Wuataljè\*)

	Leeja putnu gala,	barota	tauks.
Dsihwswarš:	3 mahrz.	4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub> mahrz.	10 mahrz.
Gala ar kauleem:	70 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	75 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	80 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
Galaš:	53 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	66 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	74,5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
Tauku	4 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	7 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	9 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
Spalwu:	6 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	4,5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	2,75 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
Kaulu:	17 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	9 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	5, 5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
Ušinu un sarnu:	19 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	12 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	7 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>
Wehšnot suhd.	1 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	1,5 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>	1,25 <sup>0</sup> / <sub>0</sub>

Klaht peewestà tabele mums gaischi rahda, ka neusbarotu putnu gala meefas audu un tauku ir tikai 57<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, bet tauku putnu jau 83,5<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, faulu ar atkritumeem 15,25<sup>0</sup>/<sub>0</sub>. Saprotama leela, ka tahdš produkš ir dauds wairaf wehrtš.

Wišpirmš apštatišim pamatnoteikumus, pee kahdeem ir japeeturas putnuš usbarojot. 1) Putneem ir jabuht pilnigi peeaugušheem, jo pretejà gadijumà wini neusbarošees, bet gan augš meefas, turklaht nepeeaugušchi putni wehl naw beiguschi aptehrptes špalwās un patehrš pulka baribas weelu špalwu raschoščanai.

2) Naw usbarojami putni pa špalwu meščanas laiku, jo wini raschos no jauna špalwu un špalwu raschoščana pehz sinibu wihru ispehtijumeem patehre tšhetras reises wairaf baribas weelu, nekà pa olu dehsčanas laiku.

3) Naw eeteizamš usbarot putnuš pa olu dehsčanas laiku.

4) Usbarojameem putneem jabuht pilnigi weseleem, lai wini špehtu pahrstrahdat wifu isehdinato baribu.

5) Usbarojamee putni eepreešč jašagatawo us to, t. i. jaehdina ar tahdu baribu, ar kahdu wini tiks usbaroti, lai putnu organisms nejustu leelaš pašrmainas.

6) Putnu ehdiņaschanai janoteek noteiktà laikà.

7) Pirms ehdiņasčanas jaapštata, waj wehl naw mahgà bariba un ja ir, tad tahdi putni ehdinami tikai nahkoščà reisē.

8) Jaapeetas ar putneem pehz eespehjas laipni, naw ari jakersta un jatrauzē.

9) Naw jatrosčno putnu usbarojamās telpās, nedrihst runat un stipri durwis wirinat.

10) Wištās jaatščkir no gaisem atšewiščkos krahtinos, lai nešbudinatu dšimuma kahres, kuras ir pretejas usbarošchanas likumam. Franzijà gan peekopj putnu rahmiščanu, bet taš naw eeteizamš,

\*) frantschu putnkopis.

ſchis darbs pee putneem ir gruhts un paſcheem to iſdarit naw eeteizams, bet ſpezialista darbs iſnahktu maſakam ſaimneežibam dahrgs.

Jaunu putnu organiſms pahrpilda ar taukeem netif ween tauku, bet ari muſkulu auduſ, kur pretim wezu putnu organiſms eekrahj winuſ tikai ap eekſchejeem organeem un ſem ahdaſ, ta tad wiſlabaf uſbarot ir jaunuſ putnuſ.

Se ir japeſime, ka ikweena organiſma darbiba (ſtaigaſhana, djeedaſhana u. t. t.) patehrè energiju, kura teef iſſtrahdata no bariba ſaſtopamam oglu hidratu un tauku weelam un tikai pahrpalikuſchàs weelaſ paſchà organiſmà kimikſi pah rweidojaſ par taukeem un eeweetojaſ tauku audoſ un žitàs noliktawàs, lai uſglabatoſ ilgafi organiſma turpmakam wajadſibam. Aptwerdamſ ſcho organiſma darbibu, žilwekſ ſteidſaſ to iſmantot ſew par labu, peemehrodamſ putnu dſihwei iahduſ apſtahkluſ, kuroſ putnu organiſms wiſwairaf raſcho taukuſ, tadà kahtà ſaſneegdamſ putnu uſbaroſchanu. Se mehſ waram iſweſt wehl ſchahduſ punktuſ, kuri ir jaewehero pee putnu uſbaroſchanaſ.

11) Putni jaeweeto ſchauràs, ſiltàs (+ 12 lihds + 15° R.) un tumſchàs telpàs, lai wini newaretu daudſ kuſtetees, ſkatitees un wineem nebuhtu jaſaſilda ar ſawu meeſaſ ſiltumu apkahrtejaiſ gaiſſ.

12) Telpam jabuht ſauſam un tihram, ta to praſa higiena.

Maſuſ zahluſ wiſpirmſ ehđina ar zeeti nowahritu un ſaſapatu olu, beespeenu un nowahriteem putraimeem, kuruſ ſajauz ar ſmalki ſaſapatam nahtram, kaſpoſtlapinam jeb kađdu nebuht ſahli. Kad zahlu jau ir maſleet paauguſchi, tad toſ ſahf ehđinat ar beeku irſtoſchu maiſijumu no meeſchu, auſu un žiteem milteem, klaht peemaiſot ſmalkuſ nahtru un taml. ſa-pajumuſ. Saſbaribu peemaiſit ir loti eeteizami, jo wina ir nepeezeekſhami wajadſiga putnu organiſmam un baroſchana iſnahf lehtaka. Scho maiſijumu eeber ſilitèſ, no kuram zahlu to pamasaſ iſnahbà. Ja no ſaſkuma zahlu wehl neknaħbà, tad taſ naw nefahđſ poſtſ, jo wini ahtri ween peeradiſ pee ſchahdaſ kahtibaſ. Wehlat zahluſ ſchkiro peħz auguma un ekſterjera, eeweetojot winuſ atſewiſchkaſ telpàs un putnu dahroſoſ. Ja telpu ir peeteekſchi, tad atſchkiſ wiſtinaſ no gaileneem. Labakoſ putnuſ ehđina un kopj ar ſewiſchku uſmanibu, jo no teem tikſ paturei waiſlai. Schai laikà jau ſahf putnuſ ehđinat rihtoſ ar ſutinateem graudeem, puſdeenà ar miltu maiſijumu un wakaros ar ſauſeem graudeem.

Ja nu zahlu wehl naw tik peeauguſchi, tad war toſ ehđinat ar ſkrotejumeem, jeb ſiħeem labibaſ graudeem. Ehđinot ar miħkſtu baribu putni aug daudſ ahtraf, jo tahda bariba ahtrafi ſagreemojaſ un pahrſtrahđajaſ. Razionali waditàs putnu ſaimneežibaſ pee miltu maiſijuma wehl peejauz galaſ miltuſ apmehram lihds 3 ſolotniku uſweenaſ wiſtaſ par deenu.

Nedelaſ diwaſ preekſch putnu uſbaroſchanaſ winuſ ſahf ehđinat tikai ar graudeem un miħklu, bet tagad jau beſ galaſ milteem, jo tee ir wajadſigi tikai preekſch muſkulu attihſtiſchanaſ, tamdehl, ka ſatur loti daudſ olbaltuma. Leetojot winuſ pee uſbaroſchanaſ galaſ milti peedod galai ſpezifiſku galaſ miltu garſchu. Putnuſ uſbaro ar tahdeem produkteem, kuri ſatur daudſ oglu hidratu weelu un tauku, peem., meeſchu, auſu, kufuruſaſ un t. t. graudi un milti. Saprotama leeta, ka

tagad usbarojamos putnus retaki laisch no putnu kuhim putnu dahrsos, kuruš aisschogo masakus, ja naw speziali preeksch tam masu dahrsu.

Razionalās šaimneezibās preeksch putnu usbarošanas teel šagatawotās peenahzigas putnu usbarojamās kuhitš. Ja neatmaksajās zelt atšewišku ehku, tad ismanto šahdu žilu kuhiti jeb šchuhni. Šchahdas telpās aišweenam mehds eerihkot kaut kur nomalus, lai tikdauds ne-trauzetu usbarojamos putnus un uš barokneem jau isnaht rētata štaigafšana tā uš pahrejeem putneem. Ja ir eespehjamš, tad eerihko tahdā kuhiti krahšni, jo seemā šaltā laikā ir wajadsigs  $+12-+15^{\circ}$  R leelš šiltums, bet par wišām leetam ruhpejas lai nebuhtu zaurwehja. Pawafaros, kad putnu wairš naw to usbarot, šchilās telpās perina zahluš, jeb eeweeto žitus putnus. Šeizami ir eerihkot wehl tahdu, tā preekschistabu, kurā eeweeto katluš preeksch uhdens uššildiššanas un galdu, uš kura šagatawo baribu, bet wehlat uš wina war formet nokautus putnus. Šchini pašchā nodalā war usglabat usbarojamo mašchinu, špainus un t. t., tāpat ari eerihkot putnu kautuwi.

Pašchu ehku wišlabak zelt no koka, jo tahda ir šausa un weeglafi apšildama. Nepeezeeschami leeli logi preeksch išwehdinaššanas un gaifmas, tāpat wentilatori. Grihdu war list no dehleem, keegeleem, jeb leetu betona kulu (klonu); wišmas šausu semes kulu.

Uš behnikeem war usglabat nokautu putnu špalwas un šchahduš tahduš šihkus peederumus, lai pehž winu wajadsibas naw jaštraida pa wišu šaimneezibu un jamellē nesin kur noliktee rihki un žiti peederumi. Pašchas ehlas leelumu war noteikt iškaftrš putnkopiš, šlatotees pehž putnkopibas apštahkleem. Šchais telpās tad eeweeto putnu krahtinus rindās, lai isnahktu parozigaka putnu ehdináššana. Ja telpās ir masas, tad krahtinus zel pat 3 štahwoš; augštat naw eeteizami, jo putnus dauds trauzesim winus apšlatidami, tapehž, ka neišnahkt parozigi.

Šcho krahtinu mehš war buht šefošš:  $2\frac{1}{2}$  p. platš un augšš, bet 6 p. garšch, pahrdalitš uš 3 nodalam. Ratrā nodalā parasti eeweeto ne wairak, ka 5—6 putnus. Krahtinus taiša no plahneem dehlišcheem, lai winus buhtu weeglafi pahrweetot, grihdas weetā taiša išwešlamu fasti wišas nodalas platumā, kurā eeleef pakaišchus. War ištikt ar grihdu ween beš fastes, tikai tahduš krahtinus newar tik labi ištihrit.

Krahtini jatihra katru deenu weenu reiši un mehšli jaišnes laukā, lai nesamaitajas gaisš, kur tas jau ta naw gluschi tihrais

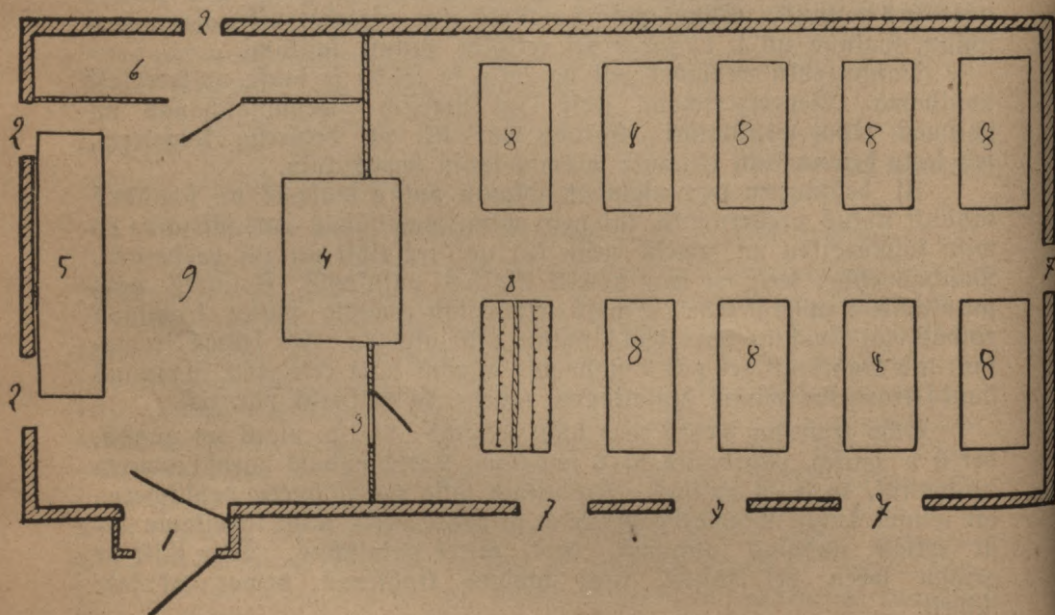
Weens no eeteizamakeem putnu usbarošanas weideem ir usbarošana ar mašchinu, jeb mahššliga usbarošana. Uš šchahdam domam pirmais nahžis Franzijas putnkopiš Kulje. Wina mašchina ir loti weenfahrscha un praktiška leetofšanā.

Mašchina fastahw no zinkbleka špaina ar zaurumu dibenā, zaur kuru no špeedeena uš leju pa klahht peelodetu lihku un zauru metala truhbinu, teel dšihata miškla. Speedeens rodas barotajam ar šahju ušminot uš pedala. Truhbinas galā ušmauz gumijas šarnu, (apm. 1 žent. zaurmehrā un 20 ž. garumā) kuras šwabadais gals gludi nogreests šlihi uš leju, lai neewainotu rihkles glotahdinu.

Wišpirms uštahda mašchinu, šagatawo mišklu un eelej to špaini. Špaini eeweeto preeksch tam pagatawotā koka rahmi. Patš barošanas prožes ir loti weenfahrschš un praša tikai drušžin prakšes un ušmanibas.

Lai parozigafi putnu noturetu, tad usbarotajš usleek tam labo spahrnu uf kreisā, šanem tad spahrnuš labā rokā un ar tās paščas rokās maso pirkstu aisker putna labo kahju. Rahja japeetur tadehl, ka putniš spahrdotees war apskrahpet sewi un barotaja rokās un winu gruhti tahdā kahrtā pareisi noturet; bet ja weenu kahju peetur, tad ar otru winsch reti kad spahrdaš. Ar kreiso roku atwer putnam knahbi un issteep faklu, jo tīfai tad buhš pilnigi atwehrtā putna rihkle. Tagad atleekas tīfai putnu uf augšchu pazelot eeweetot wina rihklē sarnu un kad sarnas galš nonahziš lihds mahgai, tad ar kahju pašpeest pedali, nowehrot mahgas peepildišchanoš. Ehdinot naw ko bihtees, ka gumijas sarna eetīš elpas rihklē un putniš nosmaks, elpas rihkle ir masa

Usbarotawai, peemehram, fekofchš eekahrtojums:



- 1) ahra durwiš, 2) un 7) durwiš uf barotneem, 4) krahjns, 5) galds, 6) peeletamais kambaris, 8) buhri, 9) telpas preekšč baribas jagat. un putnu kauschanaš.

un naw tīf elastiga, lai waretu paplehstees. Ir sinams, ka elpas un baribas rihkleš išeet mutes dobuminā un tad luhf no gumijas sarnas, ejot garam elpas rihklei, war nofrist kahda drupatina mihklas un eekluht elpas rihklē; bet ja sarnu katru reisi notihriš, tad putnu nosmakschana nenahš preekščā. Sarnu war notihrit weegli un ahtri: winu ahra nemot ir jafaspeesch putna knahbiš.

Baribas wairums ir nosakams katram putnam atfewiškli, ko eepraktisejees putnu usbarotajš prot loti labi. Ir mašchinas, kuras war noregulet un tad baribas wairums buhš iffatru reisi weenads, bet tas naw tīf praktiškli, jo pat weenada leeluma putneem ir wjadsiģš dot neweenadu porziju, turklaht preekšč katra putna tatschu neregulešim



maščinu. Maščinās ar regulatoreem maksā dahrgat un dascha laba ir noderīgaka musejam, nekā praktiskam lauksaimniecām-putnkopim.

Ušbarošanas telpās putnus ceweeto wafaros, lai tee pa nakti aprastu ar jauno stahwokli. Pirmā wafarā putnus neehdina un rihtā tos nošwer, lai waretu pareisaki ušsinat winu dšihwšwaru. Pa ušbarošanas periodu šwehršchanu reisu reisem atfahrto, lai sinatu ušbarošanas panahkumus. Barošchanā laiku šadala 3 periodos. 1. nedelu putnus ehkina tikai 2 reis deenā: rihtos un wafaros. Mihklu šagatawo tikai uhdeni un porzijas dod neleelas. Geteizams iškaidit miltu jauzamā uhdeni nedaudš beespeena. Otru nedelu jau ehkina 3 reises deenā un mihklas ehdeenam klast peeļej wahpeenu, bet porziju, it šewiški wafaros, paleelina. Trescho nedelu ehkina tāpat 3 reises



Bruka putnu ušbarotawa Bainardō, Anglijā.

deenā un dod pilnu mahgu, bet mihklu jauz wahjpeenā tāpat ar beespeenu. Mihkla jajauz remdenā uhdeni, jeb wahjpeenā, lai nefasaldetu mahgu un neprastu no organisma leetu šiltumu winas šašildišchanai. Ja nu peena naw, tad war leetot tihru uhdeni, tikai ar peenu ehdinot putni ušbarojas daudš ahtrak un winu gala šulainaka un garšigaka.

Man ir nahzees dširdet no dascheem patehretajeem, ka ušbarotu wistu galas buljons esot garšigaks. Ja, tas ir taišniba, bet gala totees maswehrtigaka; turklast buljons jau šatur wairak garšas un masak barojoscho weelu un ir eeteikts preekš šlimneekem tikai ša ehstgribas eerofinatajš. Barotu putnu galu daschi loti asprahīgi šalihšina ar nobreedušcheem dahrša augleem, bet neušbarotu ar nenobreedušcheem.

Mihklu parasti jauz no issijateem meeschu un ausu milteem. So isdara ar slihu schauru foka schkipeliti pamafam miltus klahipeeberot, jo tad war labaf samaisit un naw nefahdu miltu famolischu, furi war fapseepees maschinas iseja un faltet pareisai putnu ehdinafchanai. Mihklas beesums ir gruhti nosakams, jo tas atkarajas no milteem un schkidruma, kurâ tos jauz. Issijatu meeschu miltu us weena stopa uhdens iscet apmehram  $1\frac{1}{4}$  mahrz., bet mihklas beesums buhs peenahzigis, ja ar schkipeli pahri welkot iszehlupees rehta fatezès lehnaf kopâ. Daschi usbarotaji eeteiz pee mihklas peeleet faufetus zuhfaf waj leelopu taukus. Tam es ne wisai peefrihtu, jo putnu organisms loti mafâ mehrâ pahrsrahda dsihwneeku taukus, pee tam techniski anstrahdatus. Pateescham bes eespaida us galas garfchu nepaleef neweena bariba. Peem wistu olas, kuras barotas ar graudeem, dauds garfchigafas, nekâ ar kariupeleem un zitu baribu. Pa dalai pat galas krahfa atkarajas no baribas. Râ peerahdijums tam sekofchs mehginajums is manas praktikas: Weenu partiju tihrasinu fawerolu ehdinaju ar balto kukurusu un meefas krahfa teem faweroleem bij balta, fâ jau tas peeder faweroleem, bet otras partijas fawerolu meefas krahfa bij eedfeltena, tadehl fa winas tifa ehdinatas tikai ar dseltenu kukurusu.

Usbarofchanas periods flaitas apmehram 3 ned., bet galwenam fahrtam tas atkarajas no putna eepreefshejâ treknuma, fâ ari wezuma, jo wezi putni weenmehr ilgaf barojas.

Labi war putnus usbarot ari ar rullischemeem, jeb fluzischemeem, kuras pagatawo no beesas mihklas masâ pirktina leelumâ, tikai schahda usbarofchana prafa dauds wairaf puhlu. Ar maschinu weens usbarotajs war fabarot stundas laikâ lihds 200 gab., bet ar fluzischemeem tikai ap 60. Baribu war fagatawot tikai wairaf stundâs, bet preefsch maschinas nedauds minutès.

Preefsch rullischemeem eeteizams schahds mihklas fastahws:  $\frac{1}{3}$  meeschu,  $\frac{1}{3}$  ausu un  $\frac{1}{3}$  griku issijatu miltu fajouz peenâ waj uhdeni. Gluschi labi war usbarot ari bes griku milteem. Daschi mehds fataisitus fluzischus apfaltet, bet labaf tomehr ir leetot swaigus. Usbarotajs nem putnu no buhra, peetur to ar zeleem, atplehsch putna knahbi, un peenâ waj uhdeni, pat taukos apmehrzetu mihklas fluziti eelaisch putna rihflê, nowadidams to no ahrpuses ar massafchas palihdsibu us mahgu. Otru fluziti ehдина tikai tad, fas eepreefshejais peenahzigi noweetots.

Putnus ehдина 3—4 reises deenâ ar 4—10 fluzischemeem us reises, raugotees pehz putnu leeluma un usbarofchanas perioda. Ar fluzischemeem putni loti labi usbarojas, jo bariba ir konzentreta un weeglaf fagremojama, nekâ schkidra, tomehr usbarofchana ilgst lihds 4 nedelam. Putnus eeweeto tahdâs paschâs telpâs un deenas fahrtibu eewehro tapat, fâ jau augfchâ minets. Tâ usbaro wiswairaf tihtarus un kaplunus no Bresz, La-fleschas un zitam wistu fugam.

Masleet zitadafi usbaro sojis. Winas ehдина ar bruzinateem graudeem zaur trekteri. Weenfahrscham bleka trekteritim galâ usmauz ihu gumijas sarnu, fâ aissargu pret rihfles eewainofchanu; tad eeweeto winu rihflê, peetur ar weenu rofu trekteriti ar issiteptu putna galwu un ar otu rofu ber graudus, bet lai graudi weeglaf aisritetu us mahgu, tad pehz katraš fajinas eelej masleet peenu waj uhdeni.

Usbarojamo sofu tureschanai frahtinu weetâ war leetot grosus jeb fastes, tikai jaskatas, lai putni neisspruhl waj nenosmot.

1615. gada „Anglijas Ģemfopi“ (The English Husbandman) bij eewetots ņahda ņatura raksts: „Ķerotees pee soņu usbarošanas, kuras jau 5—6 mehneņhi wezas un pilnigi peeaugņas, jums ir jaņin, ka winas pa plawam un noplauteem tihromeem ņtaigadamas ir eeturejuņņas ņewi meeņas, — tad juņš atņņirat usbarojamās soņis un eewetojat tumsĆas, ņņaurās telpās, ehĆinat winas 3 reis deenā ar labām auņam un pupu ņmalkumeem, bet dņirdinat ar meeņu miltu uhdeni. Pehz 3 nedelam, tā ehĆinatas soņis buņš peenahzigi trefnas.

Franzija soņis usbaro ar kukurusu, bet Pruhņija ar isdihguņeem meeņeem. Ar trekteri usbaro tāpat wiņas un zitus mahjputnus.

Nepeespeestais (dabistais) usbarošanas weids ir wehl weenfahrsĆas. Putnus eeweto buhriņos, eerihko restweidigo durwtinu preeņĆā ņiliti un trauzinu preeņĆ baribas un uhdens.

EhĆinot atwer logus jeb apgaismo ar lampu un putni paņhi knahbj; pehz ņahdas  $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$  stundas nokopj baribu un aisklahj logus, jeb nodņehņ lampas. EhĆina tāpat 3—4 reis deenā, ar miĆņtu un weegli ņagremojamu baribu. Tad wehl usbaro ņekohi: putnu kuhĆi noleef ņilites ar baribu un uhdeni; pehz  $\frac{1}{4}$  stundas nokopj pahrpaliņuņo baribu un aistaisa logus. Saprotama leeta, ka usbarojot putnus pehz ņahdas weenfahrsĆas programās, tāpat jaņkatas uņ to, lai buhtu maņinas telpās, jeb wairaki aiņņogojumi weenā kuhĆi. Soņim un piĆlem nepeesĆami wajadņigs dņeramais uhdens, kaut ari ņaurās telpās.

Loti origineli putnus usbaro Franzijas putnu uspirzeju zentralstazijās. Usbarotajs no leņenas blodas peeņuhj pilnu muti ņĆlidras miĆklas un eepuņĆ to putnam riĆlĆ; pehz tam noweeto putnu krahtinā. Interesanti, ka usbarotaji neņaņlimst, jo tatsĆu no ņimteem uspirkteem putneem nereti atrodas ņaņlimuņhi ar disteritu u. t. t. Uņ ņĆi ņakta pamatojotees no Franzijas mums wehsta, ka putnu ņlimibas nepeeliĆpot zilweeem, kaut gan ir bijuņhi gadijumi, ka behrni ņaņlimst ar disteritu rotalajotees ar ņlimeem putneem.

Usbarotos putnus war paņiht: 1) pehz ņwara; 2) mahgā paleef tahlak neaiņdņihĆa bariba; 3) putns paleef ņnauduligs; 4) meeņas formaņ noapalinas; 5) ņeņte metas bahlaka, naw wairs tumsĆi ņarfan-ņahrta, tā agrak; 6) ņem ņpahrneem neapņegtās weetās wairs neredņ tif gaisĆi ņilganās dņihņlinas.

Ja putni ir peeteekohi usbaroti, tad tee ir nekawejojĆaņu, jo zitadi wini ņahņis ahtri ween eet atpakal. Geteizams usbarot leelakām partijam, jo wiņi tatsĆu weenā reisē newar buht ņaujami un tad war teiņim puņi apkaut agrak un zitus pehz paris deenam.

Pirms keras pee usbarošanas ir jaņarunā jau noteiĆti ņinams uspirzejs, jo zitadi putni ilgaku laiku usglabajotees maitajas un usbarošanaĆi naw nekahdas praktiņkas noņihmes.

Te nebuhņ leeki peemetinat par putnu ņauņhanu un formeņhanu, kā ari ņpalwu forteņhanu tuhliĆ pluzinot.

Putnu ņauņhanas preeņņwatarā, winus wairs neehĆina, bet dod ehdamu karoti ņalda peena ar ņahli, lai istihras mahga. Putnus ņauj dasĆadi. DasĆi pahrgreeņ riĆli, jeb nozehrt galwu (stepju tatari soņim), bet ziti turpretim pahrgreeņ aņins wenu, kura eet no galwas uņ leju un notezina aņinis; pehdejais ir labakais weids, jo tā putnam naw jazeesĆ tif daudņ moku un gala iņnahĆ balta. Pa wiņu ņauņhanas prozeņa laiku ar

putneem jaapeetas lehni un laipni; par wišam leetam nebaidit, jo tad war apstahtees pareisa ašinš rinkošana un ašinš tezes lehni. Sošim un pišlem ar slaidu kinschalnascha galu pahrgreesch us galwas kauša dobitè wenu, tad tura galwu us leju un laisch afinim notezet.

Wistam un tihtareem pahrgreesch wenu galwas freiša pušà pee šholka apalschmalas, jeb mutes eefschpušè. Franzijà pišles nekauj, bet pafar ar striki. Preefsch sewiškèem gahrdehschu pafuhtijumeem frantschi pakahr-tàs pišles pluzina dšihwas, pee tam wehl klapè ar gludu kofa wahliti no-pluzinatàs weetas. Tahdas pišles wini loti augstu wehrtè, jo ašinš fatekot wišos muškulos un peedodot dauds labatu garschu, ir sewiškè ar truseleem. Tamlidšiga dšihwneeku spihdšinaschana labak lai paleef frantschu preefschroziba, pee mums wehl now tahdu patehretaju un zerešim, ari — putnokopju. Ja pahrgreesumu taiša no ahrpušes, tad rehtu tuhliit pehz ašinu notezeschanaš fašeen, lai nesmhrejas pluzinataja dreh-beš un šahf pluzinat ahtri, kamehr wehl putniš filts, jo tad labaki atlez spalwas. Putnuš pluzina faufuš, jo bruzinatu putnu wiršpušè ahtraf maitajas, bet spalwas saude šawu škaistumu un kuplumu, bet lihds ar to ari wehrtigumu.



Pehz Anglijas metodes pagatawota wista.

Wišpirms ispluhz spahrnu un astes spalwas, tad muguru un fruhtis, pehz kam iswelt sarnas un turpina pluzinaschana, sortejot tuhliit spalwas. Spalwas iskalte un noleef usglabaschana. Wistu un tihtaru spalwas sortè šchahdi: I. sorte masas un II. sort. spahrnu un astes spalwas. Sošu un pišlu spalwas: I. sorte — duhnas, II. sorte masas spalwas, III. spahrnu un astes spalwas. Sošim un pišlem papreefschu apluzina spalwas un tad duhnas, jo tiras sošu duhnas wehrte lihds 4 rub. mahrz-Nep'uzinataš spalwas atstahj tikai ap galwu un us spahrnu pehdejeem lozefleem, lai pirzejš pehz ta pasihu putnu fugu.

Tad nomasga putnu kahjas un ruhpiigi ištihra nagos eefehrušchos mehsluš, lai buhtu peenahzigi tihš raschojums.

Sarnu weeta putna eefschpušè pilda ar smalku eetinamo papiri pehz rumpja apalas formas. Papirs šafuhz palikušcho šulu un tà ka dalschi mehds wehl papiri apflazinat ar špiritu, tad no eefschpušes gala tik ahtri nemaitajas. Formu taiša daschadu: wišbeeschaki wistam šaloka spahrnuš un šaleez kahjas pee rumpja.

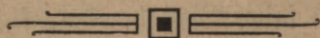
Gandrihš tãpat dara ari ar ziteem putneem. Lai peedotu tšhetr-  
kaintainaku formu, tad wistas un tihtaruss leef presê, jeb ar weenkahršchi  
silitê un usleef dehli ar slogu wirsû un atstahj tã lihds putni isdseest.

Sofis un pihles preset naw wajadsigs, jo winu formas jau ir  
tãpat apalas.

Formetas un presetas wistas isftatas dauds peewilzigakas un winas  
labaf eepakat pahrsuhtišchanai.

Kad putni ir isdšifuschi, tad ismasgã knahbi un farezejuschãs ašinis  
no rehtas, noslauka ar fausu dweeli un šapaka kastês preešch pahrsuh-  
lišchanas. Rastes taira no plahneem dehlišcheem, jeb ari pin no skaleem  
tšhetrstuhrainuss grosus, kuruš wehlať pahrsen un aisplobe.

J. Leische.



## Sinas is bishkopibas.

### Saimu ehđinaschana.

1. Rahmus ar medu dod šaimem peru telpã, kad bites wehl  
isľido.

2. Ehđinot wajadsibã tezinatu medu un beesu zukursihrupu dod  
leelãš porzijãš (3—5 mahrz.) agrã pawafari un wehlã rudeni. Zukur-  
sihrupam nem 2 dalas zukura, 1 dalu uhdens un putekľiti šahls. Mai-  
šijumu uswaha.

3. Wideja beesuma zukursihrupu dod wasarã, kad baribas truhft.  
Špehzigai šaimei nem deenã  $1\frac{1}{2}$ —3 mahrz., wahjakai masaf. Sihru-  
pam nem 1 dalu zukura, 1 dalu uhdens un putekľiti šahls. Uswaha  
un nosmel putas.

4. Šhidru zukursihrupu leeto pee ehđinaschanas „us pereem“.  
Dod masãš porzijãš ( $\frac{1}{4}$ —1 mahrz.). Nem 1 dalu zukura un 2 dalas  
uhdens, peeleeťot putekľiti šahls.

5. Rafinada wahrijums: 1 mahrz. rafinada un 1 glahse uhdens.  
Waha  $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$  stundas, putas nosmel un luhko, lai nepeedeg.

6. Candi. Sabersta zukura nem 4 dalas un šildita medus 1  
dalu. Lai maišijums labi šaweenotos, zukuru peeber masãš porzijãš  
medum. Candi eetin šhidrã audeklã.

7. Zukuru gabalos waj rinkos leef wirs rahmjeem  $\frac{1}{2}$  zol. bee-  
sumã. Pehdejos trihs ehđinaschanas lihdselkus leeto katrã wajadsibã,  
isnemot ehđinaschana us pereem. Šee leetojami wišlabaf seemã, wirs  
rahmjeem.

### Darbu eefahrta bišhu dahrsã.

Ja šaimes seemo bišhu mahjã, winas isnes bišhud ahrsã.  
kad eestahjas un peeturas jaukas, šiltas deenas, peem. aprika mehnesi.  
Pehj isľidoshchanas jatihra tropa grihda un jadod zukursihrupš ar mas-

leet šalizilskahbi. Šalizilskahbi šamei rehkina 5 gr. waj 1 sol. no 8—12 mahrz. baribas. Šalizilskahbe kuhst špirtâ, karštâ baribâ, tifai jašargas to peelift, kamehr bariba wehl uf uguns.

Galwenâ re wifija ifdarama pehz iflidofchanas un ifthriřchanaš un jo ahtrak, jo labak. Jaerobescho peru telpa ar řkirdedehteem, peemehrojot šames řpehka. Tropâ par filtumu jagahdâ. Baribas truhkumâ dod rahmuš ar medu waj zukurřihrupu. Slimigaš, wahjaš mahtes ifmaina waj atřihmê preeřř ifmainaš. Beřmahtes šaimem řamařina telpaš un eeleeť lihđř 3 deenaš wezuš peruš. Wahjařaš beřmahtes šames labak řaweenot ar wahjâm, řam labas mahtes. Neťihraš un řapelejuřřaš řchuhnaš apmaina ar jaunâm.

Tropu tihriřchana nořahrtojama pehz galwenâš rewifijaš. Tihriřa tropoš ir pirmaš nořazijumuš šames labai attihřtibai. Tihroš tropoš bites retak řařlimřt ar peru puwi un tropâ neeeweěřřaš wařřa řodeš. Ugra pawařara šames ja paħrzel no řlutfcha řahmja tropoš.

Ehdinařchana. Ja baribas truhřřt, šamei eeleeť řahmuš ar medu waj zukurřihrupu. Pehdeřam nem 2 mahrz. zukuřa un 1 mahrz. uhdeňš un peeleeť puteřliti řařř, lauj waħriteeš, zel no uguns un nořmeľ putas. Lai bites neiřlidotu, zukurřihrupš jadod wařara un leeľaš porzijâš, 2—4 deenaš lihđř 10 mahrz.

Ehdinařchana uf pereem řařřaš 45—50 deenaš preeřř galwenâ eeňefuma. řařřumâ řatru deen, wehľak pehz 2—3 deenam, řkřidru zukurřihrupu dod šaimem mařaš porzijâš. Řad řařzeeš eeňefumuš, ehđinařchana uf pereem jaaptur. Nolaidigi riřřojoteeš, ehđinařchana uf pereem wař řařteeš launaš řeřaš, un eeřařzeem no řaš labak attureteeš.

Dabiđi řpeeti. Pirmřpeeti, ar wežâm maħtem, ifnaħř preeřř pušdeenaš řarp pulřřten 8—11. Pehzřpeeti ar jaunâm maħtem gaidami wifu deenu, lihđř labai peewařarei. řpeeti řan. mami řpeetuwe, uřgla bajami řumřřâ, weřřâ, bet ne auřřtâ weetâ lihđř wařaram un řad laiřřami tropâ. Labi, řa eeleeť 1—2 rahmuš ar pereem un řpeeř řeti řad aiřeet. Pawiřam řpeetořřanu apturet naw eeřpehjaš, bet eeroberřřot gan. Bites řpeeto wařrař mařoš tropoš. Jadrawo ar plařřa řeem tropeem, peem., Dadan-Blatta. Ja peru telpaš paleelina un mařařinaš uřleeť laiřâ, muřřu řlimatâ weetejâ řuga řpeeto mař.

Maħřřliđi řpeeti. Šames paħřdalot, wař aiřtaħt biřřu daħřřu, nemař nebařdoteeš, řa řpeeř aiřřreeš, beř pařtaħwigas uřraudřibas Pařozigi ir řalařduřřeeš řpeeti: beř diweem, řim řahmjeem baribas eeleeť tropâ, 2—4 rahmuš ar pereem un lihđř 3 deenaš wežâm olinam. řa pařatawotu pereřli nořtaħda pušdeenaš laiřâ řpeřřigaš šames weetâ, bet peħdejo aiřneš uf jaunu weetu. Wežâš bites. no řpehřigâ tropa eeřřreen řuřřâ tropâ un riřřojaš it řa jaunš řpeeřř. řř labi, řad jaunai šamei peedod aiřwařřotu mahtes řanninu, waj pař maħti. Wežam, aiřneřtam tropam ja mařina peru telpa, řřeřa un pirmâš deenaš jadod uhdeňš.

Mařařinaš uřřliřřchana jađara laiřâ, řaħđaš deenaš eepeeřř galwenâ eeňehmuma. Mařařina jaleeť řpehřigâm šaimem. řřu mařařinu wař řiřř, řad pirmâ pildas ar medu un bites řařř to aiřwařřot. řřâ mařařina naħř apařřř pirmâš. Naw labi mařařinu

list eenefuma beigās. Gepreeksch magasinas uslistchanas apskata peru telpas un wisu nokahrto, lai bites wehlat nebuhtu jatraužē.

**Magasinas nonemšana** isdara galwenā eenefuma beigās. Magasinas atnemot naw jarehkinas ar warbuhtigu eenefumu, bet šaimei jaatstahj lihds 35 mahrz. preeksch seemas.

**Eeseemošana**. Eeseemot ješ nokahrtot peru rahmjus, šaimes labai pahrseemoschanai, wajaga pehz galwenā eenefuma. Pee tam japahrleezinas par šaimes spehku, mahtes ihpaschibam un baribas trahjumu. Jaatnem leeki rahmji un jafaschaurina telpas ar schkirdehleem. Ja šaimei baribas truhkst, tad jadod medus waj zukursihrupš. Galwenais, šaimes apgahdat laikā ar seemas baribu (30—35 mahrz.) un wehlu rudenī pa tropu neraknatee. Diwu skreju tropoš atstahj wirš rahmjeem zeetu segu; bet weenskrejas traufos — gaisa zauraidošu. Jaeseemo wideji: ne silti, ne austi.

**Medus issweešana**. Rad magasinas nonemtas, stahjas pee medus issweešanas. Naw eeteizams issweest nenogatawojuschos medu. Wirschu medu newar issweest.

#### Daschi aishahdijumi eefahzejeem bischkopjeem.

1. Waj man ir eespehjas ar bischkopibu nodarbotees un waj waru turet bites, — schee ir jautajumi, kas usmahzas katram eefahzejam. Bites dsel un, protams, peekfaitamas kufaineem, kas zilwekam un ziteem dšihwneefem ir bihstami. Peedsihwojumi ir peerahdijuschi, ka bites naw bihstamas un pehz walstis likumeem katram ir atlauts ar bischkopibu nodarbotees us laufeem un pilsehtās. (Cт. 401 un 420, T. X ч. I Св. 3ак.)

2. Ja bites ir kam launu darijuschas, tad jaatbild bischu ihpaschneefam par nodariteem saudejumeem weenigi tai gadijumā, ja winsch naw eewehrojis likumā paredsetus aissardsibas lihdselus. (Cт. 688, T. X ч. I Св. 3ак.)

3. Ilggadiga apeeschanas ar bitem ir peerahdijuse, ka bites nedrihst turet pee leelzeleem un kaiminu robescham tuwak par 5 fashenam. Grib kahds turet tuwak, tad drawa aptaisama ar zeetu, weenu fashenu augstu schogu.

4. Speeti peeder pamata šaimes ihpaschneefam. Ja speets no-metees swescha ihpaschumā, tad to drihst sanemi ar ta atlauju, kura ihpaschumā speets atrodas. Ja gaditos, ka zaur semes ihpaschneefa eeteepibu speets aishidotu, tad pehdejam ir jaatlihdšina drawneefam speeta wehrtiba. (Cт. 690 и 574, T. X ч. I Св. 3ак.)

5. Aplaupischanai eefahkotees, wainigaks ir tas, kura bites teef aplaupitas. Rā aplaupitaju, tā aplaupito šaimu ihpaschneefem ir jasper folti aplaupischanas aptaroshanai. Ja tiftu peerahdits, ka zaur weera nolaidibu zelas otram saudejumi, tad wainigo war sauft pee atbildibas. (Cт. 574, T. X ч. I Св. 3ак.)

6. Ja kahdā drawā ir peru puwe un kaitē kaiminu bischu šaimem, tad šaslimuschas drawas ihpaschneefam ir jaatbild kaiminam par saudejumeem. (Tт. 574, T. X ч. I Св. 3ак.)

7. Bischu šaimes ar tropeem un zitus bischkopibas peederumus war apdroshinat pret uguni kā katru kustamu ihpaschumu.

## Wairak isplatitu bišņu tropu rahmju leelums.

Tropa nosaukums:		Veršhofos		Zollās		Milimetros	
		augstums	platums	augst.	plat.	augst.	plat.
Dadans-Rwindi	eefšpufē	6	10 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	10 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	18 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	270	460
	ahrpufē	6 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	10 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	11 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	18 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	302 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	475
Dadan-Blatta	eefšpufē	6	9 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	10 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	16 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	270	420
	ahrpufē	6 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	9 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	11 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	17 <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	302 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	435
Langstrots	eefšpufē	4 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	9 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	8 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	16 <sup>1</sup> / <sub>7</sub>	210	420
	ahrpufē	5 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	9 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	9 <sup>3</sup> / <sub>8</sub>	17 <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	242 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	435
Laijans	eefšpufē	8 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	7	14 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	12 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	370	310
	ahrpufē	9 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	7 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	16 <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	13	410	330
Lewitzkiš	eefšpufē	9 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	4 <sup>7</sup> / <sub>8</sub>	16 <sup>1</sup> / <sub>8</sub>	8 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	410	215 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>
	ahrpufē	9 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	5 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	17	9 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	430	242
Berlepfšs	eefšpufē	4	4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	7	8	180	205
	ahrpufē	4 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	5	8	9	200	230
Dubins	eefšpufē	4 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	6	7 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	10 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	190	265
	ahrpufē	4 <sup>3</sup> / <sub>4</sub>	6 <sup>1</sup> / <sub>2</sub>	8 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	11 <sup>1</sup> / <sub>4</sub>	210	285

## Biškopibas beedribas un Setzijas.

N <sup>o</sup>	Beedribas nosaukums	Kad beedriba dibinata	3it beedrit	Beedribas adrese.
<b>Widsemē.</b>				
1	Rigas Prattisko Biškopju beedriba	27.VI.1891.	105	Рига, Суворовская 71.
2	Widsemes Drawneeku un Dahrkopju beedriba	27.IV.1891.	30	чр. Венденъ.
3	Nitaures b. beedr.	26.II.1898.	85	" Нитау.
4	Kempu b. beedr.	25.III.1898.	15	" Лигатъ, Кемпе.
5	Kalsnawas-Behršones b. bd.	11.III.1899.	35	" Альтъ-Кальценау.
6	Westeenes lauff. beedribas Biškopibas Setzija	21.X.1912.	25	" Молонъ.
7	Iškfiles l. b. Bišk. Setz.	17.III.1913.	15	" Ирскуль.
8	Kokneses l. b. Bišk. Setz.	16.V.1913.	25	" Кокенгузенъ.



N <sup>o</sup>	Beedribas nosaukums.	Kad beedri- ba dibinata.	Ģit beedri.	Beedribas adrese.
<b>Kursēmē.</b>				
1	Kursēmē bīškop. beedriba	—	—	„ Митаву.
2	Kurs. b. b. I. Saru Nodala	20.XI.1875.	30	„ Фридрихсгофъ, Грюнгофъ.
3	Ļestenes=Jrlavas b. beedr.	12.X.1891.	29	„ Ирмлау.
4	Kurs. b. beedr. IV. Saru Nod. Dignajā	—	65	„ Ливенгофъ,
5	Slofas draudses Drawnee- zibas un Dahrff. beedr.	7.VI.1894.	35	„ Дуббенаской вол. Шлокъ, Иванов- ская д. № 1.
6	Ļsirzeema b. beedriba	1894.	55	„ Кандаву.
7	Valles un apfahrtņes b. b.	1897.	21	„ Вальсгофское.
8	Jaunpils b. bdr. „Drawa“	1898.	66	„ Бехгофъ.
9	Opekalna bīšk. beedriba	21.II.1899.	45	„ Гоппенгофъ.
10	Suhras „ „	4.V.1904.	27	„ Виндаву.
11	Rahdnes I. beedr. Bīšk. Nodala	28.VI.1909.	—	„ Баускъ, Альтъ- Раденъ.
12	Baldones laukf. beedribas Bīškop. Sekzija	25.VI.1912.	25	„ Бальдонъ.
13	Wez=Uzes laukf. beedribas Bīškopibas Sekzija	2.IX.1912.	11	„ Альтъ-Ауцъ.
14	Ļeel-Sefawas laukf. beedr. Bīškopibas Sekzija	28.X.1912.	25	„ Митаву, п. яш. № 8.

Šai šaraktā peewesto bīškopibas Beedribu un Sekziju kopigs mantas šahwoflis ir 6000 rublu leels. No šās sumas peekriht Kursēmē beedribam 4000 un Widsemē 2000 rubli. Turigatās ir IV. Nodala Dignajā ar 1500 rubleem, Rigas Praktisko Bīškopju, Slofas, Jaunpils, Nitaures un Widsemē Drawn. un Dahrskopju beedribas. Sawi bīšhu dahrji ir Dignajas, Rigas Prakt. Bīškopju, Slofas, Jaunpils, Nitaures un Kempu b. beedribam. Wispahrigas drawnee-  
zibas weizinatajas beedribas Baltijā ir divas: 1) Rigas Laukf. Zent-  
ralbeedribas Bīškopibas Sekzija, Rigā, Ļīrnawu eelā 68 un Ļ. Ļ.  
Ļkon. Sabeedribas Bīškopibas Sekzija, Jelgawā. Abām ir sawas  
drawas, pirmai Rigā un otrai Jelgawā.

Instr. P. Grūnupps.



## Swalefas sehflaudseschanas Saweeniba.

Preekšč kahdeem diwdesmit peezeem gadeem Sweedrijā nodibi-  
najās semkopju saweeniba, kura few par mehrki uštahdija laukfaim-  
neezibas augu sehflu uslabošchanu. Šhi saweeniba norenteja deenwi-  
duš Sweedrijā pee Swalefas stazijas muišhu un peenehma spezialistu  
sehflu audsinaschanā. No šaktuma šhi Swalefas stazija strahdaja tā

pat, fà tai lihdfigas eestahdes Wahzijà: ar graudu ruhpiгу forteschanu un augu labu fopſchanu zentàs atſchirt labakoſ grauduſ un tà uſ=labot labibas fugas. Darba panahfumi tomehr neattaiſnoja uſ winu liktàs zeribas un neiftureja ſtingru fritifu. Uugi, kaut gan uſlabojàs, tomehr bija neweenadi pehz garuma, nogatawojàs daſchadà laikà, daſchi ſakrita weldrè, ziti palika augſchà u. t. t. Uſ iſmehginajumu lauka pawiſam nejauſchi tika eewehrotſ, ka daſchoſ lauzinoſ augi atſchiraſ ar weenadu augumu un weenlihdfigu nogatawoſchanoſ. Meſlejot pehz ſchiſ weenadibas zehlona iſrahdijàs, ka ſchee lauzini tikufchi apſehti ar weena paſcha auga ſehklam. Schiſ nowehrojumſ palika par pamatu pawiſam zita darbibas weida eewefchanai Swaleſas ſtazijà. No wezà maſu uſlaboſchanaſ weida pahrgahja uſ jaunu, indiuidualu. Tika nowehrotſ katrſ atſewiſchſ ſtahdſ un wairoti tikai tee, kureem pee=mita wehlamàs ihpaſchibaſ.

Strahdajot ſcho darbu, kurfch praſa augu ruhpiгу nowehroſchanu, drihſ nahza pee pahrlèezibas, ka tihrumà augoſcheem augeem, tàpat kà zilwekeem un dſihwneekeem peemiht daſchadas ihpaſchibaſ un ka iſ=laſeſ jeb ſelekzijàs galwenaiſ uſdewumſ ir iſlaſit atſewiſchluſ ſtahduſ ar wehlamàm ihpaſchibam.

Tahdſ darbſ ſaweenotſ ar leelàm puhlem un praſa ſtingru uſ=raudſibu. Bet ka ſchiſ darbſ Swaleſà naw welti daritſ, wiſlabaki re=bfamſ no ſekofchaſ tableſ.

Iſmehgina= juma ilgumſ.	Swaleſà iſaudſeto fugu noſaufumſ.	Pudi uſ deſe= tinaſ.	Zitu fugu noſaufumſ.	Pudi uſ deſe= tinaſ.	Swale= ſas iu= gam bar labn.
----------------------------	--------------------------------------	----------------------------	-------------------------	----------------------------	---------------------------------------

## Seemaſ rudſi.

1906—1912 g.	Swaleſas ſwaigſne	283	Sweedru peleſee Omlangaſ	205	78 pd.
			Prof. Heinrich	219	69 „
			Petkuſaſ	262	21 „

## Seemaſ kweeſchi.

1900—1909 g.	„Budel“	236	Seemelu Sweedri= jaſ weetejee	198	38
	„Borei“	219			21

## Meeſchi.

1906—1910 g.	„Prinzefe“	163	Wezà fuga		33
	Selta meeſchi	162 <sup>1/2</sup>	„Plimaſch“	130	32 <sup>1/2</sup>
	„Primuſ“	142			12

## Uuſaſ.

1902—1910 g.	Uſwara	154	Ugrakà fuga „Eſſ= zeliſior“	119	35
	Selta leetuſ	146			27
	Ligowo	145			26
	Baltàs	141			22

Schi table ſkaidri rahda, ka ſweedru ſemkopji, pateizoteeſ Swa=leſas fugam, katra gadu eenem ap 25 puduſ no deſetinàſ wairaf, ne=maſ nerunajot par graudu labakàm ihpaſchibam. Ziſ noſihmeſ tam preeſch katra ſemkopja, kà ari preeſch wiſaſ ſemeſ, nebuſhſ gruhti iſ=

rehkinat. Rehkinot rudsus, meeschus, tweeschus un aufas zaurmehra weenlihdfigi 50 kap. pudâ, ir tad jau eenehmumi no weenas defetinas pawairojas par 12 rub. 50 kap., nerehkinot pee tam, ka wisa eewahfta labiba dauds labaka un teef dahrgafi famakfata. Sweedrijâ, fur aramas semes ir ap 1,711,000 defetinas, schi raschas pazelschana kopsu mâ pawairo raschu par  $42\frac{3}{4}$  miljoneem pudu. Kreewijâ aramas semes ir dauds wairaf un te raschas pawairoschana protams isteifsees ar dauds leelafu skaitli.

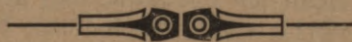
Jo fuga wairaf peemehrota weetejeem apstahkleem, jo leelafi buhs panahftumi tâ kâ ne wifas fugas war audset weenados apstahklos. Tâ, par peemehru, „Uswaras“ aufam wispeemehrotaka ir laba augliga seme, kamehr „Selta leetus“ aufas ir masaf prasofchas un dod labu raschu ari smiltainâ semê, fur „Uswaras“ aufas winam neteef lihdsi.

Ratram semkopim, kursch interesejas par sawas fainneezibas uslabofchanu, jaiswehlas tahda fuga, kura wispeemehrotaka wina apstahkleem. Lai iswehletos peemehrotu fugu, pascham semkopim jaismegina daschadas fugas, un tahdâ zelâ jaatrod wispeemehrotakâ.

Swalesas Saweeniba nodarbojas tikai ar daschadu fugu uslabofchanu, scho fugu isplatischanai un pahrdofchanai pee saweenibas ir nodibinata afziju beedriba „Swales“, kura darbojas sem Saweenibas kontroles un winai ir teesiba pahrdot tikai tahdas fehklas, kuras audsetas sem Saweenibas kontroleeru pahraudsibas stahwofchos tihrumos.

Schi kontrole turpinajas wehl beedribas noliftawâs, fur tihrischana un sorteschana noteef ari sem Saweenibas kontroles. Tahda kontrole, protams, saweenota ar leelem isdewumeem, kas fehklas fadahrdfina, bet semkopim tamdehl ir pilniga garantija, ka pirktâs fehklas ir augstakâ labuma. Labu fehllu eepirkt jarehkina ari tas, ka wina neteef tikai preeksch weena gada pirktâ, bet ka, weenreis eegahdajis, semkopis war leetot sawu fehllu ilgaku laiku, ja ween pee sorteschanas fehllai atschkir labakos graudus. Lai paglabatu fehklas labâs ihpafschibas ilgaku laiku, semkopim jaewehro fefofschais: 1) eepirkt fehklas tikai no pirmawota, jo ar katru jaunu augumu fehlla zitnebuht ismainas; 2) feht tikai tad, kad iswehleta apstahkleem peemehrota fuga un tikai weenu fugu, lai nefamaisitos ar zitam; 3) preeksch fehlfchanas atschkirt labakos graudus. Gewehrojot schos noteikumus, semkopis war deesgan ilgi istift ar sawu fehllu, kura eeguhtha no reis pirktâs fehklas, tâ kâ weenreisigee isdewumi fehklas eegahdaschanai jaisdala masakais us 3—4 rascham. Sweedru lauffaimneeki to sapratuschki un atsinuschki, tâ kâ Sweedrijâ pat wismasakâs fainneezibas ir Swalesâ audsetas labibas fugas.

U r a j s.



## Peena lopu ehdinafchanas fahrtiba.

Agraf, kamehr par lofkopibu wiſpahr maſ intereſejâs, jo eeneh-  
mumu awoti ſaimneeziâ bija ziti, tikmehr par lopu ehdinafchanu un,  
wehl wairaf par ehdinafchanas fahrtibu, neko negribeja ſinat. Wiſuſ  
atteezigoſ darbuſ kuhti iſdarija, kad atlika walas, waj ari, kad  
atminejâs, ka lopi griib ehſt, jeb dſirdeja winu nemeerigo iſtureſchanos  
kuhti un mauroſchanu.

Tagad turpretim, laiku praſibam un wiſai dſihwei groſotees,  
lopu ehdinafchanai gandrigh waj peegreeſch leelaku wehribu, kâ paſchi  
ſew. Un zitadi taſ ari nemaſ newar buht. Eenefiga baribas iſman-  
toſhana ir eeſpehjama tikai tad, ja ehdinafchanâ ſetura ſinamu parei-  
ſibu. Peena gowſ ir widutajſ, ſtarp lauſſaimneeku-raſchotaju un  
patehretaju-pirzeju, ar to ſtarpibu, ka pee ſchiſ ſtarpneeziâs, wiſa pel-  
na paleeſ lauſſaimneeka kabatâ. Tâ tad, jo labaki un razionalaki  
eekahrtosim lopu ehdinafchanu, jo leelaku pelnu mums doſ lofkopiba.

Wiſpahr agrafi un ari wehl daudſjâs mahjâs tagad, lopuſ pahraf  
nomoza ar daudſreifeju baribas paſneegſchanu deenâ. Lopuſ nedrihkt  
zaur daudſreifeju baribas paſneegſchanu apgruhtinat. Ihpafchi peena  
lopi un tâpat wiſi atgremotaju kuſtoni praſa preeſch uſnemtaſ baribas  
ſagremofchanas ilgaku laiku. Un ja lopſ agraf paſneegto baribu wehl  
naw ſagremojiſ un jau nahk jaunſ dewumſ atkal klaht, tad pilniga  
baribas iſmantofhana naw domajama. Scho gadijumu waretu peelih-  
dſinat labibas kulmaſchinai, kur mehſ labi ſinam, ja par weenu galu  
dod wairaf eekſhâ, par oturu janahk tik pat daudſ laukâ. Baribai wa-  
jaga ſinama laika preeſch pahrwehrſchanâs lopu kungi, lai wiſaſ  
barojofſchâs weelaſ no organiſma waretu tiſt uſnemtaſ. Beſ tam wehl  
baribai jaet dubultſ zelſch, lihdt to uſſuhz atteeziga kunga dalâ.  
Baribas atgremofhana ari praſa ſawu laiku. Mehſ it labi ſinam, ka  
wafarâ, lopſ ganos eedamſ ehd mihtu, ſuligu ſahli, bet rihtâ pee  
flauſſchanas redſam, ka taſ wehl par nahti naw paſpehjiſ ſamalt, t. i.  
ſaehſt to baribu, kaſ ihſti ir peemehrota peena lopu ehdinafchanai un  
ir ta wiſdabigatâ bariba. Tâ tad pee peena lopu ehdinafchanas, baribas  
dewumſ nedrihkt iſdalit par wiſu deenu, bet tee jaſanem kopâ un  
japeeturâs pee 2—3 reiſ ehdinafchanas deenâ. Tanis reiſjês lopi labi  
jaſaehdina, dodot wairaf porzijaſ zitu pehz zitaſ beſ kawefchanâs, lai  
wairaf atliktu laika preeſch atgremofchanas, kamehr peenahk nahkofſhâ  
ehdinafchanas reiſe.

Bet kad japaſneedſ lopeem bariba diwaſ un kad trihſ reiſaſ  
deenâ? — Altkilde gluſchi weenkahrſcha: Ja rupjaſ baribas ir jaiſ-  
ehdina daudſ, iad labak ir lopu weenâ reiſâ pahraf neapgruhtinat ar  
ilgu baribas uſnemſchanu, labak atſtaht kaſdu dalu weeglat ſagremo-  
jamaſ rupjaſ baribas, ſeenu jeb ahbolinu, waj ari ſutinataſ pelawaſ,  
puſdeenâ apm. 3—4 mahrz., rihtâ un wafarâ dod weenadu baribu,  
tikai or to ſtarpibu, ka atkal janowehro, kad lopam preeſch atgremo-  
ſchanas ir maſak laika, no rihta lihdt wafara ehdinafchanai, jeb no  
wafara lihdt rihta? Ja lopi teek ehdinati diwi reiſ deenâ, tad ja-  
eekahrtu tâ, ka ſtarplaiki lai buhtu weenadi un apkoſſchana buhtu pa-  
rozigaka. Labakais laiks preeſch tam ir no plkt. 5—7 rihtâ un tâpat

atkal no plfst. 5—7 wakarâ. Slaufschanâ jaisdara 3 reis deenâ un if pehz 8 stund. Ja mehš sahkam slaukt no plfst. 4 rihtâ, tad lihds plfst. 5 ešam galâ un waram stahtees pee lopu ehđinaschanas. No 4 rihtâ pehz 8 stundam — otra slaufschanâ isnahf plfst. 12 deenâ un treschâ atkal pehz 8 stundam — plfst. 8 wakarâ. Pusdeenas baribu (ja wajadfigš) dodam tuhlin pehz isslaufschanas, waj nu pus 1, jeb 1, skatotees žif daušs gowiš jašlauz weenam slauzejam. Ja wakarâ sahkam lopuš ehđinat no plfst. 5, tad lihds  $\frac{1}{28}$  tee ir wišu noehdušchi, putekli kuhiti nostahjušchees un war stahtees pee slaufschanas. Deenâ pehz slaufschanas lopi teef ehđinati, nakti, no pehdejšas slaufschanas lihds rihta slaufschanai, nedara nefa, tã tad nakti lopam ir wairaf laika preefšch baribas gremošchanas, jo neteef ne no fa trauzeti. Tamdehl tad gruhfaf sagremojama bariba ir jadod wakarâ, peem. šalmi. Wehl atleef weens šwarigs jautajums, šahdu baribu dot pirmo, tã rihta, tã wakarâ ehđinaschanas reisã, un šahdu pehdejo?

Lihds šchim dšili maldijãs domadami, fa lošs, ja tam pašneegš labako baribu pirmo, šlitafo wairš neehdiš un lai wairaf eemahnitu eefšchã winam šlitafo baribu, eefkatija par wajadfigu to šajauki kopã ar labako, peem., šalmuš ar šeenu, jeb ahbolinu. Lops labpraht ehd rupjo baribu, šalmuš, žif tam ir wajadfigš un loti garschigi pehz wišas žitas pašneegtãš baribas, jo kungiš neapmeerinas ar masu baribas daušsumu, kaut ari baribas weelas buhtu šilniigi peeteefošchã daušsumã. Kungiš praša šawu peepildišchanu. Un atkal pahraf štipra kunga peepildišchana ir faitiga — apgruhfina elpošchanu un ari pašchu baribas šagremošchanu.

Pee tam wehl, ja pašneedš masak wehrtigu baribu pirmo, lops patehrẽ daušš šeekalas preefšch winas šameefšchkešchanas un šeekalu dšeedšeri špehžaki darbožas, attištidami wairaf šeekalas pehz ilgafa laika meerã stahwešchanas. Šeekalas netif ween tã baribu atmeefšchẽ, pađaridamas to labaki norijamu, bet strahdã jau šawu kimisfo darbibu, pahrwehršdamas baribas štehrkeli zukurã. Reisã ar to teef noškaidrois, fa ar štehrkeli bagatu baribu nedrihšit dot peena lopeem šchẽidrã weidã, jo tad šeekalas pee baribas norihšchanas naw wajadfigas un ja šeekalas no mutes sahšot nefašf šawu darbibu, tad bariba eet garo želu žaur kungi un wehl gan, tikai isgahjuše no kunga tuwajã šarnã, štehrkele no šarnu šulas teef isšãufeta, bet no kunga žeturtãš dalas fa newareja tišt usšuhfta.

Šamatojotees us wiša šazitã jausstahda šchahda peena lopu ehđinaschanas šahrtiba:

Rihtã: šlaufšchana no pulfst. 4—5.  
ehđinaschana no 5—7.

1. Špehka bariba — 1 mahrz. miltu, 4 m. rauschu;
2. šaknes — 16 mahr. burfanu;
3. ahbolinšch (jeb šeens) — 5 mahrz.;
4. uhdens — žif dšer 12—14° C.;
5. šalmi jeb pelawas — 6 mahrz.

Pusdeenã: šlaufšchana no pulfst. 12—1;

tuhlit pehz tam ehđinami: 3 mahrz. — šeens, ahbol. jeb pelawas — šutinatas.

Wafarâ: no pulkft. 5—7 ehdinaſhana:

1. Spehka bariba — 1 mahrz. miltu. 4 mahrz. rauſchu;
2. ſakneſ — 20 " runkulu;
3. aſbol. (wihti, ſeeneſ) — 5 "
4. uhdeneſ — 3it dſer;
5. ſalmi (wafaraju) — 8 mahrz.

Slaukſhana: no pulkft.  $\frac{1}{2}$ 8.

Sakneſ, ja ſmalzina, dod kopâ ſajauktaſ ar ſpehka baribu. Ra-  
mehr ehd aſbolinu, ſalej uhdeni ſilêſ un kamehr ehd ſalmuſ, lihdsina  
kuhti un tihra gowiſ. Gowiſ tihriſhanu iſdara reiſ deenâ.

U. J. Kronbergſ.



## Smiltſ ſemeſ uſlaboſhana.

Zit daudſ gan neatradifeeſ tahdu weetu ſhepat Baltijâ, kur ſemeſ  
ſaſtahwſ pa leelakai dalai — ſmiltſ. Ratrſ ſin, ka ſchahdoſ apgabalos  
eemehritâm ſaimneeziſbam ir daudſ gruhtibu japeedſihwo, jo katru gadu,  
tiklihds uſnahk ilgat paſtahwoſchſ ſauſumuſ, nonihkt te weena, te otra  
kultura un neiſdod wairſ gaiditâſ raſchaſ. Daſchreiſ pat nelihds pawafari  
eeſtrahdatee mehſli: ari tee, padoti ſauſumam, neſpehji ſadaliteeſ.

Jr ſmiltſ ſemeſ, kaſ teek eeſkaiſtitâſ par pilnigi nederigâm un neteek  
nemaſ apſtrahdateſ. Tahdaſ weetas ir ſaſtopamaſ ſchur tur pa Widſemeſ  
apwideem, bet leeli apgabali tahdu ir ſhepat ap Rigu, Neubadi, Bilder-  
lineem (Bullu muifchâ) u. t. t.

Rapehzi tad gan ſmiltſ ſemeſ ir tiſ nederigaſ un maſwehrtigaſ?

Smiltſ ſeme ſaſtahw no ſmalkeem kwarza akmeneſ graudineem, kuri neſ-  
pehji nedſ uſnemt, nedſ paturet mitruma; taſ eefuhzaſ ahtri ſemê un wehl  
ahtrak iſgaro no taſ, un tapehzi ari ſehjumi jeb ſtahdijumi nihkulo un  
apſtahjaſ augſchanâ.

Otriſ leelſ truhtumuſ pee ſmiltſ ſemem ir taſ, ka tajâſ naw ne-  
fahdu baribaſ weelu. Maſkſligoſ mehſluſ leetojot war gan ſcho to  
iſaudſet, bet panahkumi war buht weenigi tad, ja augu augſchanaſ laiſkâ  
uſlihkt beeſchi teetuſ; pretejâ gadijumâ jazeeſch buhſ tikai ſaudejumi.

Rahdi tad nu buhtu tee lihdselki, ar kureem ware-  
tu ſmiltſ ſemeſ eekopt?

Ruhtſ mehſli, kâ wiſaſ baribaſ weelaſ ſaturoſchi, war noderet ari  
ſmiltſ ſemeſ uſlaboſchanai. Sadaloteeſ tee dod truhtuſ, kaſ ar ſemi  
kopâ ſajaukti, palihds uſſuhkt mitrumu un nelauj tam tiſ ahtri iſgarot;  
beſ tam tee wehl atdala ſawaſ baribaſ weelaſ, kaſ nodroſchina auga  
attihtibu. Waretu jau tâ riſkoteeſ, bet, deemeſchehl, wehl ir retumuſ  
tahdaſ ſaimneeziſbaſ, kur kuhtſ mehſlu buhtu tiſ daudſ, lai peetiſtu wiſu

lauku mehflōshanaī. Labi, ja ar teem eespehjamš eemehflot tif daudš, kà isaugtu lopbaribaš augi — beetes, burkani un kartupeli.

Tà tad ir jamekle wehl ziti ušlaboſchanaš lihdselki.

Smiltš semes slittàs ihpaſchibaš ir ušlabojamaš ſewiſchki labi ar torfu. Gandrihš katrà apwidà, kur ir ſmiltš ſaneſumi un ušalnini, nolejàs atrodaš torfa ſlahni. Ja ween ir eespehjamš, tad wajaga liſt torfu pee kuhtš mehſleem klahť ( $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$  dalu), zaur to mehš pazelam leelà mehrà mehflu labumu, kà ari daudſumu. Tahduš mehfluš, leetojot pahrwehřſchaš pawiſam ſmiltš semes kraha un augi attihſtaš daudš ſpehjiġat, kà leetojot tihruš mehfluš.

Torfu peedewaš neleetojot nemaš kuhtšmehflu, ari pazel semes auglibu, un ušlabo paſchu semes ſaſtahwu. Peedodot wehl klahť atteezigoš mineralmehfluš raſchaš ir eespehjamš ſaſneegt peeteekoſchi labaš. Torfa daudſumš uš 1 puhřweetaš tahdoš gadijumoš jarehkina ap 300—400 weſumeem, taš ir torfa ušberamai fahrtai jabuht 3 zoll. beesai; ja maſak dod, tad torfš ſmilti itin kà paſuhd.

Bet ari torfu ne katreiš buhš eespehjamš dot peeteekoſchà daudſumà, ſewiſchki wehl ja leeli lauki jaušlabo. Tahdoš gadijeenoš jakeraš pee ſalmehflōshanaš (ſiderazijaš). Ir tahdi augi, kaš iſaudſeti un eearti turpat ſmiltš ſemè, pahřwehřſch to un padara par nepaſiſtamu, ſalihdſinaġot ar agrakajo. No tahdeem augeem ſewiſchku eewehribu pelna lupineš.

Lupineš ir tahdš augš, kaš ſpehji attihſtiteeš deeſgan ſauſàš un wahjàs ſmiltš ſemèš un iſdod loti daudš ſalàš maſaš (no 300—500 pudu no puhřweetaš). Taš iſſkaidrojumš ar to, ka lupinu ſakneš eet loti dſili ſemè (wideji no 2—3 pehdaš) un dabon no apakſchſemeš ſlahneem ſawai attihſtibai wajadſigo mitrumu; tàpat winaš ſpehji iſmantot dſilak eſoſchàš mineral weelaš, kaš zitadi nemaš nenahť augeem rotà. Bet galwenà leeta pee lupenen ir ta, tàš ſpehji iſmantot un ſaiſtit gaiſa ſlahpekli un zaur to padara ſemi bagatu ar ſcho augeem nepeezeeſchamo weelu. Šchahda gaiſa ſlahpekla iſmantōſchana noteek tad, kad uš lupinu ſaknem ſahť attihſtiteeš maſi humbuliſchi, ſirna leelumà; ſchoš humbuliſchuš iſſauz lupinu bakterijaš. Weſ lupinam ir ari wehl ziti augi, kaš zaur ſawàm ſaknem iſmanto gaiſa ſlahpekli; no tahdeem minami: ſera-della, wiſki, ahbolinſch, ſirni, pupaš un w. daſchi ziti; tomehr wiſi ſchee ſalmehflōshanaī daudš maſak noderigi, nekà lupineš. Jau taš ween noteiz winu pahřakumu, ka tàš ſpehji attihſtiteeš tahdà ſemè, kur nekahdi ziti augi nepadodaš.

Rad lupineš ſehji pimo reiſ un ſeme ir gluſchi leeſa, weetam lupineš attihſtaš gauſi. Taš iſſkaidrojaš ar to, ka ſemè truhkſt ušnemamàš baribaš weelaš un lupinu bakterijaš newar eewairoteeš. Tapedz no leela ſwara, tà teiſt, ſemi eepotet ar bakterijam. To iſdara weenkaſhřſchi: nem apmehram 1 puhřu no tàš semes, kur lupineš auguſchaš un iſſehji ſcho ſemi uš 1 puhřweetaš tur, kur grib no jauna lupineš audſet. War dabut ari pirkt lupinu bahtařeju tihřkultuu, atſchaidot winu peenà jeb uhdeni apſlaka ar to lupinu ſehklaš un tad iſſehji.

Ja pirmà gadà wehl augumš wahjſchš, tad der lupinu ſehju atfahrtot wehl otrà; par iſdoſchanoš tad naw ſchaubu.

Uri tahdà gadijumà, ja lupinu ſalà maſa teek nowahťta (daſchreiſ to leeto ſlahbetà baribà), ari tad ſeme paleek daudš labaka, nekà ta biġ eepreeſch. Taš zelaš no daudſejo ſaknu, kà ari nokrituſcho lapu ſapuh-

ŝchanas, kas semē pahrwehrŝchas par truhdeem. Bet ja nu winas neno-  
wed no lauka, bet eear semē, kad ŝahf jau mestees uf kahteem pirmās  
pahŝtiis, tad truhdu semē eenesta maŝa lihdsinajas bagatigam kuhŝ-  
mehŝlu dewumam. Par peem., ar 50 wesumeem kuhŝmehŝlu uf 1  
puhrweetas ŝlahpekla semē teef eenestis 5,5 pudi; taiŝni tikpat daudŝ  
teef rehŝinats ŝlahpekla no lupinam, bet ja nu nem wehrā semes dŝi-  
las ŝahrtas irdinaŝchanu ar lupinu ŝalnem, tad winu preeŝchroziba  
katram buhŝ weegli ŝaprotama. Bet tā kà ŝmiltis seme ir nabadŝiga ar  
wiŝam augeem wajadŝigām baribas weelam (beŝ ŝlahpekla wehl waja-  
dŝigi kaliŝ un foŝforŝlahbe), tad ir no leela ŝwara lihds ar lupinam  
uŝŝeht 1—1½ maŝa tomaŝmiltu un 6 pudi kaliŝahli uf 1 puhrweetu.  
Ŝhee mehŝli padariŝ neween semi bagataku, bet ari weizinas batteriju  
darbibu, jo beŝ mineralŝahleem ari tās newar darbotees.

1911. g. bij Bilderlinos iŝdaritŝ ŝahhds mehginajums ar lupinam. Tita  
nemti 2 semes gabalini katrs 1½ puhrweetas leels. Seme — juhr-  
malas ŝmiltis, bet zaur ilgaku gadu kulturu wirŝŝahrtā 5" dŝilunā  
eepeleŝas kraŝŝas. Uf weena tita eeŝtrahdati 80 wesumi kuhŝmehŝlu  
(nedelas 3 preeŝch rudŝu ŝehjas); uf otra, maija pirmās deenās iŝ-  
ŝehja 8 pudi lupinas, kuras eeezeja ar dŝelŝis ezeŝchu. Iŝauguŝŝas  
lupinas eeartas ap 13.—15. auguŝtu. Beŝ tam uf katra laužina iŝŝehja  
9 pudi 19% tomaŝmiltus. Raŝŝas leelumis iŝnahza, no ar kuhŝ-  
mehŝleem mehŝlotā gabalā 80 pudi graudu, bet ar lupinu mehŝlojuma  
76 pudi. Raŝŝas maŝakums pa dalai iŝŝkaidrojas ar to, ka lupinas  
nahza pirmo reiŝ uf minetā gabala un zaur to augums nebij deef  
ŝahds teizamais. Bet ari tas mums rahda lupinu leelo labumu un  
preeŝchrozibas tahdā gadijeenā, kad mehŝlu ŝaimneeziŝā naw tik daudŝ,  
kà apmehŝlot wiŝu lauku. Kà redŝams, ar lupinam ir eeŝpehjamis ŝa-  
ŝneegt gandrihŝ tahdu pat raŝchi, kà mehŝlojot ar kuhŝmehŝleem.

Lupinas ir trijadas: dŝelteneem, ŝileem un balteem ŝeedeem. Lai  
gan dŝeltenas lupinas padodas wahjas ŝmiltis semes labak par zitām,  
tomehr wiŝpahrigi preeŝchroka teef dota ŝilām; tās ir iŝturigakas pret  
ŝalnām un ŝalas maŝas iŝaug wairak.

Pee lupinu ŝehŝchanas. jaewehero, lai semē nebuhtu daudŝ nesahlu  
ŝaknu, ŝewiŝki wahrpotku; ja to neewehero un wehl reti ŝehj, tad iŝ-  
nahf tā, ka ŝem lupinam iŝaug nesahlu plawa. Uf 1 puhrweetas eeteiz  
ŝeht 3 pudi ŝehŝlu. No ŝaweem peedŝiwojumeem eeteizu tomehr ŝeht  
wairak, lihds 5, pat 6 pudi uf puhrweetas. Tahdā gadijeenā, ja ar  
wehl ir nesahles, tās teef nomahktas tāpat, kà ŝem kanepem.

Semei jabuht jau no rudens uŝartai 5—6 zollas dŝili. War pa-  
wafari semi wehl uŝmaŝit, ja daudŝ nesahlu, bet ja ta tihra, tad naw  
wajadŝigs. Lupinas jaeeŝtrahda ŝekli; ŝchim noluhkam wiŝlabak noder  
atŝperu ezeŝcha; war ari eeŝtrahdat ar paraŝtām dŝelŝŝtāpu ezeŝcham.  
Dŝili eeŝtrahdataŝ (peem. ar arŝlu) lupinas loti wahji dihgŝt. Ja no  
lupinam griŝ eewahht ŝehŝlu, tad tās jaŝŝehj ap 20 aprili, bet ja do-  
matŝ ŝalmehŝloŝchanai, tad jaŝehj no 1—10. maijam. Ŝearschanai la-  
bakais laiŝ no 5—10. auguŝtam.

Ja lupinas iŝauguŝŝas loti garaŝ un beeŝas, tad ar eeŝtrahda-  
ŝchanu neeet wiŝ tik weegli. Arŝla dihgŝtelei preeŝchā ŝehŝehŝam  
japeeŝeen meets 2½ pehdu garumā. Pee ŝcha meeta gala japeeŝeen  
paŝmaga ŝehde, kuras otris gals peeŝtiprinams pee arŝla roku ture-



tawam. Rehdes lihsums welkas drusku pa semi. Urrot pee dihteles peefeetais meets nospeesch lupinas pee semes; tahlak kehdes lihsums tam nelauj peezeltees, kamehr no lemescha pazeltà seme tàs apber ar semi. Ja paleef kahds lupinu lastis neestrachdats, naw nekahds leels faudejumš.

Ar lupinam mehflotà laukà padodas loti labi rudsi, kà tas jau bij redsamš no peewestà peemehra. Rudsus war feht tuhlin otrà waj treschà deenà pehz lupina eestrahdaschanas, nemaš nenogaidot semes nosehschanos. Ja faimneezibà ir schlihwju ezescha, tad gan ir loti eeteizami ar to pahrs fahr'as nobraukt pehz arschanas, zaur to lasti teef fappesti zeeschaf ar semi un starp wineem paliks masaf tulscho semes spraudsinu.

Pehz lupinam padodas ari loti labi kartupeli. Kartupelus war stahdit us rudens arumeem un war lauku atstahd neartu lihds pawasaram. Tad pusisschuwuschos lastus nospeesch jeb farulle ar schlihwju ezescham un stahda kartupelus bes faut tahdas eepreelschejas arschanas. Wilnas gub. dšihwojot tifu isdarijs ari mehginajumus ar schahdu darba weidu. Weens lauks tifa no rudens aparts, otris pawasari; resultati bij gandrihs wenenadi kà no weena, tà otra lauka. Raschas leelums 800 pudi no defetinas. Rascha preeksch tureenes apstahkleem tifa skaitita par peeteekofchi labu.

Uš smiltš semem waretu eaturet schahdu lauku mainu, ja loti flikta smiltš seme: 1) lupines kà salmehsl., 2) rudsi, 3) lupinez, 4) rudsi.

Ja seme jau ir eemehflota, tad war schà darit:

1) lupinas kà salmehsl., 2) rudsi un 3) wasarajs.

War rihfotees wehl plaschaf:

1) lupinas kà salm., 2) rudsi ar seradellas eesehju, 3) kartupeli, 4) lupinas sehklai, 5) rudsi ar seradellu un 4) wasarajs.

Wilnas gubernà daschreis rihkojos schà: 1) lupinas kà salm. 2) rudsi ar lupinu eesehju rudsos (ap 1. maiju), 3) ausas.

P. Dindons.

Bilderinos.



## Masas lihdstefas is putnkopibas.

(Feketona weetà).

### 1. Suta zahlī.\*)

(30 gadu atpafaf).

... Ko mehš faprotam? Sinam Deewu luhgt, šwezes us altara uslikt, bet gudribu fapraft newaram... Bet ka man Deews lika strahdat pa preekschu siwu leetàs, pehz tam wistu leetàs, dewa talantu un atlahwa eedšilinatees, tad es tagad, brahlischi, i faprotu wisu schito... Ja, ir wina, brahlī, dwehsele ir! To es šafu...!"

\*) Zehloti eeskati par mahšsligu zahlu perinaschanu 30 gadus atpafaf. Pehz G. Ušpenska, Semneeka prahtojums.

— „Bet waj wistai ir dwehsele?“

— „I wistai ir dwehsele . . . Wistas dwehsele, ihsti fakot, man prahthu dewa. Eche man kurwis ar zahleem . . . Gribēju es pehdejo reisi muhsu feewas peeschmaukt ar futu zahleem, bet ne, nepeeschmaukti! Gribēju isjokot, eefmehret olu weetâ — ne, saprot, nenem!“

— „Kadehl tad?“

— „Bes dwehseles winsch, futu zahlis! Dwehseles naw un ne-neaugligns. Redsat, kas par leetu. Es deenu futu zahlu fabrikâ. Ugrafos laikos m.hš mainijam futu zahlus pret olam.

Cedosi feewai gailiti un wistinu, un pat diwas gailischus un diwas wistinas mums neko nenostimè dot par 15, 20 olam . . . Isnahlš 10, 15 zahlu un mums pelna. No fahkuma nehma . . . Nefas! Un mums labaki, kâ naudu dot. Bet tagad nenem . . . Wisas feewas weenâ balsi fahka kleegt: „olu nedejh juhsu mashinas wistas!“ — un tikai! Dari, ko gribi, nedejh! . . . Un siwu leetâs tàpat: mashinas siws — isaudsinat winu mahkfligâ buhshana war — bet pehznahzeju naw! . . . Domâ nu, fahda tur gudriba . . . Temperatura tur darbojas, tadehl ka ar karstu uhdeni, ar futu strahdâ, bet dwehseles naw!

— „Bet winsch tatschu staigâ, tas mashinas zahlis? Ehd?“

— „I staigâ, i ehd, bet sapraschanas truhst . . . Newar winsch padomat par dšihwi . . . Kas tad ir staigashana ween? Et, dselsszela mashina ar staigâ wehl labak par sirgu, bet usfleeds winai: „pa freisi! peegrees pee frogâ!“ — ne, nepeegreesis . . . Staigâ! . . . Tas weenalga, kâ lektriska gaisma. Man weens draugs, teatra lampu usraugs, faka: „Paslat, fahdu guni isdomajusch!“ Pastatijos es un domaju: „Kahda leesma tai stikla puhsliti (pehz pukes istaisis) un kâ neplihst un faku: „Kâ tas stiklisch neplihst! Kahda uguns!“ Bet schis nosmejas: „Loti breefmigs uguns . . . Ussplauj, redsesi, ka ischuhkstes.“ Gesplahwu es stipri, bet winsch nemas netschuhkst . . . „Kâ tà?“ — „Bet tà, tas isdomats uguns, besdeewigs — kâ ledus salts . . . panem stikliu rokâ . . .“ Panemu es rokâ un winsch pateefibâ, kâ ledus. Bet tatschu uguns? . . . Saproti nu, fur Deews, fur mahni . . . Tâpat mashinas siwi un futu zahl: temperatura ir, bet firdsapsinas naw!“

— „Bet kadehl futu wista nedejh?“

— „Tadehl nedejh, ka wina temperaturas radiba, mashinas isdoma, bet ne Deewa radiba . . . Suta wistai temperatura ween, bet ihstai wistai — firdsapsina! Tadehl wina ari dehj . . . Ra winai ir prahtha domashana un ruhpes . . . Temperaturâ schitâ nawa, bet dwehsele ir . . .

Wista, brahlit, ne wisai mihl us olam tupet . . . Winai tikai olu isdeht, bet pehz tam kasè restoranâ ar galleem amisetees, dsesminas dseedat, paplahpat . . . Gadas til schwihtas, ka winu trihs deenas sem kurwja us olam turi, bet schi weenmehr malinâ speeschas, nefehstas us winam, domâ, kâ dascha kundsite: „Ja es pate ar behrneem pinleschos, tad waru sabojat sawu tallu, un mani nemihlès! . . .“ Un speeschas faktinâ, bet olas stahw bes fahdas eewehribas . . . Nonem 4. deenâ wahzinu, bet schi — spurksch!, jau aisskreen, iskladshinas, isblaustas pa wisu pagalmu, istahsta par sawam behdam gailam un tas . . . ar tuhliit skreen glahbt . . . schehligis! . . . Un tuhliit krumos, us salam, Arkadiju un maskaradi. Zita tahda isnahl, schwihta, ka nefa saprast

newar! Tad feewas ar tahdàm schwihtam schità dara: fataiſa maiſes bumbinas, famehrze brandawà un dod apehst. . . Schwihà freilene noreibſt. . . Tad winu eekufuſchu ufleef uf olam un kurwi wirſu. . . Ramehr ſchi gul un par maſkaradeem un dejam domà — ar olu jau winai ſahàs eepaſiſchanàs. . . I olà eet ſiltuma, i no olas wiſtà. Nonem kurwi un wina wairſ newar peezelees! Pate ſaprot, ka labi buhtu „pazeeret“, dſird, ka gailiſ blauj, romanzeſ dſeed, uf Arkadiju taiſas, bet newar — ſirdſapſina nelauj! Winai jau ſchehlaſ ir! Dwehſele ſahfuſi runat! . . .

Un noſehd ſawu wehderu lihds plikai meefai, neweenas ſpalwinaſ uf wina nepaleef, noſehd lihds ſahpem, bet kadehl? — Sirdſapſinaſ dehl. . . No ſirdſapſinaſ ſahf i tahdas domas raſtees: ka wina wehl jaunawa bija (ilgi winai jatup, ir laiſs, kad padomat!), ka ſtaigaja, kahds gailiſ pee winaſ peetezeja un kahdas winam bij ſpalwas (katru ſpalwину atmin, ſimtàm reiſem pahrdomà!) un kà bij tahtak, ka wina ſaſlima, gruhà palika, un ta radija, un kà kleeſa radidama, wiſu ſchito wina apdomà ſem kurwja. . . Un wiſas domas no winaſ dwehſeleſ eet zahla dwehſelè un zahlitiſ tàpat uſnem winaſ domas un ruhpeſ. . . No zahlena wehl nefa naw, bet dwehſeleſ leetàs no wiſtaſ jau wiſs dots, wiſas domas. . ., domas, kà maſi graudini. kà ar kneepadatu peedurti. . . te weenà, te otrà weetà, un wehlat iſaugſ leelaſ, iſhtaſ wiſtu domas. . . Taſ, brahliſchi, newiſ 40 waj zif tur gradu temperatura, bet dwehſele ar dwehſeli ſarunajaſ! . . . Tàpat daſchu ſeewu nemt — ſtaigà gruhà, iſbihſtaſ ugungrehta, ker ar rokam ſew pee galwas — i behrnam plankumi taiſ paſchàs weetàs. Tàpat ſche ar. . . Domà wiſta, ka wina wehl jaunawa bijuſi, ka pehztam wiſs pahrgroſijeſ un zahliſcham taſ patſ eet dwehſelè. . . Radehl gailu daudſ rodas? Tadehl, ka wiſta wiſwairaf par gaili ſapno. Katru ſpalwину atmin. . . Ja jau ſemneefſ eet uf mahzitaju waj ſcrihweri — weenmehr gaili neſ. Daudſ ruhpu wiftam par wineem. Tahdà luhf kahrtà wiſas ruhpeſ no wiſtaſ dwehſeleſ zahla dwehſelè pahreet: i par to, ka jaunawàs jabuht, i par to, ka gaili atnahtſ un gruhàm buhſ japaleef, jarada. . . Wiſs taſ olà eet ſawà kahrtibà. . .

Bet karſtà uhdeni nefa ſchitenà naw — temperatura ween. Bet waj temperatura domà par wiſtu dſihwi? Domà par gaileem? par to, ka garlaizigi tupet ſem kurwja un behrnu ſchehl. . . Nefa nedomà! Un peedſimſt zahlitiſ beſ dwehſeleſ, beſ ſapraſchanaſ, beſ ruhpem un beſ prahta! . . . Tàpat kà no lektriſkàs gaiſmaſ ſahle neaugſ. . . Luhf, kaſ ir Deewſ! . . . Dwehſele. taſ ir weenſ, bet iſdoma — zita leetal. . . So wajadſigiſ ſmalſi iſpraſt! . . .“

## II. Putnikopibaſ drudſiſ.

(Vehdejee gadi.)

Trihſdeſmit treſchà putnu iſſtahde Maſkawà! Putni! . . . Truſchi! . . . Olas! . . . Kaſas! . . . Maſchinaſ! . . . Literatura! . . . u. t. t., u. t. t.

Plaſcha peedalſchanaſ no wiſam puſem! Peterburga, Maſkawa, Riga, Riſewa, Odeſa. . . Labſ tirguſ. . . augſtaſ zenas. . . Ceteizamaſ katram peedaliteeſ! . . .

Starptautiskā putnu, kašu, trušču & istahde Peterburgā! Aug Kreewijas putnkopju skaits, jo dišchena paleel putnkopiba. Naw kauns wairš ahršemem rahditees... Buhš Anglija, Franzija, Wahzija, Belgija... Un jo kupli lai peedalās muhsu pašču plaščās tehwijās putnkopji! Mehš nedrihtlam ispalikt!...

170 augstakās godalgas!

Par ehrtibam gahdats...

Peedalatees, wehl laiks lihds desmitam!...

Veela manescha. Trijas eeejas. Pee galwenās braščš farlans gailis us isfahrtneš... Lauschu druhsma... waschoni... autorati... putnu buhri... Gekščā — putnu juhra... Kleeds sošis, gaili dseed... Un putnu trofknis juht weenā haosā ar kara orkestru.

Luhl, wistu nodala. Tuhkstots un trihs simti numuru. Raš krahu! Rā zeenigi št-tas tee melnee un dseltenee — angļu aristo-frati... 15 mahrzinas!... Luhl, masi wistu pundurischī — pušotras mahrzinas! Dehl jaukuma... Un tahlak, bes gala: pihles un sošis, gulbji baltee, baloschi... papugails ahštās, pahws lepojas ar šawām špalwam un Amerikas tihtars stahw uspuhteš un smeekligš... Truschī ar mulkigām azim un lelanām aušim ehd burkanus...

...„Zimdi no trušču wilnas, mihtsti un silti — rubli trihsdesmit!“

„Kašu peens! — 5 kap. glahse, bes smakas, eeteizams behrneem...“

Tur restorans. Truschu kotletes un zahla zepetš, sošu ašnas ar trifeleem... Wihni... Augli...

Sateekas pašinas.

„Rā šweeščas?“ — „Labi, paldees!... Zelu jaunu putnu kuhti, baroju tagad... Nododu „Bragā“ — 50 kapeikas mahrzinā! Pa šwehtkeem 55. Bet Tu?“ — „Šrakstu no ahršemem waišlu un pahrdodu bagatneekem... Laba pekna... 70%... Bet NN bankrotejis... Tagad plehšč stikla balkonu noft. 13 tuhstotchuš eegahšis balkonos un trelinos... Wistam bijuščas grihdšegas... Trakš zilweks! Tagad grib eerihkot zementa pihlu dihtus. Labu galu ne-nems...!“

— „Nu ja, šweiks!...“

Jau manami špekulanti. Athsimē putnus, nosaka zenas... Slawē, pel...

Uš beigam gaisš wairak šabešē. Nerwofas šarunas... Dsir-dams, kam peespreestas augstakās godalgas. Daudsi nemeerā, ziti laimigi... Seewš, jauns anglis, dseltenos šahbakos, špekulanta iskatā, pahrleezinoschi eeteiz šawus putnus:

„100 rublus pahris jeb 140 r. ligšda (1 gailis un 2 wistas)! Lehtaki newaru! buhšat apmeerinati... nelaiščat garam isdewibu, buhšat apmeerinati...“

Upalais franzušis, šulaina iskatā, laimigakš. Tas apzehlis 2 bagatas kuptšču madamas un ispahrdewis puši no šaweem buhreem. Skatas us bušetes puši...

„Juhšu augstiba, Juhšu augstiba... general! Manas pihles... Godalgotas... Dauds labakas, šā Wankowam... Šifai Jums par pužzemu... Šfat laipni, kuhdsu, kuhdsu... 15 rub. pahris! Juhš aisejat? Par 13! Nu, 12! Nemas ne? — Nu, newajaga...“

„Atlaujat Jums pateikt, ša šchitais wahzeetis, ar kuru Juhš nupat runajāt, ir pašihstams ar wiseem ešperteem. Šifko bušetē dšehra...“

Bes tam winam wistas flimo ar disteriju un aispehrū winam bij kolera. Esat usmanigi . . . Waj newaru Jums peedahwat amerikas rod-ailandus un 1 medibu funi . . . ? lehti atdoschu: 2 ailandus par 25, medibu funis 50! . . .“

„Juhras zuhzinas, pehdejās deenās par puszenu! Luhdsam, luhdsam . . .!“

Japanu ſchurkas, loti interesantas . . . pusotra rubla gabalā! . . .“

Vaaugstinajums istahdes widū . . . Godalgu issneegschana . . . Romiteja nogurusi. Lozelleem farkanas azis . . . Wafar bij angļu pusdeenās, frantschu wafarinas un ſchoriht wehl wahzu „frifchtits“. Newar atteiktees no ahrsemneeku laipnibas . . . Tagad dser selteri un issfauz aissmakuschā balfi: „Winas augstibai knaseenei . . . wisaugstakā godalga — Wina Keisaristās Augstibas goda diploms . . . u. t. t., u. t. t.“

„Welni . . . Ahrsemneekem leelakās godalgas un knaseem, generaleem . . . Wafar pliheteja wisu deenu . . . Dser selteri tagad . . .“

„Mehs pašchi Jaroslaweefchi. Tadehl ka mums ſchitās wistu buhschanas patihl . . . katru gadu brauzam. Un atmaksajas . . . Uf Maskawu suhtam, galā pahrdodam . . . Birschas Romitejas godalgu — 100 rublus ſchoreis peespreeda par ſchiteem barotneem. Lai pabalstītu jauno leutu . . . Tadehl ka pašchi mehš semneeki un nopuhlamees . . .“

Rehgojas plakati: „Istahdes slehgschana rihtdeen. Putnus warēs fanemt no plfst. 8 rihtā.“

Wiskreewijas putnfopju kongrešs Kreewijas ſirdi — Maskawā! (7 deenās!) Pulzejatees putnfopji, juhsu darbs ir swehts, strahdajat tehwsemes labā! Peeminekli diſchenu zelt pirmam leelam Kreewijas putnfopim!\*) . . .

Agronomi. Instruktori. Putnu ſpezialisti. Kurſi. Preekschlasi-jumi. Rakſti. Dsihws un drukats wahrds! Skrejoschas lekzijas, rezepes laikrafts . . . Putnfopibas nosihme. Ekonomiskee, klimatiskee u. z. apstahlki. Mescha putni . . . mahju putni . . . Baribas normas . . . Tirgus. Anglija, Wahzija . . . 1, 30, 60 . . . 100 miljonu rublu gadā . . .! Olaš . . . gala . . . ſpalwas . . .

Wispaſaules putnfopju kongrešs Kanadā! . . . Starptautiskā putnfopibas Romiteja . . . Wisas semeš, un tautas un — putni . . ., putni . . . Lai dsihwo putni! . . .

### III. Tuwakā nahkotnē.

Kur ſtalee wahrdi, putnu ſporta istahdes . . . ?

— Tif praktisks aprehkns un pelna; tirgus dalijees uf 2 frontem. Dauds lepnaš firmas ir likwidejuschas un aismirstas. Palikuschās ſindikata weenotas . . . Bet pretpuſē stahw stipraks spehks. Sa „raſchotaju ſaweeniba“. Tās bauſlis: „paſcheem pahrdot, bes starpneekem, dot labu prezi, bet nemt augstakozenu.“ Tai pašchai ſawas molihtawas, ſaldetawas, pagrabi, wagoni un fugi . . . Fabrikas preefsch olu un putnu konserweem. Waiflas stazijas, ſabeedriſkās zahlu perinatawas un uſbarotawas . . .

\*) II. Wiskreewijas putnfopju kongresa dalibneeki Maskawā 1910. g. nolehma zelt peeminekli pirmās „eeneſigas“ putnfopibas ſludinatajam J. Uboſinam.

Bet gruhtu zihnu nahzās iszihnit ar „sindikatu“ un wehl tagad naw zihna galig: beigta. Bet uswara drošča! Jo winaš rokās jau tagad ir tirguš un pate nošafa ta zenaš par šaweem produkteem.

Atwehrtas filiales pa wišu walsti.

Spezieli agenti usmeklē tirgu un peedahwà prezes. Nolikawas ahrsemēs. Korespondenti, kas pašneeds droščas šinas par wispašfaules tirgeem . . .

Bet newarigais futa zahlis, bes dwehfeles, kam domaščanas truhst un širdšapsinas nawa? — Tas aismiršs! . . .

Sabeedriškās perinatawās perina ar „šalto lektrisko guni“ un zahli wiši aug leeli un špehzigi. Bet wistas, tã ihstas aristokrates, tif dehj . . . Par behrneem tãm dafa naw. Lai olas nem šabeedriba, lai perina, audšina zahlus.

Au wistas brihwas no ta!

Andr. Leifche.



LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA



0309065236

(105)